

GRAD ČAČAK
Gradsko uprava za lokalni ekonomski razvoj
Župana Stracimira br. 2
32 000 Čačak

PROFIL ZAJEDNICE GRADA ČAČKA

Dodite da se razvijamo zajedno!

Čačak, 2010. god.

Sadržaj

LISTA TABELA.....	5
1 UVOD	7
2 OSNOVNE KARAKTERISTIKE	7
2.1 GEOGRAFSKI POLOŽAJ (LOKACIJA)	7
2.2 OPŠTI PODACI	9
2.3 KLIMA	11
2.4 LOKALNA SAMOUPRAVA (ADMINISTRACIJA)	12
2.5 ISTORIJA, TRADICIJA I KULTURNO NASLEĐE	12
3 PRIRODNI RESURSI.....	14
4 LJUDSKI RESURSI.....	16
4.1 STANOVNIŠTVO (BROJ STANOVNIKA I STOPA RASTA).....	16
4.2 STANOVNIŠTVO PREMA TIPU NASELJA	17
4.3 VITALNI DOGAĐAJI	17
4.4 STANOVNIŠTVO PREMA BRAČNOM STANJU.....	17
4.5 STAROSNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	18
4.6 POLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	19
4.7 ETNIČKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA.....	19
4.8 STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA VEROISPLOSTI	20
4.9 STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA MATERNJEM JEZIKU	20
4.10 STANOVNIŠTVO PREMA AKTIVNOSTI.....	21
4.10.1 Struktura stanovništva prema aktivnosti i polu	21
4.10.2 Struktura aktivnog stanovništva prema vrsti zanimanja i oblasti delatnosti	21
4.11 OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA	22
4.12 PORODICE I DOMAĆINSTVA	23
4.12.1 Porodice	23
4.12.2 Domaćinstva	23
4.13 MIGRACIJE STANOVNIŠTVA	24
4.13.1 Dosedjenici	24
4.13.2 Dnevne migracije	24
5 STAMBENI RESURSI.....	25
5.1 STAMBENA STATISTIKA.....	25
5.2 STAMBENA IZGRADNJA	27
5.3 CENE NA TRŽIŠTU.....	28
6 6. PRIVREDA	28
6 6. PRIVREDA	29
PRIVREDNA STRUKTURA	29
6.1 6.1 PRIVREDNA STRUKTURA PO DELATNOSTIMA	29
6.2 INDUSTRIJA	33
6.3 6.3 POLJOPRIVREDA	33
6.3 6.3 POLJOPRIVREDA	34
6.4 ŠUMARSTVO	37
6.5 INVESTICIONE MOGUĆNOSTI	37
6.6 PREDUZEĆA PREMA BROJU ZAPOSLENIH	41
6.7 MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI	42
6.8 STRUKTURA IZVOZA	43
6.9 STRUKTURA IZVOZA PREMA DESTINACIJI	44
6.10 STRUKTURA INVESTICIJA	45
JAVNE FINANSIJE	46
6.11 PRIHOD OPŠTINSKOG BUDŽETA	46
6.12 RASHOD OPŠTINSKOG BUDŽETA	47
USTANOVE	47
6.13 JAVNA KOMUNALNA PREDUZEĆA	47
6.14 JAVNA PREDUZEĆA	47
6.15 FINANSIJSKE INSTITUCIJE	48
INVESTICIJE	48

6.16	OSTVARENE INVESTICIJE U PRIVATNOM SEKTORU.....	48
6.17	PLANIRANE INVESTICIJE U PRIVATNOM SEKTORU	49
6.18	STRUKTURA INVESTICIJA	49
6.19	INDUSTRIJSKE ZONE I INDUSTRIJSKI PARKOVI	49
6.19.1	<i>Lokacija industrijskih zona/parkova .....</i>	50
6.19.2	<i>Topografske karakteristike lokacija.....</i>	50
6.19.3	<i>Saobraćajni pristupi.....</i>	51
6.19.4	<i>Zoniranje.....</i>	51
6.19.5	<i>Sastav tla.....</i>	51
6.19.6	<i>Raspoloživa komunalna infrastruktura.....</i>	51
6.19.7	<i>Troškovi vezani za izgradnju kapaciteta i poslovanje u industrijskim zonama/parkovima</i>	51
6.20	OSTALE LOKACIJE ZA INVESTIRANJE	51
6.21	OLAKŠICE KOJE NUDI LOKALNA ZAJEDNICA	51
6.21.1	<i>Bespovratna sredstva za uređenje/privođenje nemeni/razvoj lokacije .....</i>	52
6.21.2	<i>Programi za obuku radne snage.....</i>	52
6.21.3	<i>Inkubator centri za nove biznise .....</i>	52
6.21.4	<i>Finansijska pomoć .....</i>	52
6.21.5	<i>Poreske olakšice.....</i>	53
6.22	PROCES IZDAVANJA DOZVOLA.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
7	RADNA SNAGA	55
7.1	BROJ I STRUKTURA ZAPOSLENIH.....	55
7.2	ZAPOSLENOST PO DELATNOSTIMA	55
7.3	PROSEČNE ZARADE	56
7.4	ZARADE PO DELATNOSTIMA	56
7.5	ZAPOŠLJAVANJE	57
7.6	NEZAPOSLENOST	57
7.7	STOPA NEZAPOSLENOSTI	57
7.8	NEZAPOSLENOST PREMA STEPENU OBRAZOVANJA	58
7.9	NEZAPOSLENOST PREMA DUŽINI ČEKANJA	58
7.10	NEZAPOSLENOST PREMA STAROSNOJ STRUKTURI	59
8	JAVNI RESURSI	60
8.1	SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA.....	60
8.1.1	<i>Putna infrastruktura.....</i>	60
8.1.2	<i>Železnički saobraćaj i infrastruktura.....</i>	61
8.1.3	<i>Vazdušni saobraćaj .....</i>	61
8.2	KOMUNALNA INFRASTRUKTURA.....	61
8.2.1	<i>Vodovod i kanalizacija.....</i>	61
8.2.2	<i>Sistem daljinskog grejanja.....</i>	62
8.2.3	<i>Elektro infrastruktura .....</i>	62
8.2.4	<i>Telekomunikacioni sistem .....</i>	63
8.3	ENERGETIKA.....	63
8.4	ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA	64
8.5	OBRAZOVNI KAPACITETI	65
9	RESURSI ŽIVOTNE SREDINE	67
9	RESURSI ŽIVOTNE SREDINE	68
9.1	KVALITET VAZDUHA	68
9.2	KVALITET ZEMLJIŠTA	68
9.3	KVALITET VODA	70
	<i>Reke.....</i>	71
9.4	UPRAVLJANJE ČVRSTIM KOMUNALnim OTPADOM	71
10	TURISTIČKI RESURSI.....	73
10.1	BROJ POSETILACA	74
10.2	SMEŠTAJNI KAPACITETI	74
11	KVALITET ŽIVOTA	75
11.1	JAVNI SADRŽAJI I REKREATIVNI PROGRAMI	75
11.1.1	<i>Sportski sadržaji (tereni, sportske dvorane, centri za rekreaciju, stadioni) .....</i>	75
11.1.2	<i>Rekreativni programi, sportske i predškolske aktivnosti .....</i>	76

11.2	CRKVE I HRAMOVI.....	76
11.3	LOKALNI CENTRI ZA OKUPLJANJE	79
11.3.1	<i>Biblioteke</i>	79
11.3.2	<i>Parkovi</i>	79
11.3.3	<i>Lokalni društveni centri</i>	79
11.3.4	<i>Kulturni centri</i>	80
11.3.5	<i>Pozorišta</i>	81
11.3.6	<i>Muzeji</i>	81
11.4	AKTIVNOSTI U KULTURI (KULTURNE MANIFESTACIJE, PROSLAVE, FESTIVALI, PARADE, SVEČANOSTI, KONCERTI)	81
11.5	ZABAVA I USLUGE	83
11.5.1	<i>Restorani</i>	83
11.5.2	<i>Bioskopi</i>	83
11.5.3	<i>Šoping zone i maloprodajni centri</i>	83
12	LOKALNI RAZVOJ U RELACIJI SA REGIONALNIM I DRŽAVNIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA.....	84

Lista tabela

Tabela 1. Osnovno poređenje opštine i okruženja (površina i stanovništvo), 2008.....	7
Tabela 2. Opšti podaci o naseljima i katastarskim opštinama, 2008.....	9
Tabela 3. Podaci o naseljima (tip naselja, broj stanovnika i površina) 2002.....	9
Tabela 4. Spisak naselja i pripadajućih katastarskih opština.....	100
Tabela 5. Klimatski pokazetelji.....	121
Tabela 6. Struktura odbornika u skupštini opštine, 2010.....	122
Tabela 7. Struktura zemljišnih površina, 2008.....	166
Tabela 8. Uporedni pregled broja stanovnika, podaci iz popisa.....	166
Tabela 9. Procenjeni broj stanovnika u periodu 1999-2005.....	166
Tabela 10. Struktura stanovništva prema tipu naselja, 2002.....	17
Tabela 11. Vitalni događaji, 2008.....	17
Tabela 12. Struktura ženskog stanovništva starog 15 godina i više prema broju živorođene dece, 2002.....	17
Tabela 13. Struktura stanovništva starog 15 i više godina prema bračnom stanju i polu, 2002.....	17
Tabela 14. Struktura stanovništva prema starosti i polu, 2002.....	18
Tabela 15. Struktura stanovništva po osnovnim kontigentima, 2002.....	19
Tabela 16. Starosni indikatori stanovništva, 2008.....	19
Tabela 17. Polna struktura stanovništva, 2002.....	19
Tabela 18. Struktura stanovništva prema etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti, 2002.....	19
Tabela 19. Struktura stanovništva prema veroispovesti, 2002.....	200
Tabela 20. Struktura stanovništva prema maternjem jeziku, 2002.....	200
Tabela 21. Struktura stanovništva prema aktivnosti i polu, 2002.....	211
Tabela 22. Struktura aktivnog stanovništva koje obavlja zanimanje prema zanimanju i polu, 2002.....	211
Tabela 23. Struktura stanovništva starog 15 i više godina prema školskoj spremi i pismenosti, 2002.....	222
Tabela 24. Struktura porodica prema broju dece, 2002.....	233
Tabela 25. Struktura porodica prema tipu, 2002.....	233
Tabela 26. Struktura domaćinstava prema broju članova, 2002.....	233
Tabela 27. Broj doseljenika po vremenskim periodima.....	244
Tabela 28. Struktura doseljenika prema području sa kojeg su doseljeni, 1940-2002.....	244
Tabela 29. Dnevne migracije prema tipu migranata, 2002.....	244
Tabela 30. Dnevne migracije stanovništva koje obavlja zanimanje prema tipu delatnosti, 2002.....	255
Tabela 31. Struktura stambenih jedinica, 2009.....	255
Tabela 32. Uporedni pregled broja stanova po popisima.....	255
Tabela 33. Broj i površina stanova, drugih nastanjenih prostorija, kolektivnih stanova i nastanjena lica, 2002.....	266
Tabela 34. Struktura kolektivnih stanova, 2002.....	266
Tabela 35. Struktura stanova prema vrsti i opremljenosti, 2002.....	266
Tabela 36. Struktura stanova prema godini izgradnje, 2002.....	266
Tabela 37. Struktura nastanjenih stanova prema broju domaćinstava i lica, 2002.....	27
Tabela 38. Stambene jedinice prema nivou opremljenosti infrastrukturom, 2007.....	27
Tabela 39. Stambena izgradnja, 2008.....	28
Tabela 40. Vrednost izvedenih građevinskih radova, 2008.....	28
Tabela 41. Cene stanova na tržištu, 2009.....	28
Tabela 42. Cene stanova novogradnje, II polugodište 2008.....	28
Tabela 43. Broj preduzeća po delatnostima i veličini, 2008.....	29
Tabela 45. Struktura preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica prema oblasti delatnosti, stanje 2009.....	31
Tabela 46. Struktura preduzetničkih radnji po delatnostima, 2008.....	31
Tabela 47. Struktura preduzetničkih radnji prema oblicima organizovanja, stanje 12.04.2006.....	32
Tabela 48. Struktura aktivnog stanovništva koje obavlja zanimanje po delatnostima, 2002.....	322
Tabela 49. Struktura poljoprivrednog stanovništva prema posedovanju poljoprivrednog gazdinstva, polu i aktivnosti, 2002.....	344
Tabela 50. Struktura poljoprivrednih gazdinstava prema veličini, 2002.....	355
Tabela 51. Struktura ukupne poljoprivredne površine u opštini prema načinu korišćenja, 2008.....	355
Tabela 52. Struktura poljoprivredne površine privatnih gazdinstava prema načinu korišćenja, 2008.....	355
Tabela 53. Proizvodnja pojedinih ratarskih kultura, industrijskog, povrtnog i krmnog bilja, 2008.....	366
Tabela 54. Proizvodnja voća i grožđa, 2008.....	366
Tabela 55. Broj stoke, stanje 2008.....	366
Tabela 56. Prosečan broj stoke, stanje 2008.....	366
Tabela 57. Prodaja i otkup poljoprivrednih proizvoda, 2008.....	366
Tabela 58. Pošumljene površine i posećena drvna masa, 2008.....	37
Tabela 59. Raspoložive lokacije za investiciona ulaganja.....	37

Tabela 60. Veličina preduzeća prema broju zaposlenih, 2007.....	32
Tabela 61. Struktura narodnog dohotka po delatnostima, 2005.	420
Tabela 62. Struktura narodnog dohotka po oblicima svojine, 2005.....	431
Tabela 63. Društveni proizvod, 2005.	431
Tabela 64. Osnovni podaci o preduzećima, 2005	431
Tabela 65. Struktura izvoza prema vrsti proizvoda i usluga.....	431
Tabela 66. Struktura izvoza prema destinaciji.....	442
Tabela 67. Struktura direktnih stranih ulaganja prema zemljama porekla od 2005. do danas (juli, 2008. god.)	453
Tabela 68. Struktura ostvarenih investicija prema karakteru izgradnje i tehničkoj strukturi, 2005.....	464
Tabela 69. Struktura prihoda opštinskog budžeta, 2008.	464
Tabela 70. Struktura rashoda opštinskog budžeta, 2008.	475
Tabela 71. Spisak javno-komunalnih preduzeća.....	475
Tabela 72. Spisak javnih preduzeća.	475
Tabela 73. Spisak poslovnih banaka.	486
Tabela 74. Spisak osiguravajućih društava.....	486
Tabela 75. Ostvarene investicije u poslednjih 5 godina, 2008.	486
Tabela 76. Planirane investicije u naredne 2 godine, 2009.	47
Tabela 77. Struktura ostvarenih investicija prema karakteru izgradnje i tehničkoj strukturi, 2006.....	47
Tabela 78. Spisak industrijskih zona i parkova.....	47
Tabela 79. Spisak kompanija smeštenih u industrijskim zonama/parkovima, 2008.....	48
Tabela 80. Ostale raspoložive lokacije za investiciona ulaganja.....	49
Tabela 81. Broj i struktura zaposlenih, 2008.	551
Tabela 82. Struktura zaposlenih po sektorima delatnosti, 2009.....	551
Tabela 83. Prosečne zarade po zaposlenom, februar 2010.	562
Tabela 84. Uporedni pregled prosečnih zarada po zaposlenom po godinama.....	562
Tabela 85. Prosečne zarade po zaposlenom bez poreza i doprinosa, po sektorima delatnosti, 2007..	562
Tabela 86. Slobodna radna mesta, 2009.	573
Tabela 87. Struktura zapošljavanja, 2009.....	573
Tabela 88. Struktura nezaposlenih i tražilaca zaposlenja prema polu, decembar 2007.....	573
Tabela 89. Broj i polna struktura nezaposlenih, pregled po godinama.....	574
Tabela 90. Stopa nezaposlenosti, 2010.....	574
Tabela 91. Nezaposleni prema stepenu obrazovanja, 2009.	584
Tabela 92. Nezaposleni prema dužini čekanja, 2009.	585
Tabela 93. Nezaposleni prema starosnoj strukturi, 2009.....	595
Tabela 94. Dužina puteva, 2009.	606
Tabela 95. Promet robe i putnika u železničkom saobraćaju, 2005.	57
Tabela 96. PTT saobraćaj, 2009.	58
Tabela 97. Iskorišćenje energije, 2007.	59
Tabela 98. Bolnički kapaciteti, 2009.	60
Tabela 99. Ulaganja u zdravstvo i socijalni rad, 2008.....	641
Tabela 100. Lekari, stomatolozi i diplomirani farmaceuti u zdravstvenim službama, 2008.	651
Tabela 101. Korisnici socijalne zaštite – maloletna lica, 2008.	651
Tabela 102. Korisnici socijalne zaštite – punoletna lica, 2005.	651
Tabela 103. Kapaciteti obrazovnih institucija, pregled po godinama.....	662
Tabela 104. Ulaganja u obrazovanje, 2008.....	662
Tabela 105. Broj i struktura obrazovnih ustanova, 2008.....	662
Tabela 106. Ukupan broj učenika, studenata i korisnika obrazovnih ustanova, 2008.	662
Tabela 107. Prosečan broj učenika, studenata i korisnika smeštaja u obrazovnim ustanovama, 2005.	673
Tabela 108. Ukupan broj učenika u osnovnim školama, 2007/2008.	673
Tabela 109. Broj i struktura turista i ostvarenih turističkih noćenja, 2008.	70
Tabela 110. Smeštajni kapaciteti, 2009.	740
Tabela 111. Broj bioskopa, bioskopskih sedišta, projekcija i posetilaca, 2008.	79

1 Uvod

Profil zajednice grada Čačka sadrži osnovne statističke podatke o području Čačka. Za izradu ovog profila korišćeni su podaci iz evidencija: lokalne uprave, Opštinske stambene agencije, Regionalne privredne komore, javnih preduzeća, javnih ustanova, kulturnih ustanova, Nacionalne službe za zapošljavanje, statističkih godišnjaka, web site-ova – RHMZS, RZS i NBS i ostalih relevantnih izvora.

Tabela 1. Osnovno poređenje opštine i okruženja (površina i stanovništvo), 2008.

	Površina (km ²)	Udeo u ukupnoj površini (%)			Broj stanovnika*	Udeo u ukupnom broju stanovnika (%)			Gustina nase ljenosti (br. stanov./ km ²)
		Opštine	Okruga	Srbije		Opštine	Okruga	Srbije	
Urbana zona	86	13,5	21,09	0,72	80.016	68,35	35,6	1,07	125,8
Ruralna zona	550	86,48	18,24	0,62	37.056	31,65	16,49	0,49	67,4
Opština	636	100	21,09	0,72	117.072	100	52,08	1,56	184,1
Okrug	3.016	/	100	3,41	224.772	/	100	3,00	74,5
Srbija	88.361	/	/	100	7.498.001	/	/	100	96,8

*procena RZS

2 Osnovne karakteristike

2.1 Geografski položaj (lokacija)

Grad Čačak se nalazi u središnjem delu centralne Srbije u Moravičkom okrugu, između opština Gornji Milanovac na severu i Lučana na jugozapadu. Na zapadu je opština Požega koja pripada

Zlatiborskog okrugu, istočno je opština Knić koja je u sastavu Šumadinskog okruga, a na jugoistoku je opština Kraljevo koja pripada Raškom okrugu.

Moravički okrug pored grada Čačka, obuhvata i opštine Gornji Milanovac, Lučani i Ivanjica.

Moravički okrug pored grada Čačku između zatalasanog pobrđa Šumadije na severu i brdsko – planinskih oblasti unutrašnjih Dinarida na jugu.

Centralni deo grada čini čačanska kotlina, smeštena između planina Jelice na jugu, Ovčara i Kablara na zapadu i Vujna na severu, dok je na istoku otvorena prema Kraljevačkoj kotlini. Ove planine se blago i talasasto spuštaju prema čačanskoj kotlini, gradu Čačku i toku Zapadne Morave.

Teritorija grada : zauzima površinu od 636 km², i u pogledu reljefa može se podeliti na:

- Čačansku kotlinu sa nadmorskom visinom od 200 m do 300 m
- Brežuljkasto-brdski predeo od 300 m do 500 m nadmorske visine

- Planinski predeo od 300 m do 985 m nadmorske visine. Planine Jelica sa (929 m), Ovčar (985 m), Kablar (885 m), i Vujan (857 m) okružuju Čačansku kotlinu kroz koju protiče reka Zapadna Morava čija je dužina 318 km. Površina kotline je preko 270 km², duga je oko 40 km i pruža izvanredne uslove za poljoprivrednu.

Prema popisu iz 2002. godine u čačanskoj opštini živelo je 117.072 stanovnika. U gradu Čačku je prema istom popisu zabeležen broj od 73.217 žitelja.

Grad Čačak zahvata geografski prostor od $43^{\circ}44'$ do $44^{\circ}01'$ severne geografske širine i od $20^{\circ}07'$ do $20^{\circ}38'$ istočne geografske dužine. Grad Čačak se nalazi na $43^{\circ}53'$ s.g.š. i $20^{\circ}21'$ i.g.d.

Nadmorska visina na kojoj se nalazi područje Čačka kreće se od 204 m (ušće Bresničke reke u Zapadnu Moravu) do 985 m (najviši vrh planine Ovčar). Grad Čačak leži na nadmorskoj visini od 242 m.

2.2 Opšti podaci

Tabela 2. Opšti podaci o naseljima i katastarskim opštinama, 2008.

	Opština	Okrug
Broj naselja	58	206
Prosečna veličina naselja (km^2)	10,97	14,6
Broj gradskih naselja	1	5
Broj ostalih naselja	57	201
Broj katastarskih opština	57	194
Prosečna veličina katastarske opštine (km^2)	11,16	15,55

Tabela 3. Podaci o naseljima (tip naselja, broj stanovnika i površina) 2002.

Redni broj	Naseljeno mesto	Tip naselja (gradsko/ostalo)	Broj stanovnika	Udeo u ukupnom broju stanovnika u opštini (%)	Površina (km^2)
1	Atenica	Prigradsko	619	0,5	10,68
2	Baluga (Ljubićска)	Prigradsko	434	0,4	4,2
3	Baluga (Trnavska)	Prigradsko	733	0,6	5,38
4	Banjica	Seosko	400	0,3	11,53
5	Beljina	Seosko	1.117	1,0	1,92
6	Bečanj	Seosko	1.044	0,9	16,58
7	Brezovica	Seosko	141	0,1	7,30
8	Bresnica	Seosko	1.466	1,3	29,22
9	Vapa	Seosko	691	0,6	5,16
10	Vidova	Seosko	156	0,1	5,17
11	Viljuša	Seosko	924	0,8	8,26
12	Vranići	Seosko	515	0,4	4,79
13	Vrnčani	Seosko	279	0,2	20,42
14	Ovčar Banja	Seosko	168	0,1	
15	Vujetinci	Seosko	452	0,4	10,6
16	Goričani	Seosko	780	0,7	9,74
17	Gornja Gorevnica	Seosko	1.399	1,2	24,28
18	Gornja Trepča	Seosko	618	0,5	11,34
19	Donja Gorevnica	Seosko	904	0,8	10,2
20	Donja Trepča	Seosko	1.018	0,9	15,38
21	Žaočani	Seosko	391	0,3	4,93
22	Zablaće	Seosko	1.226	1,0	8,61
23	Jančići	Seosko	204	0,2	13,91
24	Ježevica	Seosko	1.330	1,1	13,07
25	Jezdina	Seosko	267	0,2	6,34
26	Katrga	Seosko	1.024	0,9	14,28
27	Kačulice	Seosko	609	0,5	10,55
28	Kulinovci	Seosko	413	0,4	2,46
29	Konjevići	Seosko	788	0,7	7,11
30	Kukići	Seosko	574	0,5	8,30
31	Lipnica	Seosko	621	0,5	9,28

32	Loznica	Seosko	401	0,3	7,61
33	Ljubić	Seosko	61	0,05	9,45
34	Međuvršje	Seosko	82	0,07	5,25
35	Miokovci	Seosko	1.063	0,9	21,2
36	Milićevci	Seosko	944	0,8	22,61
37	Mojsinje	Seosko	869	0,7	9,56
38	Mrčajevci	Seosko	2.676	2,3	22,96
39	Mršinci	Seosko	1.359	1,2	12,46
40	Ostra	Seosko	1.091	0,9	24,04
41	Pakovraće	Seosko	483	0,4	7,44
42	Parmenac	Seosko	240	0,2	4,15
43	Petnica	Seosko	241	0,2	4,65
44	Preljina	Seosko	1.801	1,5	13,26
45	Premeća	Seosko	320	0,3	10,04
46	Pridvorica	Seosko	208	0,2	5,93
47	Prislonica	Seosko	1.591	1,4	22,16
48	Prijevor	Seosko	1.564	1,3	17,87
49	Rajac	Seosko	355	0,3	9,78
50	Riđage	Seosko	230	0,2	3,31
51	Rakova	Seosko	778	0,7	9,49
52	Rošci	Seosko	489	0,4	24,86
53	Slatina	Seosko	629	0,5	8,41
54	Sokolići	Seosko	182	0,2	4,24
55	Stančići	Seosko	348	0,3	3,57
56	Trnava	Seosko	2.685	2,3	10,34
57	Trbušani	Seosko	1.830	1,6	15,46
58	Čačak	Gradsko	73.217	62,5	

Tabela 4. Spisak naselja i pripadajućih katastarskih opština.

Redni broj	Naseljeno mesto	Katastarska opština
1	Atenica	Atenica
2	Baluga (Ljubićnska)	Baluga (Ljubićnska)
3	Baluga (Trnavska)	Baluga (Trnavska)
4	Banjica	Banjica
5	Beljina	Beljina
6	Bečanjski	Bečanjski
7	Brezovica	Brezovica
8	Bresnica	Bresnica
9	Vapa	Vapa
10	Vidova	Vidova
11	Viljuša	Viljuša
12	Vranići	Vranići
13	Vrnčani	Vrnčani
14	Ovčar Banja	Ovčar Banja
15	Vujetinci	Vujetinci
16	Goričani	Goričani
17	Gornja Gorevnica	Gornja Gorevnica
18	Gornja Trepča	Gornja Trepča
70	Donja Gorevnica	Donja Gorevnica
19	Donja Trepča	Donja Trepča
20	Žaočani	Žaočani
21	Zablaće	Zablaće
22	Jančići	Jančići
23	Ježevica	Ježevica
24	Jezdina	Jezdina
25	Katrga	Katrga

27	Kačulice	Kačulice
28	Kulinovci	Kulinovci
29	Konjevići	Konjevići
30	Kukići	Kukići
31	Lipnica	Lipnica
32	Loznica	Loznica
33	Ljubić	Ljubić
34	Međuvršje	Međuvršje
35	Miokovci	Miokovci
36	Milićevci	Milićevci
37	Mojsinje	Mojsinje
38	Mrčajevci	Mrčajevci
39	Mršinci	Mršinci
40	Ostra	Ostra
41	Pakovraće	Pakovraće
42	Parmenac	Parmenac
43	Petnica	Petnica
44	Preljina	Preljina
45	Premeća	Premeća
46	Pridvorica	Pridvorica
47	Prislonica	Prislonica
48	Prijevor	Prijevor
49	Rajac	Rajac
50	Ridage	Ridage
51	Rakova	Rakova
52	Rošci	Rošci
53	Slatina	Slatina
54	Sokolići	Sokolići
55	Stančići	Stančići
56	Trnav	Trnav
57	Trbušani	Trbušani
58	Čačak	Čačak

2.3 Klima

Klima Čačka i njegove bliže okoline pripada umereno – kontinentalnom tipu. Srednja godišnja temperatura vazduha je 11 °C, a vlažnost vazduha 74,1 %. Čačak i okolina nisu izloženi jakim vetrovima i najčešće su severni i severoistočni vetrovi, a ređe zapadni. Prosečna brzina vetrova je 2,3 m/s kod severnih, i 1,4 m/s kod zapadnih. Srednja godišnja visina padavina iznosi 761 mm. Najtoplji mesec je avgust sa prosečnom temperaturom od 22,7 °C, dok je najhladniji mesec januar sa prosečnom temperaturom od 0,5 °C.

Tabela 5. Klimatski pokazetelji.

	Opština
TEMPERATURA	
Prosečna temperatura vazduha – januar (°C)	- 0,5
Prosečna temperatura vazduha – jul (°C)	20,8
Prosečna temperatura vazduha – godišnja (°C)	11,0
Srednji broj mraznih dana – godišnje	88,3
Srednji broj tropskih dana – godišnje	25,0
VLAŽNOST VAZDUHA	
Prosečna vlažnost vazduha – godišnja (%)	74,1
TRAJANJE SIJANJA SUNCA	1835,2
Prosečan broj vedrih dana – godišnje	63,5
Prosečan broj oblačnih dana – godišnje	126,0
PADAVINE	
Prosečna količina padavina – godišnje (mm)	761,0
POJAVE	
Prosečan broj dana sa snegom – godišnje	38,4
Prosečan broj dana sa snežnim pokrivačem – godišnje	47,5
Prosečan broj dana sa maglom – godišnje	54,5
Prosečan broj dana sa gradom – godišnje	1,2

2.4 Lokalna samouprava (administracija)

Poslove Gradske uprave grada Čačka obavlja osam gradskih uprava:

- Gradska uprava za opšte i zajedničke poslove.
- Gradska uprava za stručne poslove Skupštine, Gradonačelnika i Gradskog veća.
- Gradska uprava za finansije.
- Gradska uprava za inspekcijski nadzor.
- Gradska uprava za urbanizam.
- Gradska uprava za društvene delatnosti.
- Gradska uprava za lokalni ekonomski razvoj.
- Gradska uprava za lokalnu poresku administraciju.

Tabela 6. Struktura odbornika u skupštini opštine, 2010.

	Broj odbornika	Udeo u ukupnom broju odbornika u opštini (%)
Opština - ukupno	75	100
DS	14	18,7
SRS	8	10,7
DSS	5	6,7
NS	19	25,3
SPS	13	17,3
G17+	5	6,7
PSS	4	5,3
SPO	4	5,3
Grupe gradjana	3	4
Stranke manjina	-	-
Ostali	-	-

2.5 Istorija, tradicija i kulturno nasleđe

Istorijat Čačka

Čačak se, u geografskom pogledu, nalazi na mestu dodira Šumadije i unutrašnjih Dinarida. Teritorija grada zauzima površinu od 636 kvadratnih kilometara duž toka Zapadne Morave. Najstarija otkrivena arheološka nalazišta koja govore o postojanju ljudskih zajednica i njihovom životu na ovom

prostoru, pripadaju periodu neolita ili mlađeg kamenog doba (od oko 5500. do 3200. godine pre nove ere). Registrovani su i lokaliteti iz bronzanog doba, uglavnom humke.

Najznačajniji praistorijski nalaz potiče iz Atenice, gde su oko 500. pre nove ere sahranjeni tribalski knez i kneginja sa bogatim zlatnim i srebrnim nakitom.

Sledeći veliki istorijski period odgovara vremenu rimske dominacije. Iz ovog doba, u okviru čačanske opštine, otkrivena su brojna poljoprivredna imanja sa pratećim objektima (villae rusticae). Na osnovu epigrafskih natpisa, metala i keramike, može se reći da se antički život na ovom prostoru odvijao u periodu od II do početka V veka naše ere, kada je teritorija Čačka i okoline pripadala rimskoj provinciji Dalmaciji.

U samom centru grada istražene su terme iz II i IV veka naše ere. Nakon velike seobe naroda, život na ovom prostoru zamire. Tek u VI veku, u brdsko-planinskom području oko Čačka, podiže se vizantijsko utvrđenje (danas poznato pod imenom Gradina) za koje se prepostavlja da je predstavljalo administrativni i verski centar celog područja.

Turska vlast na ovim prostorima nije bila ugrožena sve do Bečkog rata (1683-1699). Austrijska vojska je 1688. godine prodrla duboko u Srbiju. Nakon dve godine, austrijska vojska i srpski ustanci bili su poraženi, a turska vojska je uskoro razorila sva ustanička mesta u zapadnoj Srbiji. Mir između dve carevine nije dugo trajao. Čačak je uoči Austro-turskog rata 1716–1738. godine imao oko 150 kuća. Oslobodenje u jesen 1717. godine zateklo je "nenaseljeno pusto mesto" koje je Požarevačkom mirom ostalo u austrijskim rukama. Turci su u ofanzivi krajem februara 1738. godine ponovo zauzeli i spalili Čačak.

Posle ponovnog pada severne Srbije u turske ruke, veliki deo ovog prostora ostao je pust usled seoba preko Save i Dunava. To je vreme kada se na ovo područje naseljava stanovništvo iz Crne Gore, Hercegovine, Bosne i Starog Vlaha, od kojih danas potiče 90% stanovnika ovog kraja. Za vreme Koćine krajine varoš su 1788. populirali ustanici kneza Alekse Nenadovića.

Čačak je u Prvom srpskom ustanku oslobođen u proleće 1804. godine. Varoš je 1808. godine imala 250 stanovnika.

Kada su Turci 1813. napali Srbiju, pod njihovu vlast pao je i Čačak. Međutim, misao o novom ustanku nijednog trenutka nije zamirala. U selu Trnavi kod Čačka, septembra 1814. godine izbila je Hadži-Prodanova buna koju su Turci svirepo ugušili. Novi ustanan planuo je u Takovu na proleće

1815. godine i zahvatio je veliki deo Srbije. Bitka za Čačak trajala je od 25. aprila do 13. juna. Rešena je u nekoliko uzastopnih bojeva na brdu Ljubiću i okok varoškog šanca. Tu je poginuo i predvodnik turske vojske Imšir-paša, a uništena je i glavnina turske vojske u Beogradskom pašaluku.

Čačak se posle Drugog srpskog ustanka razvijao kao nahajsko sedište. Posle konačnog odlaska Turaka iz Čačka, početkom tridesetih godina XIX veka, varoš je imala samo 900 stanovnika. Konačna obnova crkve izvršena je 1834. godine.

U gradu je 1837. godine počela sa radom i Gimnazija. Sredinom XIX veka Čačak je imao oko 1500 stanovnika. Gradski centar sa sabornom crkvom i objektima balkanske arhitekture podsećao je na doba prve vlade kneza Miloša Obrenovića.

Nezavisnost i međunarodno priznanje koju je Srbija dobila 1878. godine uslovili su veliki ekonomski preporod cele zemlje. Čačak postaje veliki centar za promet poljoprivrednih proizvoda u zapadnoj Srbiji. U železnički saobraćaj Čačak je uključen 1911. godine kada je u grad ušao prvi voz.

Privredni napredak uslovio je i rast grada. Broj stanovnika se sa 2290 iz 1874. godine povećao na 3869 u 1890. godini, da bi 1900. godine Čačak imao 4232 žitelja čiji je broj narastao na 5671 u 1910. godini. Nakon trogodišnje austrougarske okupacije, Čačak je oslobođen 25. oktobra 1918. godine. Grad je nastavio svoj razvoj, ali ovoga puta u sasvim novom ambijentu.

Čačak je 1921. godine dobio i električnu energiju za napajanje domaćinstava i prvih većih industrijskih postrojenja – Vojno-tehničkog zavoda, koji je počeo sa radom 1930. godine i zapošljavao oko 1000 radnika, i Fabrike hartije, osnovane 1930. godine, koja imala oko 200 radnika.

Opšti napredak ogledao se i prerastanjem Gimnazije iz šestorazredne u osmorazrednu, kao i otvaranjem nove zgrade 1927. godine u kojoj je Gimnazija i danas smeštena. Obnova crkve izvršena je 1929. godine. Sve je to uticalo na povećanje broja stanovnika grada (sa oko 5000 iz 1918. na oko 13000 pred 1941. godinu).

Tokom 1941. godine Čačak i njegova okolina bili su središte ustanka, kao i kasnijeg građanskog rata. Sukobi između četnika i partizana izbili su oko pitanja zajedničke komande, oznaka koje nisu državne, ali i revolucionarnih organa vlasti.

Nemci su, pored nasilja nad civilnim stanovništvom i pojedinačnih i masovnih likvidacija svojih neprijatelja, pljačkali i industrijska postrojenja. Okupacija je čitavo područje čačanskog kraja vratila u period sa početka XX veka. U jesen 1944. godine, potpomognuti podrškom zapadnih saveznika i jedinica Crvene armije, pripadnici partizanskog pokreta odneli su prevagu. Konačno oslobođenje Čačka dogodilo se 4. decembra 1944. godine, kada su nemačke jedinice isterane iz grada.

Posle Drugog svetskog rata došlo je do revolucionarnog preobražaja društva. Monopol Komunističke partije u svim vidovima života trajao je više decenija, sve do prvih više stranačkih izbora u Srbiji 1990., odnosno do 2000. godine, kada je došlo do konačnog smenjivanja nosioca starog režima.

Razvoj Čačka od oslobođenja zemlje 1945. godine bio je usporen usled posledica okupacije i rata. Obnovljena su mnoga stara i poginuta nova preduzeća, kulturne ustanove, sportska društva. Grad je tada počeo da dobija i svoju arhitektonsku fazonomiju. Broj stanovnika je neprekidno rastao - od oko 13000 iz 1948. godine, kada je dostignut broj žitelja grada pre početka Drugog svetskog rata, pa sve do 117.072 stanovnika 2002. godine.

3 Prirodni resursi

Područje grada Čačka raspolaže značajnim zemljišnim i poljoprivrednim površinama. Ukupne površine iznose 63.632 ha, u čemu poljoprivredno zemljište učestvuje sa 43.563 ha (68,5%).

Poljoprivredne površine odlikuju se zastupljenosti oranicama i baštama 58,9 % na 25,68 ha, voćnjacima 14,8 % na 6 447 ha, livadama 14,4 % na 6 264 ha, pašnjacima 11,5 % na 4 987 ha i vinogradima 0,4 %, uz veliku prostornu diferencijaciju koja je uglavnom usklađena prirodnim pogodnostima i ograničenjima.

Može se konstatovati da produktivno zemljište (poljoprivredno i šumsko) u ukupnim zemljišnim površinama učestvuje sa 92 %, što je znatno iznad proseka centralnog dela Republike Srbije. Intenzivnim načinom korišćenja (oranice i bašte, voćnjaci i vinogradi) obuhvaćeno je 71,4 % poljoprivrednih površina, a u centralnoj Srbiji 62,5 %. U periodu 1976 – 1994. god. prema podacima Zavoda za statistiku Republike Srbije, ukupne poljoprivredne površine su smanjene na 1%, oranice i bašte na 4,6 %, voćnjaci 5,7 % i vinograđi 63,4 %, dok su povećane površine pod livadama za 27,2 % i pašnjacima 3,2 %.

Šume i šumsko zemljište u državnoj svojini kojima gazduje šumska uprava Čačak po teritorijalnoj podeli, koja je regulisana zakonom o šumama pripada Golijskom šumskom području. U unutrašnjoj podeli šuma i šumskog zemljišta u državnoj svojini na teritoriji grada Čačka, kojom gazduje šumska uprava, radi lakšeg i efikasnijeg gazdovanja izvršena je podela na tzv. gazdinske jedinice.

Osnovni uzgojni oblik kome dugoročno treba težiti načinom gazdovanja je visoka šuma obnovljena prirodnim ili veštačkim putem. Prema sadašnjem stanju visoke šume su zastupljene na 3 % površine, izdaničke na 66 %, veštački podignute 19 % i šikare i šibljaci na 12 % površine. Na teritoriji grada Čačka u državnoj svojini je 5.378,73 ha, a u privatnoj svojini je 9.907,00 ha, a ukupno pod

šumama je 14.825,53 ha. Stepen šumovitosti grada je 23 % u odnosu na optimalnu od 35 % utvrđenu Prostornim planom Republike Srbije.

Uredbom Vlade Republike Srbije, Ovčarsko – Kablarska klisura stavlja se pod zaštitu kao predeo izuzetnih oblika na površini od 2.250 ha. Šume se nalaze u privatnom i državnom vlasništvu na teritoriji grada Čačka i opštine Lučani. U ovom zaštićenom dobru ustanovljen je režim II i III stepena zaštite.

Šume obuhvaćene planom gazdovanja prostiru se na teritoriji grada Čačka u najvećoj meri po obroncima planina: Jelica, Ovčar, Kablar, Vujan, Bukovik i Ostrica.

Biološkim uzgojnim radovima, odnosno, planom gajenja šuma, godišnji obim uzgojnih radova je 72 ha od čega je 5ha podizanje novih šuma (pošumljavanje), a ostalo je nega postojećih kultura.

Na teritoriji grada Čačka pojava mineralnih sirovina predstavljena je metaličnim mineralnim sirovinama, sedimentnim ležištima nemetalna i podzemnim vodama. Metalične mineralne sirovine vezane za ultrabazični magmatizam predstavljene su rudom hromita. Ležišta ove rude vezana su za serpentinit planine Jelice. Kvalitet rude zadovoljava kriterijume za eksploataciju, jer njen sadržaj dostiže i do 45 %, ali zbog malih dimenzija rudnog tela, manjeg su ekonomskog značaja pa se ne eksploatišu.

Od mineralnih sirovina vezanih za tercijalni vulkanizam najviše je zastupljen magnezit. Njegove rezerve su takve da se eksploatacija vrši intenzivno poslednjih tridesetak godina. Intenzivna istraživanja ove rude vršena su počev od 1927. godine. U isto vreme eksploataciju magnezita vrše A.D. "Salvar" i "Emilika" sa italijanskim kapitalom. Istraživanja su vršena na terenima koji čine pogranična područja grada Čačka i opštine Gornji Milanovac.

Posle 1945. godine istraživanja, pa i eksploataciju, magnezita na teritoriji opštine Čačak vrše rudnici mame "Šumadija" sa sedištem u Brđanima. Kasnije je sedište direkcije rudnika preseljeno u Čačak. Radi efikasnijeg poslovanja svi rudnici mame zauzele ulaze u sastav preduzeća Rudnici mame "Šumadija" Čačak. Ovo preduzeće je 1962. godine ušlo u sastav industrije vatrostalnog materijala "Magnohrom" u Kraljevu. Rezerve mame zauzele Milićevci sa rezervama ležišta "Brezak" (opština Gornji Milanovac) kao i rezerve mame zauzele u sastavu "Koviljače" čine solidne za vatrostalnu industriju u Kraljevu. Istražena ležišta u sastavu "Koviljače" su "Koviljača", "Jajačka", "Stara kuća", "Jeljen"...

Mrežasti mame zauzele uglavnom se nalaze na obodima neogenih sedimenata. Najvažnija i najznačajnija su ležišta "Parlog", "Beli Kamen" i "Vinograd" u Miokovcima i "Kostića potok" u Milićevcima. Eksploatacija na prostoru grada vrši se u "Belom Kamenu". Kvalitet rude je solidan.

U severozapadnom delu zapadnomoravskog neogenog basena otkriveno je nekoliko pojava sedimentnog mame zauzele. Najznačajnije ležište je "Parlog" u Miokovcima.

U čačansko-kraljevačkom basenu se nalaze naslage lignita srednje i gornjomiocenske starosti. Utvrđeno je više ugljenih slojeva lignita i tvrdog lignita. Produktivni deo basena čine dve ugljenosne serije koje se nalaze u mlađim zonama.

Panonska, ili donja ugljenosna zona, utvrđena je u severnom delu basena, od Mrčajevaca do Bečnja. Sastoje od pet slojeva lignitno-mrkog uglja. Za eksploataciju je povoljan i ekonomski opravdan samo drugi sloj, poznat kao sloj E – III. Debljina uglja iznosi 8 m u povlatnom sloju. Visinska razlika između slojeva u kojima se nalazi ugalj iznosi 70 – 105 m.

Pontska ugljenosna zona, ili gornja, razvijena je u severnom i južnom delu basena. Ona obuhvata 2 basena sloja lignitskog tipa: donji (B – II) i gornji sloj (A – I). Sloj (A -1) ravnomerno je razvijen u celoj oblasti. Debljina mu iznosi od 3 do 7 m i potpuno je čist. Oko 55 m ispod povlatnog sloja je sloj (B –II) čija je debljina 10 m. Debljina čistog uglja u njemu iznosi 4 – 6 m. Ugalj je eksploatisan u ugljenokopima koji leže uz severni obod basena. Donja Gorevnica (lignite – mrki), Bresnica – Voljača, Tavnik ("Strmužak"), Lađevci ("Bajovac"), Miločaj i dr. ugljenokopi.

Područje D.Gorevnica – Mrčajevci zahvata površinu od oko 0,6 km² i u njemu je razvijen sloj (A – I), sa prosečnom debljinom od 7 m u istočnom i oko 3m u zapadnom delu. Sloj B-II sa prosečnom debljinom od 5 m protkan je jalovim proslojcima, koji se raslojavaju i smanjuju debljinu sloja na 5 m. Ovde je otvoren prvi ugljenkop u basenu. Iskopavanje uglja u njemu počelo je 1908. i sa prekidima trajalo do 1923. Ponovo počinje da radi 1952. da bi 1968. god. eksploatacija bila obustavljena.

Na prostoru Mrčajevci – Bečanj, sloj A – I ima prosečnu debljinu 8m, i dosta je čist. Sloj B – II ima prosečnu debljinu 10 – 12 m, ali sa dosta jalovih proslojaka, koji smanjuju debljinu sloja na 5 m. Od starijih slojeva samo sloj E – III ima ekonomsko opravданje za eksploataciju.

Proizvodnja uglja u zapadnomoravskom basenu kretala se 100.000 – 180.000 tona godišnje, i to 45 % mrkog uglja i 60 % lignita. Prema istraživanjima iz 1983. godine rezerve uglja se kreću po ugljenosnim poljima:

1. Donja Gorevnica – Mrčajevci, 6.175.568,00 tona sa 36,20 % vlage, 10,40 % pepela i 6,30 % silicijuma.
2. Mrčajevci – Bečanj, 27.081.090,00 tona.
3. Mojsinje, 13.919.088,00 tona.
4. Bečanj – Donja Bresnica – 15.000.000 tona sa 42,10 % vlage, 10,40 % pepela i 1,60 % sumpora.

Rezerve uglja su procenjene od strane Rudarskog instituta iz Beograda (1983) i prema njihovim

nalazima otkriveno je ugljenosno polje sa desne strane Zapadne Morave od Vape do Slatine. Rezerve su takve da se mogu eksplorati, jer debljina ugljenosnog sloja iznosi oko 3,5 m. Ako bi se godišnje vršila eksploracija uglja u iznosu od 300.000,00 tona uglja (za ceo basen gde dolaze i rudnici sa teritorije opštine Kraljevo) eksploracija bi mogla da traje narednih 45 godina.

Ruda Dijabaza evidentirana je na Jelici. U njenoj građi učestvuju dijabazi zajedno sa spilitima kao članovima dijabaz-rožnjačke formacije. Lokaliteti dijabaza su: Grujine livade, Padina klika i Premička reka. Ove stene su pogodne za industriju građevinskog materijala, a naročito za dobijanje staklene vune. Ispitivanja su pokazala da je kvalitetan za potrebe putne privrede. Dijabaza ima u predelu Kablara i mestu Glavaja u Jančićima. Ispitivanje je pokazalo da se nalaze velike rezerve dijabaza na ovom lokalitetu – oko 2.896.000,00 m³, dobrog kvaliteta.

Ležišta opekarske gline nalaze se u dolinama reka, pa je i proizvodnja cigle i crepa organizovana od ciglarske ilovače u Ljubiću.

Ležišta šljunka i peska nalaze se duž rečnih tokova, ali su najveće rezerve duž toka Zapadne Morave.

Na području grada podzemne vode iz aluviena koriste se za snabdevanje lokalnog stanovništva, a rečni bunari u Parmencu koriste se za potrebe snabdevanja vodom Čačka sa kapacitetom od 1 – 60 l/s. Pored ovih značajnih rezervi podzemnih voda na području grada, evidentirani su i termomineralni izvori u Ovčar banji, Gornjoj Trepči i Slatini.

Tabela 7. Struktura zemljišnih površina, 2008.

	Opština (km ²)	Udeo u ukupnoj površini opštine (%)	Udeo opštine u površini istog tipa u okrugu (%)	Okrug (km ²)	Udeo okruga u površini istog tipa u Srbiji (%)	Srbija (km ²)
Ukupna površina	636	100	21,1	3.016	3,4	88.361
Poljoprivredna površina	440	69,2	24,6	1.786	3,5	51.123
Obradive površine*	394	61,9	28,4	1.389	3,3	42.277
Obrasla šumska površina	167	26,3	14,6	1.140	5,7	19.845

* podatak iz 2006. godine

4 Ljudski resursi

4.1 Stanovništvo (broj stanovnika i stopa rasta)

Tabela 8. Uporedni pregled broja stanovnika, podaci iz popisa.

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Broj stanovnika u opštini	70.032	75.485	85.439	97.924	110.801	116.808	119.378
Promena broja stanovnika u opštini	/	5.453	9.954	12.485	12.877	6.007	2.570
Stopa rasta broja stanovnika u opštini	/	7,8	13,2	14,6	13,1	5,4	2,2
Stopa rasta broja stanovnika u okrugu	/	5,3	3,6	4,8	5,4	0,7	-0,9
Stopa rasta broja stanovnika u Srbiji	/	6,3	8,4	7,9	7,3	1,2	0,9

Tabela 9. Procenjeni broj stanovnika u periodu 1999-2005.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Broj stanovnika u opštini	117.296	117.060	117.062	117.224	117.186	117.115	116.865
Ukupna promena broja stanovnika u opštini	/	-236	2	162	-38	-71	-250

Stopa rasta broja stanovnika u opštini	/	-0,2	0,0	0,1	-0,03	-0,06	0,02
Stopa rasta broja stanovnika u okrugu	/	-0,5	-0,3	-0,2	-0,4	-0,5	-0,6
Stopa rasta broja stanovnika u Srbiji	/	-0,3	-0,2	-0,05	-0,3	-0,2	-0,3

4.2 Stanovništvo prema tipu naselja

Tabela 10. Struktura stanovništva prema tipu naselja, 2002.

	Opština		Okrug		Srbija	
	Broj	Učešće (%)	Broj	Učešće (%)	Broj	Učešće (%)
Gradsko stanovništvo	73.217	62,5	115.880	51,6	4.225.896	56,4
Ostalo stanovništvo	43.855	37,5	108.892	48,4	3.272.105	43,6
Ukupno stanovništvo	117.072	100	224.772	100	7.498.001	100

4.3 Vitalni događaji

Tabela 11. Vitalni događaji, 2008.

	Opština	Okrug	Srbija
Živorođeni	1.038	1.811	68.102
Živorođeni na 1000 stanovnika	8,9	8,3	9,2
Umrlji	1.449	2969	102.805
Umrlji na 1000 stanovnika	12,5	13,6	13,9
Prirodni priraštaj	-411	-1.158	-34.703
Prirodni priraštaj na 1000 stanovnika	-3,5	-5,3	-4,7

Tabela 12. Struktura ženskog stanovništva starog 15 godina i više prema broju živorođene dece, 2002.

		Opština	Udeo u ukupnom broju žena starih 15 i više god. u opštini (%)
Ukupno		51.560	100
Nije rađala		13.083	25,4
Rodila	1 dete	9.780	19,0
	2	23.468	45,5
	3	3.960	7,7
	4	807	1,6
	5 i više dece	433	0,8
	Nepoznato	29	0,006

4.4 Stanovništvo prema bračnom stanju

Tabela 13. Struktura stanovništva starog 15 i više godina prema bračnom stanju i polu, 2008.

	Opština	Udeo u ukupnom broju stanovnika u opštini (%)
Ukupno	99.333	100
Neoženjeni/neudati	24.307	24,5
Oženjeni/udati	60.574	61
Razvedeni	3.509	3,5
Udovci/udovice	10.499	10,6
Nepoznato	444	0,4

4.5 Starosna struktura stanovništva

Tabela 14. Struktura stanovništva prema starosti i polu, 2002.

		Opština	Udeo u ukupnom broju stanovnika u opštini (%)
Ukupno stanovništvo	Ukupno	117.072	100
	muško	56.894	48,6
	žensko	60.178	51,2
0-4	Ukupno	5.069	4,33
	muško	2.593	2,21
	žensko	2.476	2,12
5-9	Ukupno	5.876	5,02
	muško	2.986	2,55
	žensko	2.890	2,47
10-14	Ukupno	6.794	5,80
	muško	3.542	3,02
	žensko	3.252	2,78
15-19	Ukupno	8.093	6,91
	muško	4.165	3,56
	žensko	3.928	3,35
20-24	Ukupno	8.079	6,90
	muško	4.062	3,47
	žensko	4.017	3,43
25-29	Ukupno	7.765	6,63
	muško	3.800	3,24
	žensko	3.965	3,39
30-34	Ukupno	7.020	6,00
	muško	3.419	2,92
	žensko	3.601	3,08
35-39	Ukupno	7.592	6,48
	muško	3.640	3,11
	žensko	3.952	3,37
40-44	Ukupno	8.896	7,60
	muško	4.271	3,65
	žensko	4.625	3,95
45-49	Ukupno	10.579	9,04
	muško	5.248	4,48
	žensko	5.331	4,56
50-54	Ukupno	8.501	7,26
	muško	4.291	3,66
	žensko	4.210	3,60
55-59	Ukupno	5.580	4,77
	muško	2.610	2,23
	žensko	2.970	2,54
60-64	Ukupno	7.259	6,20
	muško	3.445	2,94
	žensko	3.814	3,26
65-69	Ukupno	7.433	6,35
	muško	3.418	2,92
	žensko	4.015	3,43
70-74	Ukupno	6.076	5,19
	muško	2.784	2,38
	žensko	3.292	2,81
75-79	Ukupno	3.880	3,31
	muško	1.581	1,35

	žensko	2.299	1,96
80-84	Ukupno	1.432	1,22
	muško	561	0,48
	žensko	871	0,74
85-89	Ukupno	386	0,33
	muško	144	0,12
	žensko	242	0,21
90-94	Ukupno	162	0,14
	muško	67	0,06
	žensko	95	0,08
95 i više	Ukupno	29	0,02
	muško	11	0,01
	žensko	18	0,01
nepoznato	Ukupno	571	0,49
	muško	256	0,22
	žensko	315	0,27

Tabela 15. Struktura stanovništva po osnovnim kontigentima, 2002.

	Opština, 2002		Opština, 2005*	
	Broj stanovnika	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)	Broj stanovnika	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)
Predškolski uzrast 0-6	7.287	6,2	7.800	6,7
Školski uzrast 7-14	10.452	8,9	9.550	8,2
Radni kontigent 15-64	79.364	67,8	78.876	67,5
Stanovništvo od 65 godina i više	19.969	17,1	20.639	17,6
Punoletni 18 i više	94.534	80,7	95.194	81,5
Fertilni 15-49	58.024	49,6	28.233	24,16
Ukupno	117.072	100	116.865	100

* procena

Tabela 16. Starosni indikatori stanovništva, 2008.

	Opština	Okrug	Srbija
Prosečna starost (godine)	40,93	41,38	40,57
Očekivano trajanje života - muškarci (godine)	71,55	-	69,73
Očekivano trajanje života - žene (godine)	76,07	-	75,05
Indeks starenja*	105,16	110,05	100,62

* Indeks starenja – predstavlja odnos starog (60 i više godina) prema mlađom (0-19) stanovništvu

4.6 Polna struktura stanovništva

Tabela 17. Polna struktura stanovništva, 2002.

	Opština	Struktura stanovništva u opštini (%)	Struktura stanovništva u okrugu (%)	Struktura stanovništva u Srbiji (%)
Muško	56.894	48,6	49,1	48,6
Zensko	60.178	51,4	50,9	51,4
Ukupno	117.072	100	100	100

4.7 Etnička struktura stanovništva

Tabela 18. Struktura stanovništva prema etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti, 2002.

	Opština		Okrug	
	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)
Srbi	114.208	97,6	220.009	97,88

Crnogorci	563	0,5	871	0,39
Jugosloveni	299	0,3	510	0,22
Albanci	9	0,008	11	0,005
Bošnjaci	11	0,009	13	0,006
Bugari	9	0,008	14	0,006
Bunjevci	3	0,003	4	0,002
Vlasi	-	-	-	-
Goranci	12	0,01	23	0,01
Mađari	14	0,01	34	0,02
Makedonci	127	0,1	198	0,09
Muslimani	53	0,05	73	0,03
Nemci	4	0,003	9	0,004
Romi	383	0,3	572	0,3
Rumuni	6	0,005	11	0,005
Rusi	22	0,02	32	0,01
Rusini	3	0,003	5	0,002
Slovaci	2	0,002	7	0,003
Slovenci	20	0,02	40	0,02
Ukrajinci	10	0,009	19	0,008
Hrvati	109	0,09	172	0,08
Česi	5	0,004	8	0,004
Ostali	58	0,05	88	0,04
Neopredeljeni	472	0,4	790	0,4
Regionalna pripadnost	5	0,004	33	0,01
Nepoznato	665	0,5	1229	0,5
Ukupno	117.072	100	224.772	100

4.8 Struktura stanovništva prema veroispovesti

Tabela 19. Struktura stanovništva prema veroispovesti, 2002.

	Opština		Okrug	
	Broj	(%)	Broj	(%)
Pravoslavna	113.902	97,3	218.768	97,3
Katolička	139	0,1	234	0,1
Protestantska	33	0,003	59	0,003
Islamska	59	0,05	103	0,005
Judaistička	1	0,0009	2	0,0009
Priorientalnih kultova	4	0,003	9	0,004
Pripada veroispovesti koja nije navedena	357	0,3	1.138	0,5
Vernik je, ali ne pripada nijednoj veroispovesti	-	-	1	0,0004
Nije vernik	225	0,2	301	0,1
Neizjašnjen	1.085	0,9	1.706	0,8
Nepoznato	1.273	1,14	2.451	1,2
Ukupno	117.072	100	224.772	100

4.9 Struktura stanovništva prema maternjem jeziku

Tabela 20. Struktura stanovništva prema maternjem jeziku, 2002.

	Opština		Okrug	
	Broj	(%)	Broj	(%)
Srpski	116.129	99,2	223.128	99,3
Albanski	12	0,01	16	0,01
Bosanski	4	0,003	4	0,004
Bugarski	5	0,004	9	0,004
Vlaški	-	-	-	-
Mađarski	11	0,009	24	0,006

Makedonski	95	0,08	126	0,04
Romski	98	0,08	251	0,1
Rumunski	6	0,005	8	0,003
Slovački	6	0,005	10	0,004
Hrvatski	64	0,05	107	0,05
Ostali jezici	87	0,07	129	0,06
Nepoznato	555	0,5	960	0,4
Ukupno	117.072	100	224.772	100

4.10 Stanovništvo prema aktivnosti

4.10.1 Struktura stanovništva prema aktivnosti i polu

Tabela 21. Struktura stanovništva prema aktivnosti i polu, 2002.

		Opština	Udeo u ukupnom stanovništvu opštine (%)	Udeo u ukupnom aktivnom stanovništvu opštine (%)
Ukupno stanovništvo		117.072	100	/
Aktivno stanovništvo		55.678	47,6	100
Aktivno stanovništvo koje obavlja zanimanje	ukupno	42.735	36,5	76,8
	muško	23.693	20,2	42,6
	žensko	19.042	16,3	34,2
Lica sa ličnim prihodom	ukupno	22.943	19,6	41,2
	muško	11.551	9,9	20,7
	žensko	11.392	9,7	/
Izdružavano stanovništvo	ukupno	38.275	32,7	/
	muško	14.962	12,8	/
	žensko	23.313	19,9	41,9
Lica u inostranstvu do 1 god.	ukupno	176	0,15	0,3
	na radu	123	0,1	0,2
	članovi porodice	53	0,005	0,1

4.10.2 Struktura aktivnog stanovništva prema vrsti zanimanja i oblasti delatnosti

Tabela 22. Struktura aktivnog stanovništva koje obavlja zanimanje prema zanimanju i polu, 2002.

	Zakonodavci, funkcioneri, rukovodioci	Stručnjaci	Stručni saradnici i tehničari	Službenici	Uslužni radnici i trgovci	Radnici u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu	Zanatlije i srodnici radnici	Rukovaoci mašinama i uređajima i monteri	Osnovna jednostavna zanimanja	Vojna lica	Nepoznato
Ukupno*	U 2.006	3.146	7.554	2.161	4.938	7.236	4.707	6.681	2.912	177	581
	M 1.381	1.427	2.880	1.045	1.805	4.103	4.087	5.054	1.407	176	351
	Ž 625	1.719	4.674	1.116	3.133	3.133	620	1.627	1.505	1	230
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	U 33	45	118	56	59	7.168	50	72	94	-	2
	M 24	20	44	23	27	4.053	41	62	70	-	2
	Ž 9	25	74	33	32	3.115	9	10	24	-	-
Ribarstvo	U -	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	M -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ž -	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Vađenje ruda i kamena	U 9	15	58	19	31	2	88	104	99	-	2
	M 7	10	23	4	12	2	82	88	49	-	-

	Z	2	5	35	15	19	-	6	16	50	-	2
Prerađivačka industrija	U	437	576	2.137	630	383	24	2.515	4.937	1.037	19	106
	M	331	370	1.083	353	149	19	2.059	3.407	548	19	67
	Ž	106	206	1.054	277	234	5	456	1.530	489	-	39
Energetika	U	13	41	163	55	6	1	220	137	56	-	2
	M	10	35	95	25	4	1	217	129	33	-	1
	Ž	3	6	68	30	2	-	3	8	23	-	1
Građevinarstvo	U	103	74	274	84	41	-	617	225	222	-	2
	M	84	47	154	38	13	-	608	224	191	-	2
	Ž	19	27	120	46	28	-	9	1	31	-	-
Trgovina	U	788	245	1.067	373	3.127	6	513	231	335	-	39
	M	494	101	402	211	990	3	477	220	211	-	19
	Ž	294	144	665	162	2.137	3	36	11	124	-	20
Hoteli i restorani	U	105	6	41	50	654	-	45	13	75	-	13
	M	80	1	15	16	265	-	36	13	17	-	10
	Ž	25	5	26	34	389	-	9	-	58	-	3
Saobraćaj, skladištenje i veze	U	211	59	425	296	69	-	269	743	115	-	11
	M	179	40	182	199	36	-	248	718	55	-	7
	Ž	32	19	243	97	30	-	21	25	60	-	4
Finansijsko posredovanje	U	27	89	249	120	6	-	4	5	24	-	5
	M	19	33	51	31	4	-	2	5	4	-	-
	Ž	8	56	198	89	2	-	2	-	20	-	5
Nekretnine i poslovne aktivnosti	U	82	243	404	98	72	24	118	55	109	3	13
	M	51	133	144	24	46	17	64	40	58	3	4
	Ž	31	110	300	74	26	7	54	15	51	-	9
Državna uprava i odbrana	U	47	271	326	160	204	1	50	30	59	153	9
	M	37	115	162	38	186	1	47	29	13	152	5
	Ž	10	156	164	122	18	-	3	1	46	1	4
Obrazovanje	U	15	764	542	24	19	1	21	11	201	2	4
	M	8	238	165	4	2	-	20	11	36	2	1
	Ž	7	526	377	20	17	1	1	-	165	-	3
Zdravstveni i socijalni rad	U	10	537	1318	54	89	3	37	54	283	-	12
	M	7	183	111	14	25	2	32	52	14	-	4
	Ž	3	354	1207	40	64	1	5	2	269	-	8
Komunalne, društvene i lične delatnosti	U	107	156	319	91	170	6	50	39	138	-	25
	M	41	87	194	40	37	5	47	36	69	-	5
	Ž	66	69	125	1	133	1	3	3	69	-	20
Privatna domaćinstva sa radnicima	U	-	-	-	-	2	-	-	-	8	-	-
	M	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
	Ž	-	-	-	-	2	-	-	-	7	-	-
Eksteritorijalne organizacije i tela	U	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	M	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ž	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nepoznato	U	19	25	112	50	6	-	110	25	57	-	336
	M	9	14	54	25	6	-	107	20	38	-	224
	Ž	10	11	58	25	-	-	3	5	19	-	112

*U – ukupno; M – muškarci; Ž – žene.

4.11 Obrazovna struktura stanovništva

Tabela 23. Struktura stanovništva starog 15 i više godina prema školskoj spremi i pismenosti, 2002.

		Opština (broj)			Opština (%)			Srbija (%)		
		uku- pno	muš- karci	žene	uku- pno	muš- karci	žene	uku- pno	muš- karci	žene
Ukupno stanovništvo (>15)		99.333	47.773	51.560	100	100	100	100	100	100
Bez školske	ukupno	4.116	746	3.370	4,1	1,6	6,5	5,7	2,53	8,5

spreme	nepismeni	1.922	193	1.729	1,9	0,4	3,4	3,6	1,1	5,9
1-3 razreda osnovne škole	ukupno	2.311	435	1.876	2,3	0,9	3,6	2,0	1,2	2,7
	nepismeni	18	1	17	0,02	0,00 2	0,03	0,05	0,03	0,06
4-7 razreda osnovne škole		12.177	5.157	7.020	12,3	10,8	13,6	14,2	12,3	15,9
Osnovno obrazovanje		22.856	10.166	12.690	23,0	21,3	24,6	23,9	23,0	24,7
Srednje obrazovanje		46.547	25.360	21.187	46,9	53,1	41,0	41,1	46,1	36,4
Više obrazovanje		4.448	2.352	2.096	4,5	4,9	4,1	4,5	4,9	4,1
Visoko obrazovanje		5.908	3.036	2.872	5,9	6,3	5,6	6,5	7,3	5,8
Nepoznato		970	521	449	1,0	1,1	0,9	2,2	2,6	1,8
Nepismeni ukupno		4.233	194	1.746	4,3	0,4	3,4	3,6	1,1	6,0

4.12 Porodice i domaćinstva

4.12.1 Porodice

Tabela 24. Struktura porodica prema broju dece, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju porodica u opštini (%)
Broj porodica - ukupno	34.503	100
Broj porodica bez dece	10.193	29,5
Broj porodica sa decom	24.310	70,5
Broj porodica sa 1 detetom	10.940	31,7
Broj porodica sa 2 deteta	11.896	34,5
Broj porodica sa 3 deteta	1.324	3,8
Broj porodica sa 4 deteta	118	0,3
Broj porodica sa 5 i više dece	32	0,09
Broj porodica sa decom mlađom od 25 godina	19.179	55,6
Broj dece mlađe od 25 godina	31.868	/
Prosečan broj dece mlađe od 25 godina po porodici	1,7	/

Tabela 25. Struktura porodica prema tipu, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju porodica u opštini (%)
Broj porodica - ukupno	34.503	100
Bračni par bez dece	10.193	29,5
Bračni par sa decom	19.792	57,4
Majka sa decom	3.494	10,1
Otac sa decom	1.024	3,00

4.12.2 Domaćinstva

Tabela 26. Struktura domaćinstava prema broju članova, 2002.

	Broj	Udeo u ukupnom broju domaćinstava u opštini (%)	
Domaćinstva u opštini	ukupno	39.404	100
	sa 1 članom	7.561	19,2
	2	9.602	24,4
	3	7.562	19,2
	4	9.290	23,6
	5	3.042	7,7
	6	1.682	4,3
	7	438	1,1

	8	119	0,3
	9	51	0,1
	10 i više	57	0,1
Prosečan broj članova domaćinstva	Opština	2,97	/
	Okrug	3,02	/
	Srbija	2,97	/

4.13 Migracije stanovništva

4.13.1 Dosedjenici

Tabela 27. Broj doseljenika po vremenskim periodima.

	Broj doseljenika u opštinu	Udeo u odnosu na ukupan broj doseljenika u opštinu (%)	Broj doseljenika u okrug
1940 i ranije	789	1,469	1.446
1941-1945	606	1,128	1.135
1946-1960	10.382	19,333	17.196
1961-1970	11.153	20,768	19.697
1971-1980	10.772	20,060	19.964
1981-1990	8.417	15,673	17.461
1991-2002	11.582	21,567	20.703

Tabela 28. Struktura doseljenika prema području sa kojeg su doseljeni, 1940-2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju doseljenika u opštinu (%)
Dosedjenici - ukupno	57.244	100
Dosedjenici iz	Srbije - ukupno	49.361
	drugog mesta iste opštine	19.119
	Centralne Srbije	27.888
	Vojvodine	1.058
	Kosova i Metohije	1.296
	Crne Gore	1.092
	Bosne i Hercegovine	3.515
	Hrvatske	1.951
	Makedonije	399
	Slovenije	223
	ostalih država	452
	nepoznato	251

4.13.2 Dnevne migracije

Tabela 29. Dnevne migracije prema tipu migranata, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju dnevnih migranata (%)
Dnevni migranti - ukupno	12.305	100
Dnevni migranti koji obavljaju zanimanje	ukupno	8.633
	u drugom naselju iste opštine	7.082
	u drugoj opštini	1.472
	u drugoj državi	12
Nepoznato	67	0,5
Dnevni migranti koji se školuju	ukupno	3.672
	učenici	3.027
	studenti	645
	u drugom naselju iste opštine	2.908
	u drugoj opštini	729

	u drugoj državi	4	0,03
Nepoznato		31	0,3

Tabela 30. Dnevne migracije stanovništva koje obavlja zanimanje prema tipu delatnosti, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju dnevnih migranata (%)
Ukupno – dnevni migranti	8.633	100
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	233	2,7
Ribarstvo	-	-
Vađenje ruda i kamena	230	2,7
Prerađivačka industrija	3.569	41,3
Energetika (el.energija, gas, voda)	190	2,2
Gradjevinarstvo	504	5,8
Trgovina i opravka motornih vozila	1.225	14,2
Hoteli i restorani	219	2,5
Saobraćaj, skladištenje i veze	622	7,2
Finansijsko posredovanje	50	0,6
Nekretnine i ostale poslovne aktivnosti	211	2,4
Državna uprava i odbrana i socijalno osiguranje	293	3,4
Obrazovanje	378	4,4
Zdravstveni i socijalni rad	616	7,1
Komunalne, društvene i lične delatnosti	172	2,0
Privatna domaćinstva sa zaposlenim licima	1	0,01
Eksteritorijalne organizacije i tela	-	-
Nepoznato	120	1,4

5 Stambeni resursi

Na teritoriji grada Čačka, po popisu iz 2002. godine, nalazi se ukupno 37.285 nastanjenih stanova, od toga 23.580 u gradskim i 13.705 u ostalim naseljima (popis 2002. g.). Od ukupnog broja nastanjenih stanova 37.285 je u svojini fizičkih lica (98,1%).

5.1 Stambena statistika

Tabela 31. Struktura stambenih jedinica, 2009.

	Opština	Udeo u ukupnom broju (%)
Broj stambenih jedinica	ukupno	100
	porodične kuće	51,5
	stanovi	48,5
Broj stanovnika u stambenim jedinicama	ukupno	100

Tabela 32. Uporedni pregled broja stanova po popisima.

	1971	1981	1991	2002
Broj stanova u opštini	27.012	35.568	40.083	40.972
Opština	broj stanova na 100 stanovnika	27,6	32,1	34,3
	porast broja stanova (%)	/	31,7	12,7
Okrug	broj stanova na 100 stanovnika	55.857	71.003	77.772
	porast broja s tanova (%)	/	27,1	9,5
Srbija	broj stanova na 100 stanovnika	376,1	403,6	332,6
	porast broja stanova (%)	/	7,3	1,2

Tabela 33. Broj i površina stanova, drugih nastanjenih prostorija, kolektivnih stanova i nastanjena lica, 2002.

	Opština		Okrug prosek	Srbija prosek
	Ukupan broj/površina	Prosek po stanu		
Broj stanova	45.431	/	/	/
Površina stanova (m ²)	2.674.262	58,9	57,2	64,8
Broj lica u stanovima	118.670	-	-	-
Broj drugih nastanjenih prostorija	308	/	/	/
Površina drugih nastanjenih prostorija (m ²)	-	-	-	-
Broj lica u drugim nastanjenim prostorijama	844	2,7	2,8	3,0
Brok kolektivnih stanova	9	/	/	/
Površina kolektivnih stanova	1.080	120	128	721,5
Broj lica u kolektivnim stanovima	-	-	-	41

Tabela 34. Struktura kolektivnih stanova, 2002.

	Opština	Okrug
Ukupan broj kolektivnih stanova	12	27
Baraka za smeštaj radnika	1	2
Dom ili hotel za samce	-	1
Studentski, đački dom i internat	3	3
Dom za decu i omladinu ometenu u razvoju	-	-
Dom za socijalno ugroženu decu	-	-
Dom za penzionere, stare i iznemogle	-	1
Dom za odrasle invalide	-	-
Manastirski, samostanski konak	6	10
Ostali kolektivni stanovi	2	10

Tabela 35. Struktura stanova prema vrsti i opremljenosti, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju stanova u opštini (%)	Prosečna površina stana (m ²)		
			Opština	Okrug	Srbija
Stanovi - ukupno	40.972	100	60,3	58,6	66,0
Stanovi u vlasništvu fizičkih lica	40.507	98,9	60,4	58,7	66,3
Vrsta stana	posebne sobe	611	1,5	17,7	17,2
	garsonjere i 1-sobni	8.231	20,1	34,4	33,7
	2-sobni	19.041	46,5	55,8	55,1
	3-sobni	8.945	21,8	73,0	72,2
	4-sobni	2.773	6,8	98,4	96,2
	5 i više sobni	1.369	3,3	137,5	136,1
Opremljenost instalacijama	vodovodom	37.072	90,5	62,5	61,2
	el. strujom	40.759	99,5	60,5	58,8

Tabela 36. Struktura stanova prema godini izgradnje, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju stanova u opštini (%)	Prosečna površina stana (m ²)		
			Opština	Okrug	Srbija
Stanovi - ukupno	40.972	100	60,3	58,6	66,0
Stanovi izgrađeni	do 1918. godine	592	1,4	47,3	43,7
	1919-1945	2.043	5,0	47,9	44,3
	1946-1960	5.683	13,9	50,6	48,6
	1961-1970	10.018	24,5	58,0	57,4
	1971-1980	10.485	25,6	64,5	64,3
	1981-1990	8.442	20,6	65,9	65,4
	1991-2000	3.283	8,0	53,0	66,2
	2001	188	0,5	65,1	66,6
	1. kvartal 2002.	30	0,1	66,8	65,4

Tabela 37. Struktura nastanjenih stanova prema broju domaćinstava i lica, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju stanova u opštini (%)
Nastanjeni stanovi -ukupno	37.285	100
Stanovi u kojima stanuje	1 domaćinstvo	34.948
	2 domaćinstva	2.094
	3 domaćinstva	166
	1 lice	6.395
	2	8.342
	3	6.838
	4	8.695
	5	3.636
	6	2.301
	7 i više lica	1.078

Tabela 38. Stambene jedinice prema nivou opremljenosti infrastrukturom, 2007.

	Opština (%)
Procenat stambenih jedinica priključenih na elektroistributivnu mrežu	99,4
Procenat stambenih jedinica priključenih na vodovodnu mrežu	77,9
Procenat stambenih jedinica priključenih na kanalizacionu mrežu	60,1
Procenat stambenih jedinica priključenih na gas	2,26
Procenat stambenih jedinica sa daljinskim grejanjem	20
Procenat stambenih jedinica priključenih na telefonsku mrežu	98

5.2 Stambena izgradnja

Sadašnju stambenu izgradnju na teritoriji grada Čačka karakteriše intezivna stambena izgradnja višeporodičnih i individualnih stambenih objekata. Investitori višeporodičnih stambenih objekata su najčešće i graditelji, odnosno privatna građevinska preduzeća kojih ima oko 40. Investitori individualnih stambenih objekata su fizička lica koja grade za sopstvene potrebe, a čiji su graditelji preduzeća registrovana za ovu vrstu delatnosti.

Potencijalni kupci su najčešće mladi bračni parovi, stariji bračni parovi koji prodaju individualne stambene objekte ili veće stanove i opredeljuju se za kupovinu manjeg stana i druga lica koja iz nekih razloga nisu do sada rešila svoje stambene potrebe.

Od novoizgrađenih stanova oko 60 su dvosobni stanovi prosečne površine 42,60 m² a ostalo su garsonjere i jednosobni stanovi oko 26 i 14 % su trosobni i višesobni stanovi. Prosečna površina individualnih stambenih objekata je oko 80 m².

Sadašnji trend za pribavljanje lokacija, odnosno građevinskog zemljišta je kupovina većeg broja manjih, susednih građevinskih parcela koje se objedinjuju kroz postupak preparcelacije izradom urbanističkog projekta. Ovim postupkom se formira građevinska parcela koja svojom površinom zadovoljava urbanističke uslove za izgradnju višeporodičnih stambenih objekata.

Izgradnju višeporodičnih i individualnih stambenih objekata investitori investiraju iz sopstvenih sredstava ili uzimanjem bankarskih kredita.

Gradska strategija u unapređenju stanovanja realizuje se kroz formiranje OSA – e (Opštinska stambena agencija). Izrada gradske stambene strategije samo je jedna od aktivnosti OSA – e u cilju unapređenja stanovanja na teritoriji grada Čačka.

Opštinska uprava za urbanizam i J.P. Gradac izradom urbanističkih planova obezbeđuju regularnost izgradnje i ubrzavaju postupak pribavljanja potrebne tehničke dokumentacije.

Privatna građevinska preduzeća primenom novih materijala i tehnologija ubrzavaju gradnju kvalitetnijih višeporodičnih stambenih objekata omogućavajući veću ponudu stanova na tržistu sa nižom cenom po 1 m² izgrađene stambene površine.

Za rešenje stambenih problema domaćinstva se uglavnom opredeljuju za kupovinu manjeg stana uzimanjem stambenih kredita. Domaćinstva koja nisu platežno sposobna za izgradnju ili adaptaciju stana opredeljuju se za iznajmljivanje stana.

Novi stanovi su kompletno infrastrukturno opremljeni, a grejanje se obezbeđuje u zavisnosti od postojećeg energetskog sistema na tom području.

Ranjive kategorije stanovništva, od kojih, na teritoriji grada Čačka, 37 porodica Roma koji očekuju da im neka od institucija reši stambeno pitanje i to izgradnjom 30 novih stanova i 7 adaptacija postojećih objekata koji su u privatnom vlasništvu.

Na konkurs za dodelu stanova u zakup čiju izgradnju je finansirala UN Habitat, prijavilo se ukupno 252 porodice, od čega 149 porodica izbeglih lica i lica koja su izgubila taj status prijemom u državljanstvo SRJ/SCG i 103 porodice ostalih ranjivih grupa koje da sada nisu rešile svoj stambeni problem.

Tabela 39. Stambena izgradnja, 2008.

	Opština	Okrug	Srbija
Broj stanova – ukupno	383	1,095	49,449
Broj završenih stanova	173	391	18,162
Broj nezavršenih stanova	210	704	31,287
Prosečna površina završenih stanova (m ²)	9005	26,501	1,308,650
Broj izgrađenih stanova na 1000 stanovnika	1,5	1,8	2.5

Tabela 40. Vrednost izvedenih građevinskih radova, 2008.

	Opština (€)*	Udeo u vrednosti svih građevinskih radova (%)
Vrednost izvedenih građevinskih radova - ukupno	23.243	100
Stambena izgradnja - ukupno	3.061	13.17
Stambena izgradnja u privatnoj svojini	2.527	10.88
Stambena izgradnja u ostalim oblicima svojine	533	2.29

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 85.5 rsd

5.3 Cene na tržištu

Tabela 41. Cene stanova na tržištu, 2009.

Veličina stambene jedinice	Lokacija	Cena (€/m ²)*
Garsonjera	centar	1000 – 1100
	periferija	800 – 900
Jednosobni	centar	800 - 1100
	periferija	700 – 850
Dvosobni	centar	650 -800
	periferija	600 -700
Trosobni	centar	800
	periferija	700
Preko tri sobe	centar	750 – 850
	periferija	650

* srednji kurs NBS 1€ = ? rsd

Tabela 42. Cene stanova novogradnje, II polugodište 2008.

	Opština	Beograd	Srbija (prosek)
Prosečna površina stanova (m ²)	58	71	57
Cena stana (€/m ²)*	739	1.917	1.423
Cena građevinskog zemljišta (€/m ²)	126	517	345
Cena građenja (€/m ²)	444	1.118	858
Ostali troškovi (€/m ²)	169	282	219

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79,2362 rsd

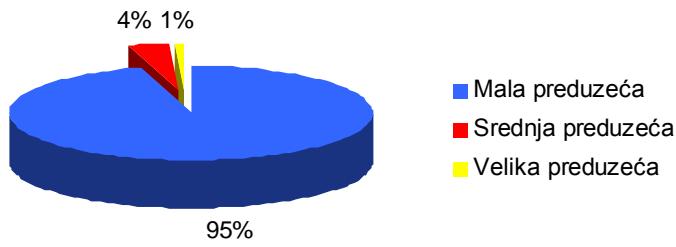

6. Privreda

Privredna struktura

Uprkos burnim dešavanjima tokom svoje šestogodišnje istorije, Čačak je ostao interesantan i manjim trgovcima, ali i velikim privrednicima, koji u njemu uvek mogu da pronađu dobre saradnike. Pokazalo se da Čačak ima šta da ponudi.

Čačansku privrednu karakteriše zastupljenost svih privrednih delatnosti. Po podacima iz maja 2008. godine, u Čačku posluje 1.413 aktivnih privrednih društava (najviše je malih preduzeća u privatnom vlasništvu) i 4.725 registrovanih radnji. Ono što obeležava poslovanje ovih preduzeća i preduzetnika su visoka fleksibilnost, inovativnost i otvorenost za saradnju.

6.1 Privredna struktura po delatnostima

Tabela 43. Broj preduzeća po delatnostima i veličini, 2008.

	Broj preduzeća				Udeo u ukupnom broju preduzeća (%)			
	velika	srednja	mala	ukupno	velika	srednja	mala	ukupno
UKUPNO	8	46	1.358	1.412	0,6	3,3	96,1	100
Poljoprivreda i lov	-	-	47	47	-	-	3,3	3,3
Šumarstvo	-	-	4	4	-	-	0,3	0,3
Vodoprivreda	-	1	2	3	-	0,07	0,1	0,2
Ribarstvo	-	-	-	-	-	-	-	-
Vađenje ruda i kamena	-	-	4	4	-	-	0,3	0,3
Proizvodnja prehrabnenih proizvoda pića i duvana	-	6	53	59	-	0,4	3,8	4,2
Proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda	-	2	8	10	-	0,1	0,6	0,6
Prerada kože i proizvodnja predmeta od kože	-	1	3	4	-	0,07	0,2	0,3
Prerada drveta i proizvodi od drveta	-	-	16	16	-	-	1,1	1,1
Proizvodnja celuloze, papira i izdavačka delatnost i štampanje	1	4	30	35	0,07	0,3	2,1	2,5
Proizvodnja koksa i derivata naftе	-	-	-	-	-	-	-	-
Proizvodnja hemijskih proizvoda i veštačkih i sintetičkih vlakana	-	1	41	42	-	0,07	2,9	3,0
Proizvodnja proizvoda od gume i od plastičnih masa	-	2	2	4	-	0,1	0,1	0,3
Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala	-	-	-	-	-	-	-	-
Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	-	2	48	50	-	0,1	3,4	3,5
Proizvodnja mašina i uređaja	1	4	8	13	0,07	0,3	0,6	0,9
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	1	13	14	18	0,07	0,9	1,0	1,3
Proizvodnja saobraćajnih	-	1	3	4	-	0,07	0,2	0,3

sredstava								
Ostala prerađivačka industrija	1	-	17	18	0,07	-	1,2	1,3
Prerađivačka industrija - ukupno	-	-	-	-	-	-	-	-
Proizvodnja i snabdevanje el. energijom, gasom i vodom	-	-	14	14	-	-	1,0	1,0
Građevinarstvo	1	4	42	47	0,07	0,3	3,0	3,3
Trgovina na veliko i malo i opravka motornih vozila i predmeta za ličnu upotrebu	-	9	500	509	-	0,6	35,4	36,0
Hoteli i restorani	-	1	12	13	-	0,07	0,8	0,9
Saobraćaj, skladištenje i veze	1	1	77	79	0,07	0,07	5,5	5,6
Finansijsko posredovanje	-	-	106	106	-	-	7,5	7,5
Aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	-	-	66	66	-	-	4,7	4,7
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	-	-	-	-	-	-	-	-
Obrazovanje	-	-	119	119	-	-	8,4	8,4
Zdravstveni i socijalni rad	-	-	7	7	-	-	0,5	0,5
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	2	4	115	121	0,1	0,3	8,1	8,6
Eksteritorijalne organizacije i tela	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 44. Broj radnika u preduzećima po delatnosti i veličini preduzeća, 2008.

	Broj radnika u preduzećima				Udeo u ukupnom broju radnika u preduzećima (%)			
	velika	srednja	mala	ukupno	velika	srednja	mala	ukupno
UKUPNO	3.999	5.163	6.029	15.191	26,3	34,0	39,7	100
Poljoprivreda i lov	-	-	374	374	-	-	2,5	2,5
Šumarstvo	-	-	10	10	-	-	0,1	0,1
Vodoprivreda	-	165	25	190	-	1,1	0,2	1,3
Ribarstvo	-	-	-	-	-	-	-	-
Vađenje ruda i kamena	-	-	60	60	-	-	0,4	0,4
Proizvodnja prehrambenih proizvoda pića i duvana	-	657	251	908	-	4,3	1,7	6,0
Proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda	-	183	196	379	-	1,2	1,3	2,5
Prerada kože i proizvodnja predmeta od kože	-	97	28	125	-	0,6	0,2	0,8
Prerada drveta i proizvodi od drveta	-	-	23	23	-	-	0,1	0,1
Proizvodnja celuloze, papira i izdavačka delatnost i štampanje	503	538	123	1164	3,3	3,5	0,8	7,7
Proizvodnja koksa i derivata nafte	-	-	-	-	-	-	-	-
Proizvodnja hemijskih proizvoda i veštačkih i sintetičkih vlakana	-	157	309	466	-	1,0	2,0	3,1
Proizvodnja proizvoda od gume i od plastičnih masa	-	211	264	475	-	1,4	1,7	3,1
Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala	-	-	-	-	-	-	-	-
Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	-	124	380	504	-	0,8	2,5	3,3
Proizvodnja mašina i uređaja	337	510	250	1.097	2,2	3,4	1,6	7,2
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	446	345	310	1.101	2,9	2,3	2,0	7,2
Proizvodnja saobraćajnih	-	96	28	124	-	0,6	0,2	0,8

sredstava								
Ostala prerađivačka industrija	1.221	-	-	1.221	8,0	-	-	8,0
Prerađivačka industrija - ukupno	2.507	3.083	2.631	8.221	16,5	20,3	17,3	54,1
Proizvodnja i snabdevanje el. energijom, gasom i vodom	-	-	102	102	-	-	0,7	0,7
Građevinarstvo	291	444	183	918	1,9	2,9	1,2	6,0
Trgovina na veliko i malo i opravka motornih vozila i predmeta za ličnu upotrebu	-	846	2.049	2.895	-	5,6	13,5	19,1
Hoteli i restorani	-	205	57	262	-	1,3	0,4	1,7
Saobraćaj, skladištenje i veze	542	51	192	785	3,6	0,3	1,3	5,2
Finansijsko posredovanje	-	-	245	245	-	-	1,6	1,6
Aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	-	-	328	328	-	-	2,2	2,2
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	-	-	-	-	-	-	-	-
Obrazovanje	-	-	64	64	-	-	0,4	0,4
Zdravstveni i socijalni rad	-	-	104	104	-	-	0,7	0,7
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	659	534	74	1.267	4,3	3,5	0,5	8,3
Eksteritorijalne organizacije i tela	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 45. Struktura preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica prema oblasti delatnosti, stanje 31.12.2009.

	Opština	Udeo u ukupnom broju preduzeća (%)
UKUPNO	2.943	100
Industrija i rудarstvo	132	4.49
Poljoprivreda i ribarstvo	26	0.88
Šumarstvo	4	0.14
Vodoprivreda	1	0.03
Građevinarstvo	24	0.82
Saobraćaj i veze	28	0.95
Trgovina	226	7.68
Ugostiteljstvo i turizam	5	0.17
Zanatsvo i lične usluge	34	1.16
Stambeno-komunalne delatnosti	6	0.20
Finansijske i druge usluge	77	2.62
Obrazovanje i kultura	504	17.13
Zdravstvo i socijalna zaštita	24	0.82
Društveno-političke zajednice i organizacije	440	14.95

Tabela 46. Struktura preduzetničkih radnji po delatnostima, 2008.

	Broj preduzetničkih radnji	Udeo u ukupnom broju preduzetničkih radnji (%)	Broj radnika u preduzetničkim radnjama	Udeo u ukupnom broju radnika u radnjama (%)
UKUPNO	4.725	100		100
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	10	0,2		
Ribarstvo	-	-		
Vađenje ruda i kamena	2	0,04		
Prerađivačka industrija	922	19,5		
Proizvodnja i snabdevanje el. energijom, gasom i vodom	-	-		
Građevinarstvo	228	4,8		
Trgovina na veliko i malo i opravka motornih vozila i	1.956	41,4		

predmeta za ličnu upotrebu				
Hoteli i restorani	461	9,8		
Saobraćaj, skladištenje i veze	528	11,2		
Finansijsko posredovanje	12	0,3		
Aktivnosti u vezi sa nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	290	6,1		
Državna uprava i odbr. obav. soc. osiguranje	-	-		
Obrazovanje	24	0,5		
Zdravstveni i socijalni rad	71	1,5		
Ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti	221	4,7		

Tabela 47. Struktura preduzetničkih radnji prema oblicima organizovanja, stanje 12.04.2006.

	Opština	Udeo u ukupnom broju preduzetničkih radnji (%)
UKUPNO	4.725	100
Samostalne radnje	4.591	97,2
Ortačke radnje	13	0,3
Radnje čiji je osnivač u radnom odnosu ili penzioner	121	2,5

Tabela 48. Struktura aktivnog stanovništva koje obavlja zanimanje po delatnostima, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom broju aktivnog stanovništva (%)
Aktivno stanovništvo - ukupno	42.735	
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	7.698	18,01
Ribarstvo	1	0,002
Vađenje ruda i kamena	532	1,2
Prerađivačka industrija	13.049	30,5
Energetika (el.energija, gas, voda)	699	1,6
Građevinarstvo	1.631	3,8
Trgovina i opravka motornih vozila	6.700	15,7
Hoteli i restorani	1.031	2,4
Saobraćaj, skladištenje i veze	2.185	5,1
Finansijsko posredovanje	526	1,2
Nekretnine i ostale poslovne aktivnosti	1.240	2,9
Državna uprava i odbrana i socijalno osiguranje	1.396	3,3
Obrazovanje	1.650	3,9
Zdravstveni i socijalni rad	2.552	6,0
Komunalne, društvene i lične delatnosti	1.096	2,6
Privatna domaćinstva sa zaposlenim licima	10	0,02
Eksteritorijalne organizacije i tela	2	0,005
Nepoznato	737	1,7

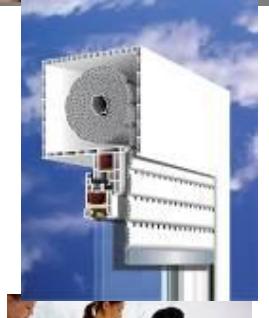
6.2 Industrija

Čačak predstavlja snažan privredni region, sa veoma dugom tradicijom u industrijskoj proizvodnji. Industrija zauzima najznačajnije mesto u čačanskoj privredi. Zastupljene su sve industrijske grane, naročito metaloprerada, prehrambena industrija, industrija papira.

U okviru prerađivačke industrije najzastupljenija su preduzeća iz oblasti metaloprerade, proizvodnje od gvožđa, čelika, prohrona, i aluminijuma, proizvodnje mašina, rezervnih delova i raznih alata.

Na području grada Čačka namenska industrija kompanije „Sloboda“ uzima značajno mesto, kako po broju zaposlenih radnika, tako i po izvoznim rezultatima.

U oblasti hemije i nemetala po svom kvalitetu prepoznatljivi su sledeći proizvodi: razne vrste lepkova, boja i zaštitnih sredstava za metal i drvo, kućna hemija, sunđeri, PVC cevi i razni drugi proizvodi.

Industrija tekstila, kože i obuće, koja je nekad bila među vodećim granama industrijske proizvodnje, lako vraća svoje mesto u privredu Čačka. Za sada su to uglavnom loan – poslovi, ali je sve više preduzeća koja pored uslužnih poslova izvoze svoj proizvodni program. Najzastupljenija je konfekcija za mlade, ženska konfekcija, zaštitna oprema, vez i ostala fina izrada.

Drvna industrija ima dugu tradiciju u čačanskom kraju, obzirom na činjenicu da skoro 40% teritorije pripada šumama, pre svega lišćarima koji su pogodni za izradu rezane građe, građevinskog materijala i ostalih finalnih proizvoda od drveta.

Prerada celuloze i papira (grafičko - izdavačka industrija) jedna od najzastupljenijih privrednih grana Čačka. Brojna preduzeća se bave proizvodnjom kartonske i papirne ambalaže, ekološke ambalaže, izradom školskog i biro pribora, proizvodnjom papirnih ubrusa, higijenskog papira i svih vrsta štampe na raznim podlogama.

U oblasti proizvodnje građevinskog materijala kao i u brojnim građevinskim preduzećima iz oblasti visokogradnje i niskogradnje, zastupljena je najsavremenija građevinsko tehnička oprema, gde se sve vrste građevinskih radova izvode po najstrožijim svetskim standardima.

Poljoprivredna i prehrambena industrija zauzimaju treće po redu mesto po broju privrednih subjekata registrovanih za ovu vrstu delatnosti.

6.3 Poljoprivreda

Između šumovitih planina Jelice, Ovčara, Kablara i Vujna koje se blago i talasasto spuštaju prema pitomoj moravskoj dolini i Zapadnoj Moravi, nalazi se 57 seoskih naselja i Čačak kao glavni centar. Teritorija grada Čačka zauzima površinu od 636 km², od čega je 68,5% poljoprivrednih površina.

Prepostavlja se da na teritoriji grada oko 40% stanovništva svoju materijalnu egzistenciju zasniva na proizvodnji i prodaji poljoprivrednih proizvoda. Čačanski kraj ima izuzetno povoljne uslove za razvoj poljoprivredne proizvodnje i turizma na selu. Pogodan geografski položaj, osunčanost prostranih planina i plodna kotlina Zapadne Morave, doprineli su intenzivnom razvoju svih grana poljoprivrede.

Čačanski kraj ima dugogodišnje iskustvo i tradiciju u razvoju voćarstva, stočarstva, povtarstva i voćno-sadnog materijala, što predstavlja dobru podlogu za dalja ulaganja u razvoj poljoprivrede. Pored povoljnih geografskih i agroekoloških uslova, razvoju poljoprivrede u znatnoj meri su doprineli i stručni kapaciteti i naučne institucije, među kojima se izdvaja Institut za voćarstvo i vinogradarstvo sa velikim brojem selektovanih sorti šljive, kupina, jabuka, krušaka, dunja i jagoda, po čemu se čačanski kraj prepoznaje u mnogim zemljama sveta. Pored savetodavnih službi, brzom razvoju poljoprivrede doprinela je i zainteresovanost poljoprivrednika za primenu novih dostignuća u proizvodnji i preradi, kao i podsticaji iz budžeta grada, unapređenje tehnologija proizvodnje, ulaganja u opremanje infrastrukture sela, kao i osnivanje zemljoradničkih zadruga i specijalizovanih udruženja. Svi navedeni kapaciteti uslovili su održiv razvoj svih grana poljoprivredne proizvodnje dugi niz godina, pri čemu se posebno ističe postojanje velikog broja farmi goveda i svinja, veliki broj kapaciteti za proizvodnju stočne hrane, izgrađeni kapaciteti za proizvodnju povtarskih biljaka u zatvorenom prostoru, izgradnja ULO hladnjace, razvoj prerađivačkih kapaciteta, a sve više se razvija i interesovanje za razvoj turizma na selu.

U cilju pospešivanja razvoja ruralnih područja, u januaru 2008. godine otvorena je područna Kancelarija za ruralni razvoj u Čačku, a u okviru projekta koji sprovodi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije. Radom kancelarije omogućeno je pravovremeno informisanje poljoprivrednika o podsticajnim sredstvima iz resornog Ministarstava, kao i analiza stanja i potreba seoskog stanovništva.

Strateškim dokumentima grada Čačka, u narednom periodu predviđeno je unapređenje poljoprivredne proizvodnje kroz obezbeđivanje subvencija i kreditnih linija za proširivanje stočnog fonda, pomoć asocijacijama u osmišljavanju odgajivačkih ciljeva, širenje zasada voća i unapređenje sortimenta, uvođenje novih tehnologija proizvodnje u povtarstva, uvođenje standarda, pokretanje robne proizvodnje, stvaranje informacionih sistema sa bazom podataka i podizanje stepena prerade i širenje sortimenta, a sve u cilju unapređenja ruralnog razvoja.

Tabela 49. Struktura poljoprivrednog stanovništva prema posedovanju poljoprivrednog gazdinstva, polu i aktivnosti, 2002.

	Opština	Udeo u ukupnom stanovništvu opštine (%)	Udeo u polj. stanovništvu opštine (%)
Stanovništvo - ukupno	117.072	100	/
Poljoprivredno stanovništvo	Ukupno	11345	9,7
	Muško	5.813	5
	Zensko	5.532	4,7
Polj. stanovništvo sa gazdinstvom	Ukupno	10.206	8,7
	Muško	5.233	4,5
	Zensko	4.973	4,2
Aktivno poljoprivredno stanovništvo koje obavlja zanimanje	Ukupno	7.362	6,3
	Muško	4.190	3,6
	Zensko	3.172	2,7

Individualni poljoprivrednici	Ukupno	7.088	2,9	62,5
	Muško	4.008	1,2	35,3
	Žensko	3.080	1,7	27,2
Izdržavano poljoprivredno stanovništvo	Ukupno	3.983	3,4	35,1
	Muško	1623	1,4	14,3
	Žensko	2.360	2	20,8

Tabela 50. Struktura poljoprivrednih gazdinstava prema veličini, 2002.

		Opština	Udeo u ukupnom broju gazdinstava (%)	Udeo u ukupnom broju polj. gazdinstava (%)
Gazdinstva – ukupno		12.865	100	/
Nepoljoprivredna gazdinstva		8.500	66	/
Mešovita gazdisntva		1.828	14,2	/
Gazdinstva bez prihoda		456	3,6	/
Poljoprivredna gazdinstva	ukupno	2081	16,2	100
	bez zemljišta	3	0,02	0,1
	do 0,1 ha	2	0,02	0,1
	0,1 – 1 ha	201	1,6	9,7
	1 – 5 ha	1.382	10,8	66,4
	5 – 10 ha	414	3,2	19,9
	10 – 20 ha	74	0,6	3,6
	Preko 20 ha	5	0,04	0,2

Tabela 51. Struktura ukupne poljoprivredne površine u opštini prema načinu korišćenja, 2008.

		Opština (ha)	Udeo u ukupnoj polj. površini (%)
Površina – ukupno		63,600	/
Poljoprivredna površina – ukupno		44,051	100
Oranice i bašte	ukupno	26,947	61.17
	žito	11,931	27.08
	ind. bilje	42	0.10
	povrtno bilje	7,537	17.11
	krmno bilje	6,476	14.70
voćnjaci		6,887	15.63
vinogradi		135	0.31
livade		5,400	12.26
pašnjaci		4,682	10.63
Ribnjaci, trstici i bare		0	0.00

Tabela 52. Struktura poljoprivredne površine privatnih gazdinstava prema načinu korišćenja, 2008.

		Opština (ha)	Udeo u ukupnoj polj. površini privatnih gazdinstava (%)
Površina – ukupno		63.600	/
Poljopriv. površina privatnih gazdinstava – ukupno		43.856	100
Oranice i bašte	ukupno	26.883	61,30
	žito	11.916	27,17
	ind. bilje	42	0.10
	povrtno bilje	7.535	17.18
	krmno bilje	6.476	14.77
voćnjaci		6.819	15.55
vinogradi		135	0.31
livade		5.380	12.27
pašnjaci		4.639	10.58
Ribnjaci, trstici i bare		0	0.00

Tabela 53. Proizvodnja pojedinih ratarskih kultura, industrijskog, povrtnog i krmnog bilja, 2008.

	Ukupan prinos u opštini (t)	Udeo u ukupnom prinosu Srbije (%)	Prosečan prinos u opštini (kg/ha)	Prosečan prinos u okrugu (kg/ha)	Prosečan prinos u Srbiji (kg/ha)
Pšenica	11.523	0,6	3.605	3.488,5	3.795,5
Kukuruz	37.300	0,5	5.989	3.790	6.433,5
Šećerna repa	-	0	-	-	48.210
Suncokret	-	0	-	-	1.773
Pasulj	345	0,6	1.636	1.464	1.294
Krompir	34.813	3,6	12.591	11.432	11.402
Detelina	17.176	3	5.892	5.141	4.533
Lucerka	14.227	1,2	6.177	5.664	6.003
Livade	17.092	1,3	2.960	2.423	1.925
Pašnjaci	6.692	1,4	1.426	769	584

Tabela 54. Proizvodnja voća i grožđa, 2008.

	Broj rodnih stabala/rodnih čokota	Ukupan prinos u opštini (t)	Udeo u ukupnom prinosu Srbije (%)	Prosečan prinos u opštini po stabalu/čokotu	Prosečan prinos u okrugu po stabalu/čokotu	Prosečan prinos u Srbiji po stabalu/čokotu
Jabuka	255,507	6,164	15,036,871	0.04	24,1	23,6
Šljiva	1,033,627	26,685	41,885,172	0.06	25,8	25,5
Grožđe	638	1,048	308,887	0.34	1,6	1,6

Tabela 55. Broj stoke, stanje, 2008.

		Opština	Udeo u ukupnom broju u okrugu (%)	Udeo u ukupnom broju u Srbiji (%)
Goveda	ukupno	12,639	28.99	1.16
	krave i steone junice	9,621	30.81	1.48
Svinje	ukupno	32,269	37.54	0.84
	krmače i suprasne nazimice	7,486	43.36	1.36
Ovce	ukupno	18,143	17.29	1.13
	ovce za priplod	14,238	17.66	1.19
Zivina	ukupno	172,846	40.69	1.05

Tabela 56. Prosečan broj stoke, 2008.

	Opština	Okrug	Srbija
Broj goveda na 100ha obradive površine	29	24	12
Broj svinja na 100ha oranične površine	73	48	76
Broj ovaca na 100ha poljoprivredne površine	41	59	32

Tabela 57. Prodaja i otkup poljoprivrednih proizvoda, 2008.

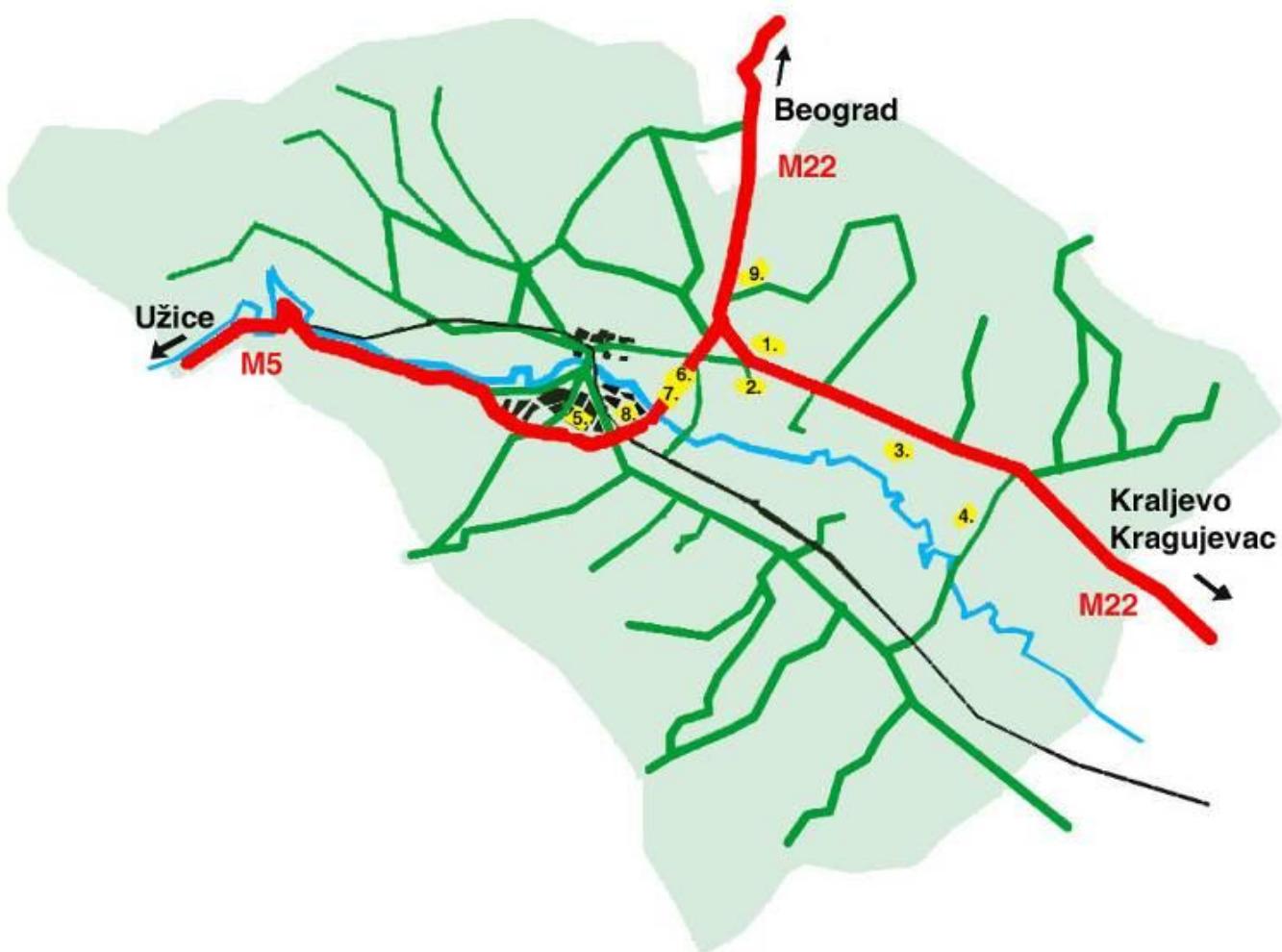
	Opština	Udeo u ukupnom prometu u okrugu (%)	Udeo u ukupnom prometu u Srbiji (%)
Pšenica (t)	133	100.00	0.02
Kukuruz (t)	168	100.00	0.03
Pasulj (t)	0	0	0.00
Krompir (t)	2,776	32.06	11.96
Jabuke (t)	216	26.25	0.55
Šljive (t)	859	26.41	4.42
Grožđe (t)	0	0	0.00
Goveda (t)	257	100.00	0.86
Svinje (t)	6	100.00	0.01
Jaja (1000 kom.)	1,830	100.00	2.69
Mleko (1000 lit.)	9,229	47.93	1.44

6.4 Šumarstvo

Tabela 58. Pošumljene površine i posečena drvna masa, 2008.

	Opština	Udeo u Srbiji (%)
Ukupna površina opštine (ha)	63.600	0,72
Obrasla šumska površina (ha)	16.725	0,84
Pošumljeno u šumi (ha)	lišćarima četinarima	0 0
Pošumljeno van šume (ha)	lišćarima četinarima	2,77 2,40
Posečena drvna masa – ukupno (m ²)	lišćara četinara	9796 327
Posečan drvna masa – tehničko drvo (%)	lišćara četinara	8 86
		24,24 104,88

6.5 Investicione mogućnosti

Tabela 59. Raspoložive lokacije za investiciona ulaganja.

Lokacija	Vlasništvo	Površina (m ²)	Namena površine	Zona	Ostale informacije
1. Lokacija Konjički klub "Milenko Nikšić" u Preljini	Korisnik katastarskih parcela, koje se nalaze na	260.000	Sport rekreacija i poljoprivredno Zemljište.	VI	Grad Čačak je spremjan da izvrši dislokaciju konjičkog kluba

	predmetnom području je konjički klub "Milenko Nikšić".				
2. Lokacija "Poljopromet" u Baluzi Ljubićkoj	Korisnik katastarskih parcela je zemljoradnička zadruga "Poljopromet". Zemljište u površini od 8,87 ha je u državnoj svojini, a 6,46 ha u društvenoj svojini.	153.100	Nalazi se uz lokalni put na udaljenosti 500 m od magistralnog puta M-22. Trenutno u funkciji poljoprivrednog zemljišta, povoljna za gradnju.	V	Postoji mogućnost proširenja lokacije otkupom zemljišta koje je nekada bilo u vlasništvu "Poljoprometa" – Mrčajevci, i kloje je zakonom o povraćaju oduzete zemlje vraćeno prethodnim vlasnicima. Korisnici tog zemljišta su zainteresovani da prodaju zemljište, površine oko 15,0 ha, čime bi se ova parcela ukrupnila i predstavljala jedinstvenu celinu.
3. Lokacija "Poljopromet" u Mojsinju	Korisnik katastarskih parcela je zemljoradnička zadruga "Poljopromet". Zemljište je u društvenoj svojini.	140.000	Nalazi se u okviru KO Mojsinje, na 2 km od magistralnog puta, neposredno uz lokalni put. Trenutno u funkciji poljoprivrednog zemljišta, povoljna za gradnju.	VI	Poveljna za gradnju.
4. Lokacija "Poljopromet" u Mrčajevcima	Korisnik katastarskih parcela je zemljoradnička zadruga "Poljopromet". Zemljište je trenutno u državnoj svojini.	96.100	Nalazi se na 500 m od magistralnog puta M-22, neposredno uz lokalni put.	VI	Poveljna lokacija za logističke centre, za preradu poljoprivrednih proizvoda, ...
5. Lokacija "FRA" u Čačku	Korisnici zemljišta na predmetnom području su preduzeće "FRA" (oko 90 %) i fizička lica (oko 10 %).	112.600	Industrijska zona	IV	Pogodna za proizvodnju, carinske terminale, špediciju, ...

6. Lokacija "Ljubić Polje 1" u Čačku	Korisnici zemljišta na predmetnom području su fizička lica.	330.000	Deo je planirane zone male privrede. Nalazi se u neposrednoj blizini puta M-22 i M-5, centra grada i postojeće industrijske zone grada.	IV	Pogodna za trgovinske i proizvodne objekte, ...
7. Lokacija "Ljubić Polje 2" u Čačku	Korisnici zemljišta na predmetnom području su fizička lica (oko 95 %) i grad Čačak i druga JP (oko 5%).	1.100.000	Prostor je predviđen planom detaljne regulacije kao jedinstvena zona male privrede. Nalazi se u neposrednoj blizini puta M-22 i M-5, centra grada i postojeće industrijske zone grada	IV	Pogodna za trgovinske i proizvodne objekte, ...
8. Lokacija privatnog vlasnika Milikić Vula u Preljini	Privatno vlasništvo	50.000	Nalazi se neposredno pored magistralnog puta Beograd – Kraljevo	VI	Lokacija je veoma atraktivna, jer se nalazi u blizini velikih trgovinskih centara INTEREX i AUTO ČAČAK i veoma je povoljna zbog brze i efikasne realizacije prenosa vlasništva.
9. LOKACIJA "KRUŽNI PUT" U PAKOVRAĆU	Privatno vlasništvo	250.000	Predmetno područje se nalazi u okviru KO Pakovrače i na udaljenosti od oko 6 km od gradskog centra	VI	Pogodna za izgradnju montaznih objekata.
10. LOKACIJA "SAJMIŠTE" U LJUBIĆU	Privatno vlasništvo	60.000	Predmetno područje se nalazi u okviru KO Ljubić i na udaljenosti od oko 1 km od gradskog centra, obuhvaćeno je planskim dokumentima	III	Pogodna za trgovinske delatnosti.

11. LOKACIJA "RADIVOJEVIĆ ALEKSANDRA" U PRISLONICI	Privatno vlasništvo	50.000	Predmetno područje se nalazi u okviru KO Prislonica i na udaljenosti od oko 10 km od gradskog centra	VI	Pogodna za preradu poljoprivrednih proizvoda, magacinski prostor.
12. LOKACIJA "HLADNJAČA ČAČAK"	Privatno vlasništvo	36.800	Predmetno područje se nalazi u KO Čačak na udaljenosti od oko 1 km od gradskog centra	IV	Pogodna za proizvodnu delatnost iz oblasti čuvanja, prerade poljoprivrednih proizvoda i skladišni prostor.
13. LOKACIJA DD "SLOBODA" U ČAČKU	Privatno vlasništvo	3.900	Predmetno područje se nalazi u KO Čačak na udaljenosti od oko 3 km od gradskog centra, neposredno uz kružni put (magistralnu obilaznicu oko Čačka M5)	IV	Pogodna za obavljanje proizvodnih halskih delatnosti.
14.LOKACIJA DD "SLOBODA - LJUBIĆ" U ČAČKU	Privatno vlasništvo	1.500	Predmetno područje se nalazi u KO Čačak na udaljenosti od oko 0,5 km od gradskog centra	IV	Pogodna za izgradnju halskih prostora.
15. LOKACIJA "PERO MARIĆ 1" U ČAČKU	Privatno vlasništvo	1.500	Predmetno područje se nalazi u KO Čačak na udaljenosti od oko 0,5 km od gradskog centra	IV	Pogodna za komercijalne delatnosti.
16. LOKACIJA "PERO MARIĆ 2" U ČAČKU	Privatno vlasništvo	1.000	Predmetno područje se nalazi u KO Vranići na udaljenosti od oko 7 km od gradskog centra	VI	Pogodna za pogone male i srednje privrede.
17. LOKACIJA "STEVO GOBELJIĆ" U ČAČKU	Privatno vlasništvo	1.000	Predmetno područje se nalazi u KO Čačak na udaljenosti od oko 2 km od gradskog centra	III	Pogodna za izgradnju parking prostora, magacinskog prostora, prodaju auto delova, izgradnju benzinske stanice.

18. LOKACIJA "ŠUMADIJA - TRANSPORT I ODRŽAVANJE" ČAČAK	Privatno vlasništvo	1.555	Predmetno područje se nalazi u KO Čačak na udaljenosti od oko 2 km od gradskog centra	IV	Pogodna za tehnicki pregled vozila, parking, magacinski prostor...
---	------------------------	-------	--	----	---

6.6 Preduzeća prema broju zaposlenih

Tabela 60. Veličina preduzeća prema broju zaposlenih, 2007.

Broj preduzeća	Opština	Udeo u ukupnom broju preduzeća u opštini (%)
0 (samozaposleni)	270	19,1
1-10 zaposlenih	909	64,3
10-50 zaposlenih	179	12,7
50-100 zaposlenih	25	1,8
100-250 zaposlenih	21	1,5
250-500 zaposlenih	5	0,4
500-1000 zaposlenih	2	0,1
1000-5000 zaposlenih	1	0,1
preko 5000 zaposlenih	-	-

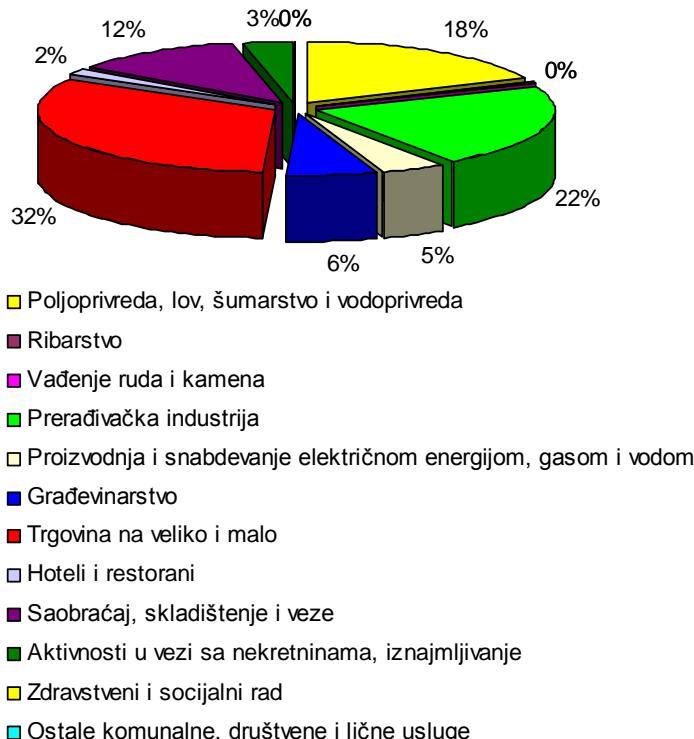
6.7 Makroekonomski pokazatelji

Tabela 61. Struktura narodnog dohotka po delatnostima, 2005.

	Opština (€)*	Struktura nar. dohotka u opštini (%)	Okrug (€)	Struktura nar. dohotka u okrugu (%)	Srbija (€)	Struktura nar. dohotka u Srbiji (%)
Ukupno	153.637,80	100	302.198,50	/	10745414,00	/
Po stanovniku	1314,00	/	1364,00	/	1444,00	/
Nivo u odnosu na Srbiju (%)	91	/	94,5	/	100	/
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i vodoprivreda	28.148,00	18,3	63.170,00	21	1.825.110,00	17
Ribarstvo	-	-	1,60	-	4.572,00	0,1
Vađenje ruda i kamena	314,70	0,2	2.883,00	1	532.031,00	5
Prerađivačka industrija	33.258,00	21,7	109.009,00	36,1	2.916.976,00	27,1
Proizv. i snabdev. energijom, gasom i vodom	7.081,00	4,6	9.894,00	3,3	207.174,00	1,9
Građevinarstvo	9.406,00	6,1	16.039,00	5,3	787.407,00	7,3
Trgovina na veliko i malo i opravka motornih vozila	49.549,00	32,3	61.705,00	20,3	2.654.025,00	24,7
Hoteli i restorani	2.635,00	1,7	4.275,00	1,4	194.186,00	1,8
Saobraćaj, skladištenje i veze	17.867,00	11,7	27.750,00	9,2	1.119.486,00	10,4
Aktivnosti u vezi sa nekretninama i iznajmljiv.	5.167,00	3,3	6.952,00	2,3	455.164,00	4,2
Zdravstveni i socijalni rad	142,00	0,1	433,00	0,1	25.351,00	0,3
Ostale komunalne, društvene i lične usluge	70,00	-	86,00	-	23.959,00	0,2

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

Bruto nacionalni dohodak po delatnostima

Tabela 62. Struktura narodnog dohotka po oblicima svojine, 2005.

	Opština (€)* (u hiljadama)	Struktura nar. dohotka u opštini (%)	Struktura nar. dohotka u okrugu (%)	Struktura nar. dohotka u Srbiji (%)
Ukupno	153.637,00	100	100	100
Privatna svojina	ukupno	128.195,00	83,4	80,6
	preduzeća	85.143,00	55,4	53,8
	gazdinstva i radnje	43.052,00	28	26,8
Društvena svojina	5.394,00	3,5	6,6	3,2
Zadružna svojina	814,00	0,6	1	0,6
Mešovita svojina	6.780,00	4,4	5,2	6,6
Državna svojina	12.454,00	8,1	6,6	13,9

• srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

Tabela 63. Društveni proizvod, 2005.

	Opština (€)*	Okrug (€)	Srbija (€)
Društveni proizvod	132.044.500,00	352.708.741,00	9.826.079.000,00
Društveni proizvod po stanovniku	1.539,00	1.592,00	1.685,5

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

Tabela 64. Osnovni podaci o preduzećima, 2005.

	Opština – ukupno (€)*	Udeo u okrugu (%)	Srbija (%)
Broj zaposlenih	18.033	49,5	1,7
Amortizacija	21.458.000,00	50,5	1,4
Narodni dohodak	110.586.400,00	50	1,3
Materijalni troškovi	175.751.000,00	48,6	1,2
Društveni proizvod	132.044.500,00	37	1,3

• srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

6.8 Struktura izvoza

Tabela 65. Struktura izvoza prema vrsti proizvoda i usluga.

	2006 (€)*	2007 (€)*
Stočarstvo i proizvodi od mesa	3.611.628,00	6.849.236,08
Ratarstvo i proizvodi od žitarica	7.431.889,52	10.006.381,00
Proizvodi od ulja i masti organskog porekla	4.913,40	9.012,72
Proizvodnja gotove hrane	640.347,12	505.308,00
Mineralna proizvodnja	8.182,16	72.138,48
Hemijски proizvodi	1.624.158,00	1.941.775,00
Plastika, guma i polimerni materijali 32	3.921.984,56	5.556.078,72
Proizvodi od sirove i obrađene kože	94.914,12	96.657,92
Drvoprerađivačka industrija	1.794.179,12	1.642.497,00
Proizvodnja celuloznih i fibroznih vlakana	3.252.015,00	3.876.976,00
Tekstilna proizvodnja	246.727,16	267.989,40
Proizvodnja obuće i galeranije	4.745.208,20	6.897.383,00
Proizvodi od kamena, gipsa, staklo i cement	348.437,20	294.309,40
Proizvodi od metala	12.122.658,92	17.821.609,00
Mehanička oprema, mašine i mehanizmi	2.912.466,68	3.473.398,52
Elektro-oprema i material	663.036,20	715.955,70
Vozila i oprema	704.327,70	1.113.121,00
Optički, fotografiski i kinematografski uređaji, medicinski/hirurški instrumenti, muzički instrumenti	592.624,44	414.324,70
Ostala dobra i proizvodi	1.147.397,08	727.555,80
Umetnička dela	-	-
Ostalo	2.488.651,92	3.544.744,80
Ukupno	48.355.746,5	65.826.452,24

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 79,0 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79,2362 rsd

6.9 Struktura izvoza prema destinaciji

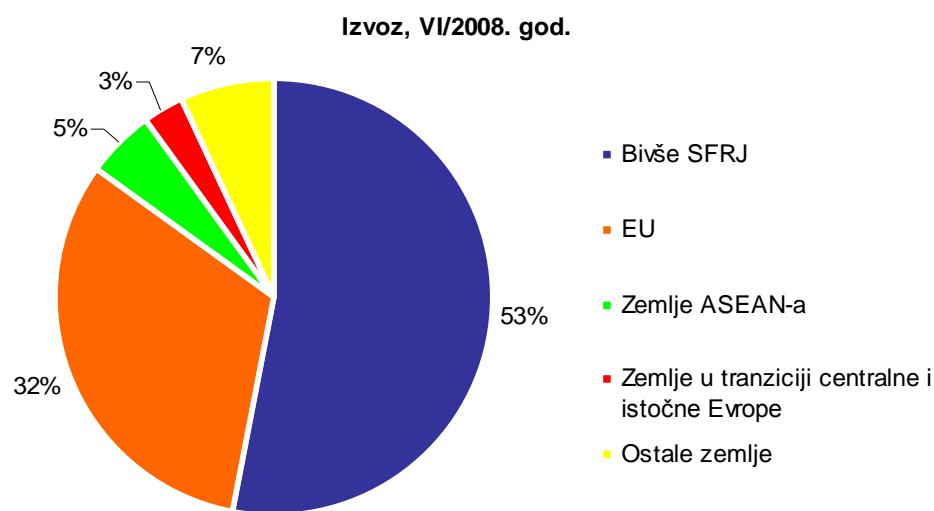
Tabela 66. Struktura izvoza prema destinaciji.

	2005 (€)*	2006 (€)*	2007 (€)*
Zemlje centralne i istočne Evrope	9 %	2.293.500,00	1.537.576,00
Evropska Unija	46 %	19.874.022,00	24.801.721,00
SAD i Kanada	1 %	423.464,00	253.121,00
Bivše jugoslovenske republike	36 %	24.502.532,00	35.400.976,00
Ostalo	8 %	1.262.229,00	3.641.967,00
Ukupno	100 %	48.355.747,00	65.635.370

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 79,0 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79,2362 rsd

6.10 Struktura investicija

Tabela 67. Struktura direktnih stranih ulaganja prema zemlji porekla od 2005. do danas (juli, 2008. god.)

Naziv investicione kompanije/ Naziv opštinskog (ili državnog) projekta	Zemlja porekla investicije kompanije	Kratak opis investicije (ekon. sektor, delatnost, ...)	Vrsta investicije (grinfield, braunfield, privatizacija)	Izvor finansiranja investicije (NIP, opštinski, državni budžet, privatni kapital, ...)	Tip investicije (privatna, javna, ppp)	Vrednost investicije u EUR (€)			
						realizovane investicije ili u toku		planirane investicije	
						privatna inv.	javna inv.	privatna inv.	javna inv.
Fabrika hartije Božo Tomić	Bugarska	Proizvodnja papira	privatization	privatni kapital	private	650.000.000		6.500.000	
Autoprevoz Čačak	Izrael	Prevoz putnika u gradskom, prigradskom i međunarodnom saobraćaju	privatization	privatni kapital	private	1.322.000		Nepoznato	
Putevi AD Čačak	Austrija	Građevina	privatization	privatni kapital	private	2.000.000		Nepoznato	
CDE F DOO Beograd Poslovna jed. Čačak	Francuska	Trgovina na veliko i malo	greenfield	privatni kapital	private	5.000.000		Nepoznato	
Pantomarket Stočar DOO Čačak	Crna Gora	Proizvodnja i obrada mesa	privatization	privatni kapital	private	> 500.000		Nepoznato	
Žitopromet AD Čačak	Crna Gora	Proizvodnja i prodaja brašna	privatization	privatni kapital	private	> 500.000		260.000	
Merkator centar Čačak	Slovenija	Trgovina	greenfield	privatni kapital	private	22.000.000		Nepoznato	
PIMA	Srbija	Reciklaža	brownfield	opštinski budžet i privatni kapital	ppp		1.400.000		1.500.000
SCHOLZ	Austrija	Reciklaža	brownfield	opštinski budžet i privatni kapital	ppp		600.000	1.000.000	
Oracle	Francuska	IT - software	greenfield	opštinski budžet i privatni kapital	ppp	1.100.000			320.000
VAPEKS	Rusija	Hemijска industrija	brownfield	privatni kapital	private	Nepoznato		Nepoznato	
Grafopromet	Francuska	Štamparija i prerada plastike	brownfield	privatni kapital	private	Nepoznato		Nepoznato	
CER Čačak	Srbija	Proizvodnja termotehničkih uređaja	brownfield	Privatni kapital	private	900.000	-	> 211.000	-

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 79,0 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79,2362 rsd

Tabela 68. Struktura ostvarenih investicija prema karakteru izgradnje i tehničkoj strukturi, 2005.

		Opština (€)*	Udeo u ukupnim investicijama u opštini (%)
Ukupne investicije		988.283	100
Karakter izgradnje	Novi kapaciteti	365.391	37,0
	Rekonstrukcija, dogradnja i proširenje	478.663	48,4
	Održavanje	144.229	14,6
Tehnička struktura	Građevinski radovi	539.782	54,6
	Oprema sa montažom - domaća	225.814	22,8
	Oprema sa montažom - uvozna	199.003	20,1
	Ostalo	23.684	2,4

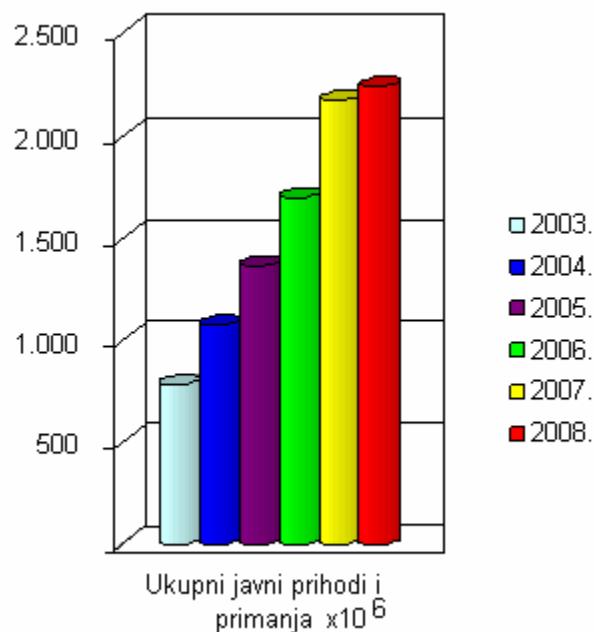
* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85.5 rsd

Javne finansije

6.11 Prihod opštinskog budžeta

Tabela 69. Struktura prihoda opštinskog budžeta, 2008.

	Opština (€)*	Struktura prihoda u opštini (%)	Struktura prihoda (u proseku) u Srbiji (%)
Ukupni prihodi	20.285.307	100	100
Ukupni prihodi po stanovniku	174	/	258
Tekući prihodi	20.094.168	99.06	96.26
Primanja od prodaje nefinansijske imovine	998	0.00	0.05
Primanja od zaduženja i prodaje finansijske imovine	190.141	0.94	3.69

6.12 Rashod opštinskog budžeta

Tabela 70. Struktura rashoda opštinskog budžeta, 2008.

	Opština (€)*	Struktura rashoda u opštini (%)	Struktura rashoda (u proseku) u Srbiji (%)
Ukupni rashodi	20.638,057	100	100
Ukupni rashodi po stanovniku	178	/	264
Tekući rashodi	19.058,807	92.35	75.50
Izdaci za nabavku nefinansijske imovine	1.279,368	6.20	23.48
Izdaci za otplatu kredita i nabavku finansijske imovine	299.881	1.45	1.02
Ostvareni suficit ili deficit	-352.750	-1.71	-2.32

* po prosečnom srednjem kursu NBS za 2006. godinu

Ustanove

6.13 Javna komunalna preduzeća

Tabela 71. Spisak javno-komunalnih preduzeća.

Br.	Naziv preduzeća	Delatnost
1	JKP "Komunalac" Čačak	Upravljanje otpadom i pijacama.
2	JKP "Vodovod" Čačak	Vodovod i kanalizacija, upravljanje vodama.
3	JKP " Čačak"	Upravljanje sistemom grejanja.
4	JKP "Moravac" Mrčajevci	Upravljanje otpadom i pijacama na području Mrčajevaca
5	JKP "Parking servis"	Naplata parking usluga
6	JKP "Gradsko zelenilo" Čačak	Uredjenje zelenih površina i gradskih grobalja.
7	JKP "Rzav" Arilje	Medjuopštinski sistem vodosnabdevanja
8	JKP "Duboko"	Upravljanje regionalnom sanitarnom deponijom I upravljanje otpadom

6.14 Javna preduzeća

Tabela 72. Spisak javnih preduzeća.

Br.	Naziv preduzeća	Delatnost
1	JP "Gradac" Čačak	Urbanističko i prostorno planiranje i izgradnja, upravljanje gradskim gradjevinskim zemljištem i izgradnja puteva.

6.15 Finansijske institucije

Tabela 73. Spisak poslovnih banaka.

Br.	Naziv institucije	Broj filijala u opštini
1	Agrobanka	2
2	Aik Banka	2
3	Alpla Bank	1
4	Banca Intesa AD	1
5	Čačanska Banka	4
6	EFG Eurobank	2
7	Erste Banka	1
8	Hypo Alpe-Adria-Bank	1
9	KBC Banka	1
10	Komercijalna Banka	3
11	Marfin Banka	1
12	Meridian Banka	2
13	Metals Banka	1
14	Opportunity Bank	1
15	OTP Banka	1
16	Piraeus Bank	1
17	Poštanska štedionica AD	1
18	Privredna Banka Beograd	1
19	ProCredit Bank	2
20	Raiffeisen Banka	4
21	Societe Generale Banka	2
22	Srpska Banka	1
23	UniCredit Bank	1
24	Univerzal Banka	2
25	Vojvođanska Banka	2
26	VOLKSBANK	1

Tabela 74. Spisak osiguravajućih društava.

Br.	Naziv institucije	Broj filijala u opštini
1	Dunav osiguranje	1
2	DDOR	1
3	Delta Generali osiguranje	1
4	UNIQA osiguranje	1
5	Triglav (Kopaonik) osiguranje	1
6	Sava osiguranje	1
7	Merkur osiguranje	1

Investicije

6.16 Ostvarene investicije u privatnom sektoru

Tabela 75. Ostvarene investicije u poslednjih 5 godina, 2008.

Br.	Naziv kompanije	Zemlja porekla	Tip investicije*	Vrednost investicije (€)	Broj novih radnih mesta	Godina investicije
1	Fabrika hartije Božo Tomić	Bugarska	privatization	650.000	2007.	17
2	Autoprevoz Čačak	Izrael	privatization	1.322.000	17	Nepoznato
3	Putevi AD Čačak	Austrija	privatization	2.000.000	-	Nepoznato
4	CDE F DOO	Francuska	greenfield	5.000.000	-	Nepoznato

	Beograd Poslovna jed. Čačak					
5	Pantomarket Stočar DOO Čačak	Crna Gora	privatization	> 500.000	54	8
6	Žitopromet AD Čačak	Crna Gora	privatization	> 500.000	-	10
7	Merkator centar Čačak	Slovenija	greenfield	22.000.000	-	151
8	CER Čačak	Srbija	brownfield	900.000,00	44	

* tip investicije: privatizacija, braunfild ili grinfild

6.17 Planirane investicije u privatnom sektoru

Tabela 76. Planirane investicije u naredne 2 godine, 2009.

Br.	Naziv kompanije	Zemlja porekla	Tip investicije*	Vrednost investicije (€)	Broj novih radnih mesta	Godina investicije
1	OBI	Nemacka	Greenfield	Nepoznato	Nepoznato	2009-2010
2	Oracle	SAD	Greenfield	Nepoznato	10-20	2009-2010
3	Intergraph	SAD	Greenfield	Nepoznato	10-20	2009-2010
4	Scholz	Austrija	Greenfield	Nepoznato	50	2009-2010
5	New trading	Italija	Grayfield ili brownfield	Nepoznato	120-150	2009
UKUPNO		/	/			/

* tip investicije: privatizacija, braunfild ili grinfild

6.18 Struktura investicija

Tabela 77. Struktura ostvarenih investicija prema karakteru izgradnje i tehničkoj strukturi, 2006.

		Opština (€)*	Udeo u ukupnim investicijama u opštini (%)
Ukupne investicije		34.548,652	100
Karakter izgradnje	Novi kapaciteti	9.930,597	28.74
	Rekonstrukcija, dogradnja i proširenje	20.889,631	60.46
	Održavanje	3.728,424	10.79
Tehnička struktura	Građevinski radovi	14.034,933	40.62
	Domaća oprema	6.818,185	19.74
	Uvozna oprema	13.630,728	39.45
	Ostalo	64.806	0.19

* po prosečnom srednjem kursu NBS za 2006. godinu

6.19 Industrijske zone i industrijski parkovi

Tabela 78. Spisak industrijskih zona i parkova.

Br.	Naziv lokacije	Površina (m ²)		Vlasništvo (%)		Raspoloživa komunalna infrastruktura	Prosečna cena (€/m ²)
		uku-pno	raspo-loživo	priva-tno	drža-vno		
1	Ekološki industrijski park TEHNOS	70.000	70.000		100	Lokacija kompletno infrastrukturno opremljena	50-60
2	Ljubić polje 1	330.000	330.000	100		Lokacija kompletno infrastrukturno opremljena	40-50

3	Ljubić polje 2	1.100.000	1.100.000	95	5	Lokacija kompletно infrastrukturno opremljena	40-50
4	CER	96.700	96.700		100	Lokacija kompletno infrastrukturno opremljena	50-60
5	FRA	112.600	112.600	10	90	Lokacija kompletno infrastrukturno opremljena	50-60

Tabela 79. Spisak kompanija smeštenih u industrijskim zonama/parkovima, 2008.

Br.	Naziv kompanije	Delatnost	Naziv IZ/IP	Broj radnika	Vrednost investicije (€)
1	Fabrika hartije Božo Tomić	Proizvodnja papira	Postojeća gradska industrijska zona	270	650.000
2	Autoprevoz Čačak	Prevoz putnika u gradskom, prigradskom i međunarodnom saobraćaju	Komercijalna gradska zona	461	1.322.000
3	Putevi AD Čačak	Građevina	Postojeća gradska industrijska zona	250	2.000.000
4	CDE F DOO Beograd Poslovna jed. Čačak	Trgovina na veliko i malo	Preljina	60	5.000.000
5	Pantomarket Stočar DOO Čačak	Proizvodnja i obrada mesa	Postojeća gradska industrijska zona	74	>500.000
6	Žitopromet AD Čačak	Proizvodnja i prodaja brašna	Postojeća gradska industrijska zona	100	>500.000
7	Merkator centar Čačak	Trgovina	Kružni put oko Čačka	151	22.000.000
8	VAPEKS	Hemijска industrija	Konjevići	50	Nepoznato
9	Master design I Master pak	Štamparija i prerada plastike	Postojeća gradska industrijska zona	50	Nepoznato

6.19.1 Lokacija industrijskih zona/parkova

Glavna Industrijska zona grada Čačka smeštena je u blizini gradskog centra. U njoj posluju sledeća preduzeća:

- Hemijска industrija 1. maj,
- Pantomarket Stočar,
- BIP Sladara,
- Grafopromet,
- NIS naftagas
- FRA
- Betonjerka
- Sponit
- Domingo
- Fabrika hartije
- Gradsko zelenilo
- Ilijak
- CER
- Slovas

6.19.2 Topografske karakteristike lokacija

Glavna industrijska zona grada je od centra grada udaljena oko 1000m. Oko zone protiče reka Zapadna Morava. Kroz zonu prolazi industrijski kolosek.

6.19.3 Saobraćajni pristupi

Glavna industrijska zona grada direkto je saobraćajno povezana sa magistralnim putem Beograd – Užice. Takođe, kroz zonu prolazi industrijski kolosek.

6.19.4 Zoniranje

Glavna industrijska zona grada Čačka smeštena je u II i III zoni.

6.19.5 Sastav tla

Postojeća industrijska zona Čačka smeštena je na zemljištu u čijem sastavu preovlađuje smonica. Preostalih devet lokacija, koje su predviđene za zone male privrede, takođe, su smeštene na tlu u čijem sastavu je dominantna smonica.

6.19.6 Raspoloživa komunalna infrastruktura

Postojeća industrijska zona grada je u potpunosti opremljena komunalnom infrastrukturom.

6.19.7 Troškovi vezani za izgradnju kapaciteta i poslovanje u industrijskim zonama/parkovima

Troškovi vezani za izgradnju kapaciteta i poslovanje u industrijskim zonama/parkovima nisu definisani.

6.20 Ostale lokacije za investiranje

Tabela 80. Ostale raspoložive lokacije za investiciona ulaganja.

Br.	Naziv lokacije	Vlasništvo	Površina (m ²)	Namena površine	Ostale informacije
1	Sajmište	Grad Čačak	65.000	Komercijana zona, sajamska zona	Moguće investicije u komercijalne i izložbene sadržaje, moguća i kombinovana izgradnja (komercijalno-stambeni sadržaj)
2	Milikić Plac	Privatno vlasništvo	50.000	Komercijani sadržaji, izvan prostornog plana	Parcela je na prodaju.
3	Avenija II	Privatno vlasništvo	35.000	Komercijalni sadržaji	
4	Simović – Prislonica	Privatno vlasništvo	20.000	Komercijani sadržaji, izvan prostornog plana	Parcela je na prodaju, moguće i izdavanje

6.21 Olakšice koje nudi lokalna zajednica

Grad Čačak je veoma povoljna investiciona lokacija. Nalazi se na raskrsnici putnih pravaca ka Sarajevu, Podgorici, Prištini i Skoplju. Pokriva tržište od 16 miliona potrošača. Ima razvijen turistički informacioni sistem, bogato kulturno – istorijsko nasleđe, izuzetno raznovrsne turističke potencijale, mogućnosti za tranzitni,

zdravstveni, kulturološko – arheološki, lovni i sportsko – rekreativni turizam. U Čačku se nalaze i dva fakulteta Agronomski i Tehnički fakultet, kao i visoka Tehnička škola, koji su izvor visokokvalifikovane radne snage. Naučnoistraživačkim radom u oblasti poljoprivrede u Čačku se bavi Institut za voćarstvo i vinogradarstvo Čačak.

Postoje razne vrste olakšica koje grad Čačak nudi potencijalnim ulagačima:

- Olakšice iz budžeta namenjene podsticanju zapošljavanja
- Postojanje gradskog Info centra za jačanje i podršku malih i srednjih preduzeća
- Usvojeni planski i strateški dokumenti ekonomskog razvoja grada Čačka
- Postojanje Gradske uprave za lokalni ekonomski razvoj
- Postojanje Odseka za privredu u gradskoj upravi grada Čačka
- Postojanje Regionalne privredne komore PJ Čačak
- Posebne olakšice za utvrđivanje zakupnine i naknade za uređenje građevinskog zemljišta (25 % ukoliko investitor zapošljava najmanje 20 radnika, 50 % ukoliko zapošljava najmanje 50 radnika, i 100 % ukoliko zapošljava najmanje 100 radnika).

6.21.1 Bespovratna sredstva za uređenje/privođenje nemeni/razvoj lokacije

Ne postoje, trenutno, u lokalnoj samoupravi sredstva namenjena razvoju lokacija, ali su u planu.

6.21.2 Programi za obuku radne snage

Nacionalna služba za zapošljavanje radi programe prekvalifikacije za poznatog i nepoznatog investitora po potrebi. Primeri obuka koje je Grad Čačak organizovao u proteklom periodu:

- Orientacija za početnike u biznisu
- Izrada biznis plana za početnike
- Strategija uspešne prodaje
- Koučing
- Osnove finansija u vođenju biznisa
- Veština prezentacije i javnog nastupa
- Menadžerske veštine
- Osnivanje i vođenje malog preduzeća
- Poslovna komunikacija i retorika
- Biznis plan
- Engleski jezik

6.21.3 Inkubator centri za nove biznise

Trenutno u Čačku ne postoje inkubator centri, ali je u planu njihova izgradnja.

6.21.4 Finansijska pomoć

Finansijska pomoć grada Čačka u toku 2006. i 2007. godine:

2006. god. – Ukupno je dodeljeno 7.000.000 dinara.

- Raspodela sredstava je bila sledeća:
- 55 lica je dobilo subvencije za samozapošljavanje u iznosu od po 100.000 dinara.
- 5 lica sa invaliditetom je dobilo subvencije za samozapošljavanje u iznosu od po 300.000 dinara.

2007. god. – Ukupno je dodeljeno 10.000.000 dinara.

- Raspodela sredstava je bila sledeća:
- Doneto je 28 odluka o dodeli subvencija za samozapošljavanje u iznosu od po 150.000 dinara.
- Doneto je 7 odluka o dodeli subvencija za novo zapošljavanje (najmanje po 3 radnika, ukupno 21 radnik) u iznosu od po 200.000 dinara po radniku.
- Doneto je 3 odluka o dodeli subvencija za novo zapošljavanje lica sa invaliditetom.

2008. god. – Subvencije:

Plan: 10.000.000,00

Potrošeno: 10.000.000,00

• invalidi	1.500.000,00
• samozapošljavanje	4.500.000,00
• novozapošljavanje	4.000.000,00

2009. god. – Subvencije:

Plan: 15.000.000,00

• invalidi	2.000.000,00
• samohrane majke	200.000
• novo zapošljavanje	5.000.000,00
• samozapošljavanje	7.800.000,00

2010. god. – Subvenije:

Plan: 15.000.000,00

6.21.5 Poreske olakšice

Grad Čačak daje posebne olakšice za utvrđivanje zakupnine i naknade za uređenje građevinskog zemljišta, i to:

- (25 % ukoliko investitor zapošljava najmanje 20 radnika,
- 50 % ukoliko zapošljava najmanje 50 radnika, i
- 100 % ukoliko zapošljava najmanje 100 radnika).

6.22 Proces izdavanja dozvola

POSTUPAK ZA IZDAVANJE GRAĐEVINSKE DOZVOLE

Zakonom o planiranju i izgradnji („Sl.glasnik RS”, broj 72/2009), i to članom 134 st.2. povereno je jedinicama lokalne samouprave izdavanje građevinskih dozvola za izgradnju objekata koji nisu određeni u članu 133. Zakona, za koje odobrenje za izgradnju izdaje Ministarstvo nadležno za poslove građevinarstva.

OPIS POSTUPKA

- PODNOŠENJE ZAHTEVA ZA IZDAVANJE INFORMACIJE O LOKACIJI.

Informacija o lokaciji sadrži podatke o mogućnostima i ograničenjima gradnje na katastarskoj parceli, na osnovu planskog dokumenta. Uz zahtev se podnosi kopija plana parcele. Informacija o lokaciji izdaje se u roku od osam dana od dana podnošenja zahteva.

- PODNOŠENJE ZAHTEVA ZA IZDAVANJE LOKACIJSKE DOZVOLE.

Uz zahtev za izdavanje **lokacijske dozvole** podnosi se:

1. Kopija plana parcele;
2. Izvod iz katastra podzemnih instalacija;
3. Dokaz o pravu svojine, odnosno pravu zakupa na građevinskom zemljištu;

Lokacijska dozvola se izdaje rešenjem u roku od 15 dana od dana podnošenja urednog zahteva, za objekte za koje se izdaje građevinska dozvola, a sadrži sve uslove i podatke potrebne za izradu tehničke dokumentacije, odnosno glavnog projekta.

- PODNOŠENJE ZAHTEVA ZA IZDAVANJE GRAĐEVINSKE DOZVOLE

Uz zahtev za izdavanje **građevinske dozvole** podnosi se:

1. Lokacijska dozvola;
2. Glavni projekat u tri primerka sa izveštajem o izvršenoj tehničkoj kontroli;
3. Dokaz o pravu svojine, odnosno pravu zakupa na građevinskom zemljištu;
4. Dokaz o uređivanju odnosa u pogledu plaćanja naknade za uređivanje građevinskog zemljišta;
5. Dokaz o uplati administrativne takse.

Građevinska dozvola se izdaje rešenjem u roku od osam dana od dana podnošenja urednog zahteva. Sastavni deo rešenja je glavni projekt. Građevinska dozvola se izdaje za ceo objekat, odnosno za deo objekta, ako taj deo predstavlja tehničku i funkcionalnu celinu.

Građevinska dozvola prestaje da važi ako se ne otpočne sa građenjem objekta, odnosno izvođenjem radova, u roku od dve godine od dana pravnosnažnosti rešenja kojim je izdata građevinska dozvola.

- **PRIJAVA RADOVA**

Investitor je dužan da organu koji je izdao građevinsku dozvolu i nadležnom građevinskom inspektoru **prijavi početak građenja objekta**, osam dana pre početka izvođenja radova.

Prijava sadrži datum početka i rok završetka građenja, odnosno izvođenja radova.

- **PRIPREMA ZA GRAĐENJE**

Pre početka građenja investitor obezbeđuje: obeležavanje građevinske parcele, regulacionih, nivелacionih i građevinskih linija, obeležavanje gradilišta odgovarajućom tablom, koja sadrži: podatke o objektu koji se gradi, investitoru, odgovornom projektantu, broj građevinske dozvole, izvođaču radova, početku građenja i roku završetka izgradnje.

- **PODNOŠENJE IZJAVE O ZAVRŠETKU IZRade TEMELJA**

Izvođač radova podnosi organu koji je izdao građevinsku dozvolu, izjavu o završetku izrade temelja. U roku od tri dana od dana prijema izjave organ vrši kontrolu usaglašenosti izgrađenih temelja i o tome izdaje pismenu potvrdu.

- **PODNOŠENJE ZAHTEVA ZA IZDAVANJE UPOTREBNE DOZVOLE**

Podobnost objekta za upotrebu utvrđuje se tehničkim pregledom. Tehnički pregled obuhvata kontrolu usklađenosti izvedenih radova sa građevinskom dozvolom i tehničkom dokumentacijom, kao i sa tehničkim propisima i standardima koji se odnose na pojedine vrste radova, odnosno materijala, opreme i instalacija. Tehnički pregled objekta vrši komisija koju obrazuje pravno lice kome je povereno vršenje tih poslova i koje je upisano u odgovarajući registar. Organ nadležan za izdavanje upotrebne dozvole izdaje rešenjem upotrebnu dozvolu, u roku od sedam dana od dana prijema nalaza komisije za tehnički pregled kojim je utvrđeno da je objekat podoban za upotrebu.

7 Radna snaga

7.1 Broj i struktura zaposlenih

Tabela 81. Broj i struktura zaposlenih, 2008.

	Opština	Struktura zaposlenih u opštini (%)	Struktura zaposlenih u okrugu (%)	Struktura zaposlenih u Srbiji (%)
Zaposleni - ukupno	28174	100	100	100
Žene	11.129	46.60	46.20	43.40
Muškarci	15.045	53.40	53.80	56.60
U preduzećima, ustanovama, zadružama i organizacijama	21.759	77.23	78.79	71.56
Privatni preduzetnici, samostalni delatnici i zaposleni kod njih	6.415	22.77	21.21	28.44
Broj zaposlenih na 1000 stanovnika	242	/	239	271
Broj zaposlenih u preduzećima, ustanovama, zadružama i organizacijama na 1000 stanovnika	187	/	188	194

7.2 Zaposlenost po delatnostima

Tabela 82. Struktura zaposlenih po sektorima delatnosti, 2009.

	Opština	Struktura zaposlenih u opštini (%)	Struktura zaposlenih u okrugu (%)	Struktura zaposlenih u Srbiji (%)
Zaposleni - ukupno	20,605	100	100	100
Žene	9,799	47.56	46.72	44.98
Muškarci	10,806	52.44	53.28	55.02
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i vodoprivreda	296	1.44	2.33	3.23
Ribarstvo	10	0.05	0.03	0.07
Vađenje ruda i kamena	43	0.21	1.16	1.60
Prerađivačka industrija	6,454	31.32	38.64	24.30
Proizv. i snabdev. energijom, gasom i vodom	563	2.73	2.66	3.28
Građevinarstvo	663	3.22	3.82	5.65
Trgovina na veliko i malo i opravka motornih vozila	3,666	17.79	13.38	13.82
Hoteli i restorani	275	1.33	1.40	1.61
Saobraćaj, skladištenje i veze	1,500	7.28	6.27	7.64
Finansijsko posredovanje	472	2.29	1.39	2.63
Poslovi sa nekretninama i iznajmljivanjem	828	4.02	4.11	5.71
Državna uprava i socijalno osiguranje	716	3.47	3.36	5.10
Obrazovanje	2,007	9.74	8.91	9.65
Zdravstveni i socijalni rad	2,326	11.29	10.05	11.62
Ostale komunalne, društvene i lične usluge	788	3.82	2.51	4.08

Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih	6,798	32.99	26.83	35.24
--	-------	-------	-------	-------

7.3 Prosečne zarade

Tabela 83. Prosečne zarade po zaposlenom, 2010.

	Opština (€)*	Okrug (€)	Srbija (€)
Prosečna bruto zarada (sa porezom i doprinosima)	375	369	418
Prosečna neto zarada (bez poreza i doprinsa)	268	265	300

* srednji kurs NBS 01.03.2010. - 1€ = 99.66 rsd

Tabela 84. Uporedni pregled prosečnih zarada po zaposlenom po godinama.

	2002 (€)*	2003 (€)*	2004 (€)*	2005 (€)*	2006 (€)*	2007 (€)*	2008 (€)*	2009 (€)*
Prosečna bruto zarada u opštini	191	198	208	231	322	402	439	397
Prosečna bruto zarada u okrugu	165	172	185	219	309	380	417	384
Prosečna bruto zarada u Srbiji	215	243	261	299	402	490	516	460
Prosečna neto zarada u opštini	133	136	145	158	220	290	317	287
Prosečna neto zarada u okrugu	115	118	127	149	211	274	300	277
Prosečna neto zarada u Srbiji	150	169	179	204	274	351	370	331

* srednji kurs NBS 31.12.2002. - 1€ = 61,5152 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2003. - 1€ = 68,3129 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2004. - 1€ = 78,8850 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85,5 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 79,0 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79,2362 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2008. - 1€ = 88,60 rsd

* srednji kurs NBS 31.12.2009. - 1€ = 95,88 rsd

7.4 Zarade po delatnostima

Tabela 85. Prosečne zarade po zaposlenom bez poreza i doprinsa, po sektorima delatnosti, 2007.

	Opština (€)*	Okrug (€)	Srbija (€)
Prosečna neto zarada - ukupno	290	272	349
Poljoprivreda, lov, šumarstvo i vodoprivreda	241	249	267
Ribarstvo	0	0	196
Vađenje ruda i kamena	132	206	438
Prerađivačka industrija	190	216	278
Proizv. i snabdev. energijom, gasom i vodom	475	429	476
Građevinarstvo	396	352	313
Trgovina na veliko i malo i opravka motornih vozila	276	224	314
Hoteli i restorani	207	191	234
Saobraćaj, skladištenje i veze	307	284	375
Finansijsko posredovanje	660	660	742
Poslovi sa nekretninama i iznajmljivljivanjem	339	331	426
Državna uprava i socijalno osiguranje	408	398	429
Obrazovanje	338	326	362
Zdravstveni i socijalni rad	394	397	386
Ostale komunalne, društvene i lične usluge	190	190	348

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79.4739 rsd

7.5 Zapošljavanje

Tabela 86. Slobodna radna mesta, 2009.

		Opština	Udeo u okrugu (%)	Udeo u Srbiji (%)
Slobodna radna mesta - ukupno		118	49,37	1,8
Na neodređeno vreme	broj	39	45,35	0,7
	%	33,05	-	/
Na određeno vreme	broj	79	51,63	1,1
	%	66,95	-	/

Tabela 87. Struktura zapošljavanja, 2009.

		Opština	Udeo u okrugu (%)	Udeo u Srbiji (%)
Zapošljavanje - ukupno		1.247	63,36	1,8
Zapošljavanje - žene	broj	683	60,07	0,8
	%	54,77	/	/
Zapošljavanje - muškarci	broj	564	67,87	1,0
	%	45,23	/	/
Na neodređeno vreme	broj	248	39,30	0,7
	%	19,89	/	/
Na određeno vreme	broj	999	74,72	1,1
	%	80,11	/	/

7.6 Nezaposlenost

Tabela 88. Struktura nezaposlenih i tražilaca zaposlenja prema polu, decembar 2007.

		Opština	Udeo u okrugu (%)	Udeo u Srbiji (%)
Nezaposleni - ukupno		12.995	55,9	1,7
Nezaposleni - žene	broj	6.899	29,7	0,9
	%	53,1	/	/
Nezaposleni - muškarci	broj	6.096	26,2	0,8
	%	46,9	/	/
Tražioci zaposlenja - ukupno		14.141	57,5	1,7
Tražioci zaposlenja - žene	broj	7.731	31,4	0,9
	%	54,7	/	/
Tražioci zaposlenja - muškarci	broj	6.410	26,1	0,8
	%	45,3	/	/
Učešće nezaposlenih u broju tražilaca zaposlenja (%)	svega (%)	91,90	/	/
	žene (%)	89,24	/	/
	muškarci (%)		/	/

Tabela 89. Broj i polna struktura nezaposlenih, pregled po godinama.

	2000	2002	2003	2005	2006	2007
Nezaposleni - ukupno	30.163	27.213	28.360	26.760	21.630	21.112
Nezaposleni - žene	15.937	14.613	14.932	16.351	11.377	10.930
Nezaposleni - muškarci	14.226	12.600	13.428	10.409	10.253	10.182

7.7 Stopa nezaposlenosti

Tabela 90. Stopa nezaposlenosti, 2010.

	Opština
Stopa nezaposlenosti - ukupno	23,4 %

7.8 Nezaposlenost prema stepenu obrazovanja

Tabela 91. Nezaposleni prema stepenu obrazovanja, Decembar 2009.

	Opština	Udeo u ukupnom broju nezaposlenih (%)
UKUPNO	10,562	100
Bez osnovne škole	1,843	17.45
Osnovno obrazovanje	785	7.43
Srednje obrazovanje	6,838	64.74
Više obrazovanje	524	4.96
Fakultetsko obrazovanje	572	5.42
Postdiplomske studije	0	0.00

7.9 Nezaposlenost prema dužini čekanja

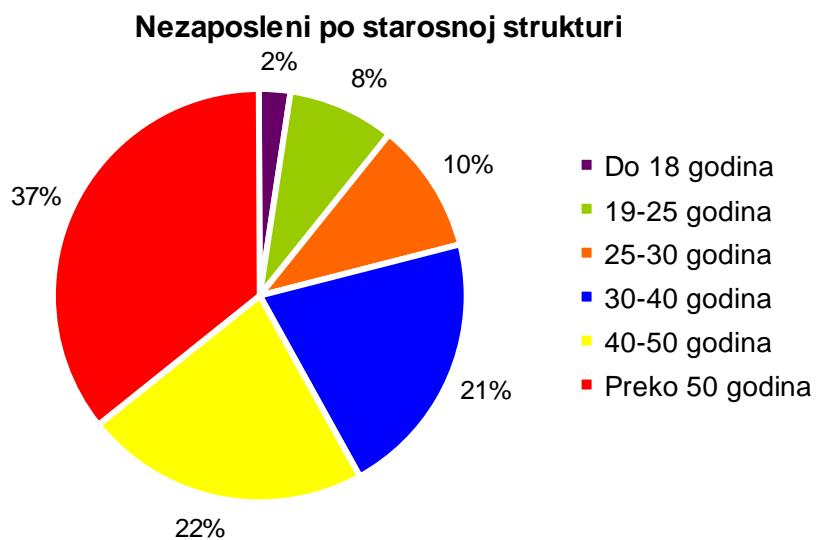
Tabela 92. Nezaposleni prema dužini čekanja, Decembar 2009.

	Opština	Udeo u ukupnom broju nezaposlenih (%)
UKUPNO	10,562	100
Prvo zaposlenje		0.00
Do 1 godine	4,477	42.39
1 - 2 godine	2,138	20.24
2 - 3 godine	747	7.07
3 - 5 godina	1,293	12.24
5 - 8 godina	892	8.45
8 - 10 godina	270	2.56
Preko 10 godina	745	7.05

7.10 Nezaposlenost prema starosnoj strukturi

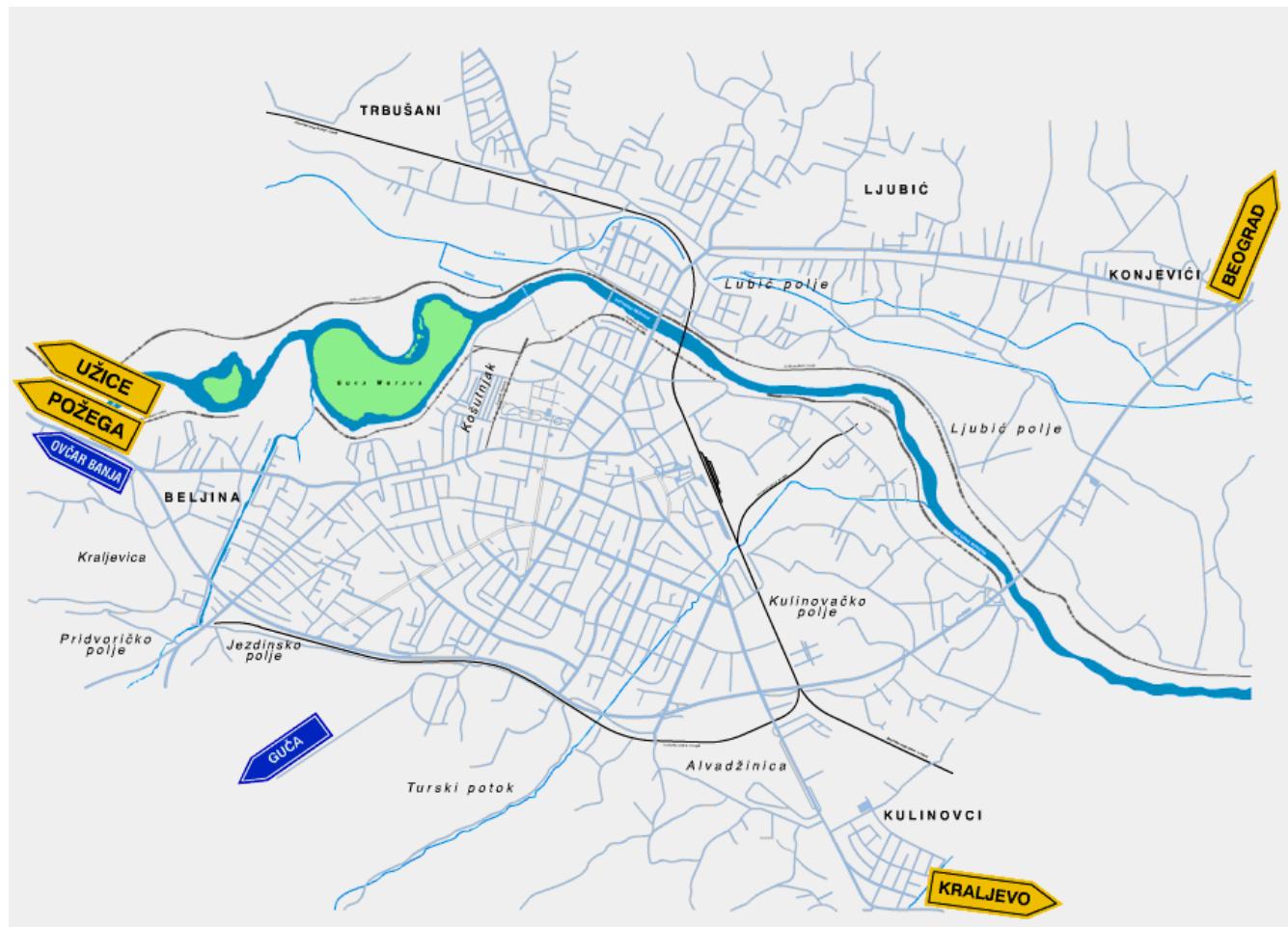
Tabela 93. Nezaposleni prema starosnoj strukturi, Decembar 2009.

Broj godina	Opština	Udeo u ukupnom broju nezaposlenih (%)
UKUPNO	10,562	100
Do 18 godina	299	2.83
19 - 25	1,004	9.51
25 - 30	1,223	11.58
30 - 40	2,495	23.62
40 - 50	2,651	25.10
Preko 50	4,303	40.74

8 Javni resursi

8.1 Saobraćajna infrastruktura

8.1.1 Putna infrastruktura

Tabela 94. Dužina puteva, 2009.

	Opština (km)	Udeo u dužini puteva u okrugu (%)	Okrug (km)
Dužina puteva - ukupno	498	29,73	1.675
Savremeni kolovoz	400	32,39	1.235
Magistralni	ukupno	64	47,06
	savremeni kolovoz	64	47,06
Regionalni	ukupno	87	47,06
	savremeni kolovoz	87	18,09
Lokalni	ukupno	347	35,16
	savremeni kolovoz	249	40,29

8.1.2 Železnički saobraćaj i infrastruktura

Tabela 95. Promet robe i putnika u železničkom saobraćaju, 2005.

	Opština	Udeo opštine u ukupnom prometu u okrugu (%)	Okrug
Broj železničkih stanica	1	100	1
Broj prevezenih putnika	32863 (prodane putne isprave)	100	32863 (prodane putne isprave)
Broj prevezenih pošiljki	553	100	553

8.1.3 Vazdušni saobraćaj

Aerodrom i Preljini se, s obzirom na blizinu privrednih centara i državnih puteva I reda (M5, M22, M23, planirani auto – putevi E 763 i E 761), uz odgovarajuće meteo-faktore, nalazi na strateški izuzetno povoljnoj lokaciji. Registrovan je kao sportsko-rekreativni aerodrom, sa školom letenja i centrom za proizvodnju i reparaciju lakih vazduhoplova. Uvršten je u aktuelni Prostorni plan Republike Srbije. Zaštitna zona aerodroma je relativno dobro očuvana.

8.2 Komunalna infrastruktura

8.2.1 Vodovod i kanalizacija

Vodosnabdevanje

Grad Čačak se do 1993. god. do puštanja u rad sistema "Rzav", snabdevala vodom iz 2 izvorišta i 86 lokalnih seoskih vodovoda.

U gradu Čačku postoji 30 rezervoara u sistemu "Rzav", od kojih su najznačajniji Ljubić (zapremine 8.000 l) i Beljina (5.000 l); kao i više lokalnih seoskih rezervoara. Evidentirano je i 18.000 vodomera (industrija 1.900; kolektivno stanovanje 500; i individualno stanovanje 15.600).

Akcije priključivanja stanovništva na Rzavski vodovod u selima u kojima je izgrađena mreža su vrlo uspešne. Zanemarljiv je broj onih koji se nisu priključili ako su imali tehničkih mogućnosti.

Fekalna kanalizacija

Kanalizaciona mreža gradskog naselja Čačka je izvedena po separacionom sistemu. Fekalna kanalizacija se sastoji od 5 primarnih i 4 sekundarna kolektora i ispušta se u Zapadnu Moravu nizvodno od grada bez ikakvog prethodnog prečišćavanja. Postoje 4 crpne stanice sa potpunim i pravovremenim prepumpavanjem. Trenutno je 80% stanovništva priključeno na gradsku kanalizacionu mrežu. Ukupna dužina izgrađene fekalne kanalizacije je oko 350 km.

Atmosferska kanalizacija

Atmosferska kanalizacija je rađena poslednjih 40 god. sa aspekta racionalnog funkcionisanja objekata, kao i odbrane i zaštite od elementarnih nepogoda. Odvođenje atmosferskih voda gradske i prigradskih zona je rešeno sa 14 glavnih odvodnika, od kojih se 11 izliva u Zapadnu Moravu, po 1 u Ateničku reku i Lupnjaču i 1 se razliva po prirodnom terenu. Gradski sistem atmosferske kanalizacije pokriva oko 60 % urbanizovane teritorije gradskog naselja Čačka.

Seoska i prigradska naselja nemaju kanalizacione sisteme, pa je pri većim padavinama na asfaltiranim putevima znatna količina atmosferskih voda, kao što je primetno i izlivanje bujičnih tokova.

Zbog strmog terena na padinama Jelice, primetna je površinska erozija tla u vidu zasipanja zemljanim materijalom obilaznice oko Čačka. Duž obilaznice ne postoji obodni kanal koji bi vode sa brda usmerio ka Lupnjači i Lozničkoj reci.

Izliv atmosferskih kolektora u Zapadnu Moravu su postavljeni relativno nisko, pa se isticanje vrši pod uticajem promene nivoa vode u reci.

Uređenje vodotokova i smanjenje nivoa podzemnih voda

Kroz Čačak protiče reka Zapadna Morava koja ima izgrađene odbrambene nasipe na području koje je obuhvaćeno Generalnim planom naselja Čačak 2015. god. tako da je gradsko područje zaštićeno od polavnih voda određenog ranga (stogodišnja voda).

Od ostalih vodotokova – reka koje prolaze kroz gradsko područje i ulivaju se u reku Zapadnu Moravu, a to su reka Lupnjača, Loznička reka i Atenička reka imaju regulisana korita.

Gradsko područje Čačka može se smatrati zaštićenim od velikih voda reke Zapadne Morave i njениh većih pritoka. Van zone izgrađenih odbrambenih nasipa, a to je van granica Generalnog plana postoji opasnost od plavljenja reke Zapadne Morave i svih bočnih pritoka jer vodotoci nisu regulisani.

U inundacionom području reke Zapadne Morave nema izgrađenih stambenih objekata. Na pojedinim delovima grada (na potesu od 1 – 2 km levo i desno od korita reke Zapadne Morave) postoje zone sa visokim nivom podzemnih voda i na tim lokacijama treba izbegavati izgradnju podrumskih prostorija ili ih posebno zaštiti.

8.2.2 Sistem daljinskog grejanja

Gasifikacija i broj stanova priključen na gasovodnu mrežu

Na teritoriji grada Čačka za zagrevanje objekata kako kolektivnog tako i individualnog stanovanja zastupljen je sistem gasifikacije.

Magistralni gasovodni sistem grada Čačka je deo sistema zapadnog dela gasifikacije Srbije do 50 bara i formiran je vezom Batočina – Cvetojevac – Bresnica – Požega sa odvajanjem gasovoda Preljina – Gornji Milanovac.

Glavna merno – regulaciona stanica (MRS) Čačak kapaciteta 20.000 m³/h gasa nalazi se na trasi magistralnog gasovoda u Preljinu.

Razvoj procesa gasifikacije planiran je tako da se do 2020. god. obezbedi gasifikacija i većeg broja seoskih naselja. Sa procesom gasifikacije grada početo je 1997. god. a krajem 2000 – te sa izgradnjom distributivne gasovodne mreže. Na teritoriji grada Čačka izgrađeno je 18 km gradske gasovodne mreže i 195 km distributivne gasovodne mreže.

Na gradskom području izgrađene su sledeće lokacije: Centar I, Centar II, Konjevići, Lugovi, Sedmi oktobar, Ključ, Alavadžinica, Ljubić kej, a u postupku je pribavljanje tehničke dokumentacije za lokacije Jezdina i Topalovo brdo. Van gradskog područja izvršena je gasifikacija naseljenih mesta Preljina i dela Trbušana.

Na teritoriji grada Čačka ima ukupno 5.667 kućnih gasnih priključaka od čega 2.500 individualnih domaćinstava koristi gas za zagrevanje.

Toplifikacija i broj stanova priključen na toplovodnu mrežu

Toplifikacioni sistem na gradskom području Čačka čine toplane i blokovske kotlarnice (koje daju ukupan konzum za grejanje grada od 72,77 Mw) i izgrađena toplovodna mreža do korisnika.

Dugoročnim planom toplifikacije koji je usvojen na Skupštini opštine Čačak predviđena je izgradnja novih toplotnih izvora pri čemu će biti povećan ukupan konzum sa sadašnjih 72,77 Mw na 115 Mw. Postojeće planirane kotlarnice koristiće kao pogonsko gorivo prirodni gas 70 % i mazut 30 %.

U zonama toplifikacije grada moguće je priključenje novih objekata na ovaj sistem jer se u periodu od 2 – 3 god. očekuje realizacija navedenog dugoročnog plana tako da će količina toplote za zagrevanje zgrada biti zadovoljavajuća.

Broj stanova priključen na toplovodni sistem grejanja je 6.800 i svi objekti su u gradskom području Čačka.

8.2.3 Elektro infrastruktura

Snabdevanje grada Čačka potrebnom količinom električne energije vrši se iz elektroenergetskog sistema Srbije. Na teritoriji grada Čačka postoje izgrađene dve hidroelektrane (HE "Ovčar Banja" i HE "Međuvršje") i veći broj trafostanica različitih naponskih odnosa. Napajanje potrošača vrši se preko mreže niskog napona koja je na teritoriji grada Čačka izgrađena kao nadzemna na stubovima i podzemna (kabloska).

Zadnjih pet godina "Elektrodistribucija Čačak" vrši značajnu izgradnju nove i rekonstrukciju postojeće mreže niskog napona (prevashodno na seoskom području dok je gradska mreža jednim delom kabloska i oko

65 % stabilna na armirano betonskim stubovima), tako da se za ostatak mreže na drvenim stubovima predviđa prelazak na mrežu sa armirano betonskim stubovima u narednih pet godina.

8.2.4 Telekomunikacioni sistem

Telefonsku mrežu "Telekom Srbija" na teritoriji grada Čačka čini sistem od 32 centrale sa visokim stepenom digitalizacije (oko 85 %). Stanje telefonske mreže sa prosekom od preko 42 priključka na 100 stanovnika čini nadprosečan nivo u Srbiji.

Područje grada Čačka pokriveno je velikim brojem baznih stanica "Telekom Srbija 064", "Telenora 063" i "VIP – a". Infrastrukture mobilnih telefonija na teritoriji grada Čačka, prema stepenu pokrivenosti teritorije i stanovništva trenutno u visokoj meri zadovoljavaju popotrebe u gradu Čačku.

Na teritoriji grada Čačka ukupno je instalisano 64.638 priključaka od čega na gradskom području 48.527, a na ostalom delu grada 16.061 priključak.

Od ukupno instalisanih priključaka na gradskom području koristi se 37.836 i na ostalom delu grada 14.243 priključka.

Na gradskom području u deficitu sa priključcima je MZ Beljina, MZ Loznica, MZ Jezdina, Industrijska zona, Matijine livade i Prijevorski put. U suficitu je područje MZ Konjevići, MZ Atenica, područje Alvadžinice, Starog autoprevoza i Avenija lipa.

Opšte stanje telefonske mreže je zadovoljavajuće sa tendencijom izgradnje novih kapaciteta kao i održavanja postojećih.

U Čačku postoji TV i radio mreža, i to četiri televizijske kuće (jedna regionalna, dve lokalne i jedna kablovska) sa antenskim sistemima, i pet radio stanica sa antenskim sistemima

Internet mreža na teritoriji grada Čačka, sa provajderskim stanicama prikazanim kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio", poseduje prosečnu razvijenost, sa tek započetim pristupom Internetu bežičnim putem. Pristup Internetu ostvaruje se korišćenjem telefonskih linija, ali je u ekspanziji korišćenje ADSL – a, bežičnog i kablovskog interneta.

Tabela 96. PTT saobraćaj, 2009.

		Opština	Udeo u okrugu (%)
Broj pošta		15	33,33
Broj telefonskih pretplatnika		52.041	57,25
PTT promet (otpremljeno)	pismenosne pošiljke (1000) paketi (1000)	1.677 9	64,13 60,00

8.3 Energetika

Tabela 97. Iskorišćenje energije, 2007.

	Opština
Električna energija (MWh)	
- domaćinstva	44 EUR
- pravna lica	110 EUR
Stopa iskorišćenosti	-
Cena	44 – 110 EUR
Gas (1.000 m³)	
Stopa iskorišćenosti	-
Cena	0,35 EUR
Voda (1.000 m³)	- proizvedeno 11.972.000,00 - naplaćeno 6.932.000,00
Stopa iskorišćenosti	58 % (realni gubici 38 %)
Cena (bez PDV-a)	- domaćinstva Tip 1 160 EUR - privreda Tip 2 350 EUR
Daljinsko grejanje (GWh)	
- domaćinstva	Plaća se paušalno (po m ²)

- pravna lica	Plaća se paušalno (po m ²)
Stopa iskorišćenosti	79%
Cena	Plaća se paušalno (po m ²)

8.4 Zdravstvena i socijalna zaštita

Tabela 98. Bolnički kapaciteti, 2009 .

	Broj kreveta	Udeo u ukupnom broju kreveta (%)	Broj kreveta na 100 stanovnika
Služba za plućne bolesti i tuberkulozu (sa antituberkuloznim dispanzerom)	40	7,6	0,03
Služba za interne bolesti (sa koronarnom jedinicom)	85	16,1	0,07
Služba za zdravstvenu zaštitu dece	30	5,7	0,03
Služba za infektivne bolesti	13	2,5	0,01
Služba za neurologiju	30	5,7	0,03
Psihijatrijska služba	40	7,6	0,03
Dermatovenerološka služba (sa kožno-veneričnim dispanzerom)	10	1,9	0,009
Služba opšte hirurgije (sa operacionim blokom i dečjom hirurgijom)	80	15,2	0,07
Urološka služba	30	5,7	0,03
Služba ortopedije sa traumatologijom (sa plastičnom hirurgijom)	35	6,6	0,03
Služba za zdravstvenu zaštitu žena (sa neonatologijom i porodilištem)	60	11,4	0,05
Oftalmološka služba	15	2,8	0,01
Otorinolaringološka služba (sa maksilofacialnom hirurgijom)	15	2,8	0,01
Služba anestezije sa reanimacijom	16	3,0	0,01
Produceno lečenje, nega i rehabilitacija	28	5,3	0,02
UKUPNO	527	100	0,44

Tabela 99. Ulaganja u zdravstvo i socijalni rad, 2008.

	Opština (€)*
Rashodi (ulaganja) u zdravstvo i socijalni rad	29.950

* srednji kurs NBS 31.12.2005. - 1€ = 85.5 rsd

Tabela 100. Lekari, stomatolozi i diplomirani farmaceuti u zdravstvenim službama, 2008.

	Opština	Udeo u ukupnom broju lekara (%)
Lekari – ukupno	291	100
Lekari opšte medicine	21	7.22
Lekari na specijalizaciji	27	9.28
Lekari specijalisti	243	83.51
Stomatolozi	46	/
Farmaceuti	51	/
Broj stanovnika na jednog lekara u opštini	399	/
Broj stanovnika na jednog lekara u okrugu	463	/
Broj stanovnika na jednog lekara u Srbiji	368	/

Tabela 101. Korisnici socijalne zaštite – maloletna lica, 2008.

	Opština	Udeo u ukupnom broju korisnika (%)
Ukupno	1,723	100
Ugroženi porodičnom situacijom	770	44.69
Lica sa poremećajima u ponašanju	571	33.14
Mentalno zaostali	53	3.08
Ometeni u fizičkom razvoju	83	4.82
Lica sa kombinovanim smetnjama	19	1.10
Ostali maloletni korisnici socijalne zaštite	227	13.17

Tabela 102. Korisnici socijalne zaštite – punoletna lica, 2005.

	Opština	Udeo u ukupnom broju korisnika (%)
Ukupno	4,886	100
Lica sa poremećajima u ponašanju	54	1.11
Psihički i fizički ometena lica	806	16.50
Materijalno neobezbeđena lica	719	14.72
Nezbrinuta lica	337	6.90
Ostarela lica	1,664	34.06
Ostali punoletni korisnici socijalne zaštite	1,306	26.73

8.5 Obrazovni kapaciteti

Grad Čačak ima: 16 predškolskih ustanova, 26 osnovnih škola, 6 srednjih škola, 1 visoku školu i dva fakulteta (Tehnički fakultet i Agronomski fakultet) koji su u okviru Kragujevačkog univerziteta.

Takođe, potrebno je napomenuti da u Čačku postoji i **Institut za voćarstvo i vinogradarstvo** koji se bavi naučno – istraživačkim radom.

Tabela 103. Kapaciteti obrazovnih institucija.

	Broj ustanova	Broj obrazovnih profila	Broj učenika/studenata
Predškolske ustanove	37	/	3.396
Osnovne škole	42	/	9.522
Srednje škole	8		6.296
Više škole	2		1.653
Fakulteti	2		1.510

Tabela 104. Ulaganja u obrazovanje, 2008.

	Opština (€)*	Okrug (€)	Srbija (€)
Rashodi (ulaganja) u obrazovanje - ukupno	18.681,802	32.052,219	1.336.074,130
Rashodi (ulaganja) u osnovno obrazovanje	9.169,407	18.112,895	649.408,806
Rashodi (ulaganja) u osnovno obrazovanje po učeniku	1.046	1.046	1.057

* srednji kurs NBS 31.12.2007. - 1€ = 79.24 rsd

Tabela 105. Broj i struktura obrazovnih ustanova, 2008.

		Opština	Udeo u ukupnom broju ustanova u okrugu (%)
Osnovne škole	ukupno	42	31.11
	odeljenja	418	47.72
Srednje škole	ukupno	8	53.33
	odeljenja	219	64.99
Specijalne škole	ukupno	3	50.00
	odeljenja	11	73.33
Škole za odrasle	ukupno	0	0
	odeljenja	0	0
Više škole		2	100.00
Fakulteti		2	100.00
Ustanove za decu predškolskog uzrasta		37	61.67
Studentski domovi		1	100.00
Domovi učenika		1	50.00
UKUPNO – sve ustanove		96	43.05

Tabela 106. Ukupan broj učenika, studenata i korisnika obrazovnih ustanova, 2008.

		Opština	Udeo u ukupnom broju učenika/studenata/korisnika u okrugu (%)
Osnovne škole - učenici	ukupno	9.522	54.12
	završili školu	1.239	51.52
Srednje škole - učenici	ukupno	6.296	66.24
	završili školu	1.406	62.80
Specijalne škole - učenici	ukupno	63	75.00
	završili školu	8	50.00
Škole za odrasle - ukupno	ukupno	0	0
	završili školu	0	0
Više škole - studenti	ukupno	1.653	100.00
	na budžetu	223	100.00
	završili školu	232	100.00
Fakulteti - studenti	ukupno	1.510	100.00
	na budžetu	980	100.00
	završili školu	313	100.00
UKUPNO – svi učenici		19.044	62.75
Predškolske ustanove	deca korisnici	3.396	63.29
Studentski domovi	korisnici smeštaja	207	100.00
Domovi učenika	korisnici smeštaja	134	68.37

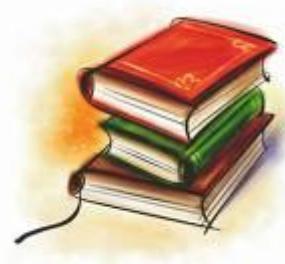

Tabela 107. Prosečan broj učenika, studenata i korisnika smeštaja u obrazovnim ustanovama, 2005.

	Opština	Okrug	Srbija
Broj učenika po osnovnoj školi	226.7	130.3	174.5
Broj učenika po odeljenju osnovne škole	22.8	20.1	20.6
Broj učenika po srednjoj školi	787.0	633.7	593.6
Broj učenika po odeljenju srednje škole	28.7	28.2	26.1
Broj učenika po specijalnoj školi	21.0	14.0	31.7
Broj učenika po odeljenju specijalne škole	5.7	5.6	6.4
Broj učenika po školi za odrasle	/	/	144.5
Broj učenika po odeljenju škole za odrasle	/	/	14.5
Broj studenata po višoj školi	826.5	826.5	921.4
Broj diplomiranih studenata po višoj školi	116.0	116.0	122.2
Broj studenata po fakultetu	755.0	755.0	1,382.6
Broj diplomiranih studenata po fakultetu	156.5	156.5	165.5
Broj dece korisnika po predškolskoj ustanovi	91.8	89.4	82.5
Broj korisnika smeštaja po studentskom domu	207.0	207.0	457.9
Broj korisnika smeštaja po domu za učenike	134.0	98.0	144.7

Tabela 108. Ukupan broj učenika u osnovnim školama, školska 2007/2008.

		Opština	Udeo u ukupnom broju učenika osnovnih škola u okrugu (%)
Učenici osnovnih škola	ukupno	9,458	54.79
	učenice	4,585	54.85
	učenici	4,873	54.73

9

9 Resursi životne sredine

9.1 Kvalitet vazduha

U periodu od I do XII 2007. godine na području grada Čačka, od strane centra za higijenu i humanu ekologiju, Zavoda za javno zdravlje u Čačku vršena su kontinuirana merenja koncentracija zagađujućih supstancija sumpordioksida, čađi, ukupnih taložnih materija i azotdioksida u vazduhu. Pokazatelju osnovnog zagađenja vazduha praćeni su na pet mernih mesta u gradu.

Na osnovu dobijenih podataka o kontroli kvaliteta vazduha na području grada Čačka tokom 2007. godine, može se konstatovati da srednje godišnje vrednosti svih ispitivanih parametara zagađenja vazduha kontrolisanih na pet lokacija u gradu nisu prelazile granične vrednosti imisije.

Srednje mesečne koncentracije sumpordioksida nisu prekoračivale granične vrednosti (GVI od $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

Srednje mesečne koncentracije čađi prelazile su granične vrednosti (GVI od $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$) samo u januaru i to u centru grada i u zoni gradskog parka. Prisustvo ovog parametra bilo je značajnije u zimskim mesecima, tj. u grejnim sezonomama na svim kontrolisanim punktovima, mada izmerene koncentracije nisu prelazile GVI.

Izmerene srednjomesecne vrednosti azotdioksida su tokom 2007. godine bile niže od graničnih vrednosti (GVI od $85 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Na koncentraciju ovog zagađivača nisu imali uticaja meterološki činioci, kao ni ložišta, već

isključivo brzina prometnih saobraćajnica pa su najveće koncentracije zabeležene u centru grada i u zoni saobraćaja.

Zagađenost vazduha ukupnim taložnim materijalima posmatrano kroz srednje mesečne vrednosti bilo je umereno, jer su iste bile niže od GVI od $450 \text{ mg}/\text{m}^2/\text{dan}$.

Srednje godišnje vrednosti teških metala u taložnim materijalima nisu prelazile GVI ni na jednom ispitivanom punktu.

9.2 Kvalitet zemljišta

Pedološki sastav na teritoriji grada je raznovrstan. Najviše su zastupljena: aluvijalna zemljišta, smonice, gajnjače i parapodzoli. Aluvijalna zemljišta su nastala nanosima reka, a zastupljena su u čačanskoj kotlini pored reke Zapadne Morave. Bogata su humusom (ilovasti aluvijum) na prostoru koji predstavlja najplodniji deo ove kotline. Smonice se javljaju na brežuljkastim terenima oboda čačanske kotline ispod 400 m. Ova plodna zemljišta, nastala su raspadanjem jezerskih sedimenata, a pogodna su za uzgajanje većine ratarskih kultura, povrća, voća i vinove loze. Gajnjača je zastupljena iznad pojasa smonice i manje je plodnosti od prva dva tipa zemljišta. Nastala su procesom ogajnjačavanja već postojećih tipova zemljišta (smonice i drugih) i na njoj dobro uspevaju koštičavo voće i vinova loza. Parapodzolasto zemljište zauzima manje površine na zaravnjenim i blago

talasastim oblicima reljefa. Pretežno se koriste kao njivska zemljišta i livade. U višim predelima na njoj je zastupljena šumska vegetacija.

Zemljište čačanske kotline u pogledu tipske pripadnosti predstavljaju pravi mozaik. Na ovom relativno malom prostoru izdvajamo 18 tipova i podtipova zemljišta, ne računajući niže sistemske jedinice. Ova zemljišta se međusobno bitno razlikuju u pogledu proizvodnih sposobnosti, što je uslovljeno delovanjem više pedogenetskih i antropogenih činilaca.

Zemljišta prve zone imaju najveće proizvodne sposobnosti. Ovde se radi, uglavnom, o dubokim i bogatim zemljištima, koja su pogodna za raznovrsnu i rentabilnu biljnju proizvodnju. Od važnijih tipova zemljišta koja se sreću u ovoj zoni, najzastupljenije su smonice, zatim aluvijalna zemljišta i pseudoglej, a samo na malim površinama (ispod planine Jelica u selu Ježevica) i gajnjača.

Zemljišta druge zone imaju zadovoljavajuća proizvodna svojstva, ali dosta slabija u odnosu na prvu, najčešće zbog dve grupe osnovnih razloga:

- Delovanja procesa erozije,
- Manjih mogućnosti za navodnjavanje

Ovde se radi, uglavnom, o različitim podtipovima smonice. Na relativno malim površinama zastupljene su gajnjače i pseudoglej.

U trećoj zoni područja, odnosno oboda čačanske kotline, zastupljena su uglavnom nedovoljno razvijena i plitka zemljišta, različite tipske pripadnosti. Zemljišta ove zone su u velikoj meri izložena raznovrsnim procesima erozije, kao i drugim oblicima degradacije.

Ugroženost poljoprivrednog zemljišta

Područje grada Čačka raspolaže značajnim zemljišnim i poljoprivrednim površinama. Ukupne površine iznose 63.632 ha, u čemu poljoprivredno zemljište učestvuje sa 43.563 ha (68,5 %), šume 15.002 ha (23,5 %) i neplodno zemljište 5.067 ha (8,0%).

Po broju angažovanih u različitim poljoprivrednim delatnostima, poljoprivreda je na području grada Čačka primarna privredna grana. Teško je utvrditi tačan broj stanovništva čija je osnovna delatnost poljoprivreda, jer je za mnoge poljoprivreda samo dodatna delatnost. Pretpostavlja se da na teritoriji grada Čačka oko 40 % stanovništva svoju materijalnu egzistenciju zasniva na proizvodnji i prodaji poljoprivrednih proizvoda.

Kao posledica nestručnog rukovanja neprestano se odvijaju sledeći štetni procesi:

- Neadekvatna upotreba agrohemikalija (pesticida),
- Nekontrolisana upotreba mineralnih hraniva, bez prethodne analize kvaliteta zemljišta, što nanosi višestruku štetu poremećajem hemijskog sastava zemljišta, a samim tim i poremećajem zemljišne flore i faune,
- Nekontrolisana višegodišnja mehanička obrada značajnih površina skeletnih zemljišta brdsko planinskog područja Kablara, Ovčara i Jelice, već je izazvala trajan poremećaj kiselosti tla i eroziju ispitivanjem nemogućnošću obnove humusnog dela,
- Upotreba poljoprivredne mehanizacije bez plašilica uzrok je smrti velikog broja sitnih sisara, ptica i gmizavaca,
- Nekontrolisana stočarska proizvodnja na mini farmama u gusto naseljenim delovima opštine.

Ove probleme poljoprivredni proizvođači ne mogu samostalno da reše zbog nedostatka znanja, finansijskih sredstava, dugotrajnih ulaganja sa neizvesnim i nestabilnim tržištem itd.

Ugroženost zemljišta degradacijom usled izvođenja građevinskih radova na teritoriji grada Čačka

Grad Čačak je gusto naseljeno područje Republike. Gusta naseljenost predstavlja visok antropogeni pritisak na životnu sredinu, sa posebno izraženim pritiskom na zemljište. Jednom zauzeto zemljište nekim objektom je trajno izgubljeno za životnu sredinu. Najkvalitetnije zemljište se upravo nalazi na periferiji grada i u prigradskim naseljima, gde je intenzitet građevinskih radova najveći.

Jedan od negativnih efekata razvoja grada su rasprostranjene nelegalne građevinske aktivnosti širom gradske teritorije, posebno izražene na gradskim periferijama, prigradskim naseljima duž obale Zaladne Morave i Kamenice, na obali jezera Međuvršje, atraktivnim planinskim pozicijama. Zvanični gradski podaci govore o preko 14.000 bespravno izgrađenih objekata.

Osnovni vidovi uništavanja zemljišta na teritoriji grada Čačka su:

- Beslavna gradnja stambenih objekata,
- Manipulacija sa statusom "privremenih objekata",
- Divlja vikend naselja,
- Nelegalna izgradnja privrednih objekata,
- Nelegalna promena namene zemljišta.

Ne postoje tačni i pouzdani podaci o degradiranim površinama, ali je pojava vidljiva na svakom koraku. Na ovaj način se bespovratno gubi jedna od osnovnih prirodnih vrednosti, a štete po životnu sredinu se ne mogu kvantitativno izraziti.

9.3 Kvalitet voda

Sve je veći broj seoskih naselja koja su obezbedila snabdevanje vodom iz sistema gradskih vodotokova.

Kontrola higijene ispravnosti vode redovno je praćena u sistemima svih gradskih vodovoda od strane Zavoda za javno zdravlje iz Čačka. Na osnovu bakterioloških analiza 956 preuzetih uzoraka na seoskom području, koje se snabdeva vodom sa Gradskog vodovoda, 99,06 % bilo je bakteriološki ispravno. Hemijske analize uzoraka pokazale su da je ispravno 99,89 % pijace vode. Seoska naselja koja se snabdevaju vodom za piće iz Centralnog vodovoda "Rzav" imaju potpuno bakteriološki ispravnu vodu za piće.

Veliki procenat stanovništva seoskih naselja snabdeva se vodom za piće iz seoskih vodovoda. U kartoteci odeljenja za higijenu i humanu ekologiju Zavoda za javno zdravlje u Čačku, postoje podaci za 250 seoskih vodovoda, mada je broj vodovoda znatno veći.

Redovna kontrola higijenske ispravnosti vode vrši se samo na 12 seoskih vodova, a redovno hlorisanje vode vrši se u 4 seoska vodovoda u gradu Čačku.

Procenat mikrobiološke neispravnosti vode je prilično visok (35,58 %), i pre svega je posledica neodržavanja seoskih vodovoda i neobezbeđenog hlorisanja vode u istim.

Na teritoriji Moravičkog okruga lokalno vodosnabdevanje stanovništva bilo je sa sledećih objekata:

- Iz vodnih objekata za individualna domaćinstva (1.150 vodnih objekata je upisano u kartoteku)
- Javnih česmi
- Školskih vodnih objekata
- Vodovoda javnih ustanova
- Lokalnih vodovoda ugostiteljskih objekata.

Snabdevanje vodom stanovništva sa lokalnih vodnih objekata je veoma nesigurno i predstavlja permanentno prisutan rizik od pojave i širenja zaraznih bolesti. Na broju od 121 uzetih uzoraka 28,92 % bilo je bakteriološki neispravno, a na uzorku od 117 hemijski je bilo neispravno 1,70 % pijaće vode. Uzorci vode za laboratorijska ispitivanja uzeti su u 2007. godini iz 10 objekata lokalnog vodosnabdevanja u gradu Čačku.

Preduzimanjem odgovarajućih sanitarno-hemijskih mera, redovnim mehaničkim čišćenjem i dezinfekcijom vodnih objekata, stanje istih bi se bitno popravilo, čime bi se dobila i voda za piće mnogo boljeg kvaliteta.

Reke

Prema izveštajima Zavoda za javno zdravlje Čačak o kontroli kvaliteta tekućih voda na teritoriji grada Čačka evidentno je pogoršanje. U planktonskoj zajednici koju grade 83 vrste evidentirano je povremeno prisustvo indikatora visokog (polisaprobnog) stepena organskog zagađenja vrste Colpidium colpoda i Vorticela microstoma. Prisustvo organskog zagađenja potvrđuje i sastav faune dna reke Zapadne Morave u kojoj su zastupljeni predstavnici člankovitih glista, pijavica, valjkastih glista, kao i larvi dvokrilaca. Registrovano je i smanjenje brojnosti pojedinih vrsta riba: šaran, štuka, som, protočna mrena krkuša...

9.4 Upravljanje čvrstim komunalnim otpadom

Ograničeno upravljanje KČO – om na teritoriji grada Čačka svedeno je na sakupljanje, transport i odlaganje otpada na gradsku deponiju. Ovaj proces se realizuje preko opštinskih javnih komunalnih preduzeća JKP Komunalac Čačak i JKP Moravac Mrčajevci. Zakonodavnu osnovu predstavlja Odluka SO Čačak "Sl. list opštine Čačak", broj 12/2002. Pokrivenost odvoženja KČO u gradskom području, prema podacima JKP Komunalac, iznosi 100 %, a odvoženjem "smeća" na gradsku deponiju "pokrivena" su i sledeća prigradska naselja: Trbušani, Prijevor, Trnava, Konjevići (deo), Preljina, kao i naselje Ovčar Banja.

Ukupno stanje se može sažeto prikazati i na sledeći način:

- ne postoji kompletan i sređena baza podataka o otpadu,
- neadekvatno odlaganje i broj kontejnera za odlaganje otpada,
- neadekvatan broj vozila za transport otpada,
- nepostojanje primarne selekcije otpada na mestu nastanka,
- nepostojanje tretmana smanjenja zapremine otpada pre transporta
- nepostojanje organizovanog otkupa i reciklaže sekundarnih sirovina,
- ne primenjuje se sistem kompostiranja organskog biljnog otpada,
- iscrpljen kapacitet postojeće gradske deponije.

Posebno značajan problem je svakako gradska deponija, kod koje nije samo kapacitet iscrpljen, već i njeno ukupno stanje, i pored delimičnog uređivanja, ne zadovoljava potrebne standarde za gradske sanitarne deponije. Naime, po kategorizaciji lokacija deponovanja, navedenih u "Nacionalnoj strategiji upravljanja otpadom", čačanska deponija je u stvari "smetlište", koje ne ispunjava mere zaštite životne sredine i koja se nalazi u poslednjoj četvrtoj kategoriji.

Ključni elementi integralnog upravljanja komunalnim čvrstim otpadom i ključni koraci do sada preuzeti od strane rukovodstva Opštine Čačak:

Izrada katastra otpada na teritoriji opštine Čačak i plana upravljanja otpadom.

Tokom 2006. god. je uspešno realizovan projekat **Snimak stanja u procesu upravljanja industrijskim otpadom u Opštini Čačak**. Projekat je bio baziran na pripremi dokumentacione osnove za izradu plana upravljanja industrijskim otpadom na teritoriji Opštine Čačak. Izvršena je identifikacija vrste otpada, količine i načina postupanja sa otpadom, na lokacijama 115, od ukupno 132 privredna subjekta koji u toku obavljanja proizvodne, uslužne ili druge delatnosti produkuju otpad. U toku je priprema detaljnog plana upravljanja otpadom.

Razvoj sistema primarne selekcije otpada na mestu nastanka.

Primarna selekcija komunalnog čvrstog otpada uspostavljena je na 25 % gradske teritorije, plan je da se celokupan sistem razvije do kraja 2009. god. Instalirano je 2.000 duplih posuda (4.000 kanti), u 2.000 individualnih domaćinstava, stepen uspešnosti selekcije je oko 90%. Instaliran je adekvatan broj kontejnera za 2.000 domaćinstava (pokrivena jedna mesna zajednica, MZ Ljubić kej) u kolektivnom vidu stanovanja (veći broj kontejnera za suvi otpad, zbog veće zapremine suvog otpada), stepen uspešnosti selekcije je oko 60 %.

Kompletiranje sistema prikupljanja sekundarnih sirovina.

Opština Čačak kupila je imovinu nekadašnjeg preduzeća TEHNOS sa potrebnom infrastrukturom za selekciju i reciklažu otpada.

Razvoj infrastrukture za prikupljanje otpada sa seoskog područja.

Tokom 2005. i 2006. god. realizovana je nabavka kamiona za transport i za čišćenje divljih deponija kroz grant Evropske agencije za rekonstrukciju. Nabavljeni su opremi za prikupljanje otpada sa seoskog područja.

Razvoj centra za završnu selekciju "EKO Park".

Centar za završnu selekciju otpada u izgradnji – planirano da prva linija kreće sa radom u toku aprila meseca 2007. god.

Prodaja izdvojenih sekundarnih sirovina.

U toku su aktivnosti na uspostavljanju saradnje sa privatnim firmama iz oblasti reciklaže – grad Čačak nudi opremljenu lokaciju sa objektima i pratećom infrastrukturom.

Razvoj sistema kompostiranja organske frakcije (mokre komponente) komunalnog čvrstog otpada.

Sistem kompostiranja se razvija kroz 2 paralelna modela, koji su među sobom komplementarni. Jedan model se bazira na razvoju kompostiranja u individualnim domaćinstvima, a drugi na formiranju i razvoju centralne kompostane. Tokom 2005. i 2006. god. je realizovan Pilot projekat kompostiranja organske frakcije komunalnog čvrstog otpada u individualnim domaćinstvima, kroz koji je nabavljeno i instalirano 20 kompleta opreme za kompostiranje u 20 domaćinstava. Realizacija projekta se nastavlja i u 2007. god. Takođe, tokom 2006. god. su formirani prvi trapovi na otvorenom, i tokom 2007. god. će biti nastavljen razvoj centralne kompostane. U toku su analize uzoraka i analize mogućnosti primene dobijenog komposta.

Izgradnja regionalne sanitarne deponije "DUBOKO".

Grad Čačak je priključen regionalnom sistemu za upravljanje otpadom "DUBOKO", sa još 8 opština Moravičkog i Zlatiborskog okruga. Lokacija Duboko, koja pripada Opštini Užice, će biti lokacija buduće regionalne sanitарне deponije. Projekat izgradnje regionalne deponije "DUBOKO" je u fazi intenzivne realizacije. Do sada je: formirano regionalno Javno komunalno preduzeće "DUBOKO", prikupljena je potrebna dokumentacija i u toku su finalne konsultacije oko modaliteta finansiranja izgradnje.

Zatvaranje i rekultivacija postojećih smetlišta (legalnih i divljih).

U pripremi je studija izvodljivosti za zatvaranje i rekultivaciju postojećeg smetlišta "Prelići". Nabavljeni su opremi za zatvaranje divljih smetlišta.

Permanentna edukacija građana (posebno dece predškolskog i školskog uzrasta, dokazana delotvornost u praksi)

Uspostavljena je stalna aktivnost prikupljanja plastike u predškolskim ustanovama i osnovnim školama. Projekat je u trećoj godini realizacije. Takođe, realizovane su mnogobrojne TV i radio emisije o potrebi i značaju selekcije otpada. U inicijalnoj fazi realizacije primarne selekcije otpada realizovane su i brojne reklame za upoznavanje građana sa modelom razdvajanja otpada. Potreban je nastavak ove akcije uz korekciju uočenih slabosti. Deca iz osnovnih i srednjih škola su bila uključena u analiziranje morfološkog sastava otpada na teritoriji grada Čačka, i zahvaljujući njihovom radu su dobijeni kvalitetni rezultati analiziranja, značajno kvalitativno bolji i pouzdaniji od prethodno postojećih. Deca će i ubuduće nastaviti da učestvuju u navedenim aktivnostima. Edukacija građana je suštinski značajan segment i bazično opredeljenje u sistemu integralnog upravljanja otpadom na teritoriji grada Čačka.

Donošenje efikasnije "Opštinske odluke o komunalnom redu i uređenju".

U toku je sagledavanje svih relevantnih pokazatelja, mogućih kaznenih i stimulativnih odredbi buduće Odluke.

Svi problemi otpada na području grada Čačka, na osnovu izvršene analize, sistematizovani su u **osnovne grupe problema:**

- problemi komunalnog čvrstog otpada, u daljem tekstu KČO, tj. nepostojanje primarne selekcije i zatvorenog sistema upravljanja komunalnim otpadom,
- problemi nelegalnih (divljih) smetlišta – deponija,
- problemi auto – otpada,
- problemi industrijskog otpada – uključujući i opasan otpad,
- problemi medicinskog otpada.

10 Turistički resursi

turističke destinacije, doprinosi i bržem razvoju njenih regija koje imaju potencijale za ravoj turizma.

Područje grada Čačka sa Ovčarsko – Kablarskom klisurom, banjama (Gornja Trepča, Ovčar Banja i Slatinska banja), prirodnim atraktivnostima seoskog područja i bogatim spomeničkim nasleđem, pruža osnovu za ravoj turizma kao naše najznačajnije razvojne privredne grane.

Čačak je grad koji je prepoznatljiv po očuvanoj arhitekturi, sa elemintima savremenog načina gradnje, ali i očuvanim ambijentalnim celinama, okružen planinama Ovčar i Kablar, kroz koga protiče reka Zapadna Morava. Jedan od najvećih gradova u Srbiji, grad Čačak je u svom razvoju prošao kroz nekoliko faza. Svaki od tih perioda karakteriše bogato spomeničko nasleđe i govori o životu grada tokom viševekovne istorije. Od kulturno istorijskih spomenika kao najznačajniji izdvajaju se sakralni objekti, ustanove kulture i arheološki lokaliteti. Pored hrama Vaznesenja Hristovog, Konaka Jovana Obrenovića, sa muzejskom postavkom, Gradske biblioteke, Umetničke galerije "Nadežda Petrović", poseban značaj i veliku istorijsku vrednost imaju arheološki lokaliteti i spomenici iz bliže i dalje prošlosti Čačka i okoline.

Ovčarsko-Kablarska klisura predstavlja jedinstven spoj prirode i kulturno – istorijskog nasleđa. Jedinstven prirodni sklad dopunjuju objekti od velikog kulturno – istorijskog značaja, manastiri Ovčarsko – Kablarske klisure, kojih ima devet, i 2 sveta mesta obeležena kapelama.

Ovčar Banja se nalazi u Ovčarsko – kablarskoj klisuri, 18 km zapadno od Čačka na putu Čačak – Užice.

Turizam je postao, u zadnjih nekoliko decenija najekspanzivnija privredna delatnost i zahvaljujući toj činjenici, fenomen koji poprima globalne dimenzije. Ono što karakteriše razvoj turizma je masovnost, kako neposrednih korisnika u turizmu, tako i velikog broj zaposlenih u uslužnom sektoru, gde turizam zauzima značajno mesto. Prema podacima WTO (World Tourist Organization), u međunarodna turistička kretanja uključuje se oko 700 miliona ljudi, što sa kretanjima u domaćem turizmu čini broj od oko 3,5 milijarde ljudi, tj. 70% svetske populacije.

Republika Srbija ima širok spektar kvalitetnih resursa za brži i značajniji izlazak na međunarodno tržište. Razvijanjem Srbije kao

Lekoviti mineralni izvori Ovčar Banje koriste se u terapiji i lečenju povreda mišićnih tkiva, reumatskih oboljenja, degenerativnih promena (spondiloza i artritis), preloma kostiju, sportskih povreda i kožnih bolesti.

Banja Gornja Trepča nalazi se na putu Čačak – Kraljevo, na 18 km udaljenosti od Čačka. Smeštena u brdsko planinskom zaleđu, okružena šumovitim planinama Bukovik i Vujan na nadmorskoj visini od 460 metara, istovremeno je i vazdušna banja. Ovaj prirodni resurs sa blagotvornom vodom i povoljnom subplaninskom klimom, ima sve aspekte koji mogu, pored zdravstvenog turizma koji je ovde najzastupljeniji omogućiti razvoj i unapređenje drugih vidova turizma.

Rimske terme se nalaze u centru grada u blizini hotela "Beograd". Svedoče o rimskoj dominaciji nad ovim delom Srbije, kada se na mestu današnjeg grada, nalazilo veće naselje. Potiču iz III veka n.e.

Gradina, arheološki lokalitet, dobio je naziv po istoimenom vrhu na planini Jelici. Ovde su otkriveni ostaci utvrđenja i pet bazilika, a iskopani su i ostaci raznih odevnih predmeta, staklene, keramičke posude, zdele, pisaljke, kopče, kamene stupe, što svedoči o razvijenom privrednom i kulturnom životu. Potiču iz VI veka nove ere.

Gradina predstavlja višeslojno nalazište sa tragovima života iz starijeg gvozdenog doba (VIII vek p.n.e.), ranovizantijskog perioda (VI vek n.e.) i srednjovekovnog perioda (X i XI vek nove ere). Na osnovu dosadašnjih istraživanja najbrojniji i najvredniji su nalazi iz ranovizantijskog perioda.

Teritorija opštine Čačak bila je poprište važnih događaja od početka XX veka, o čemu nam svedoče podignuti spomenici, spomen ploče i skulpture.

10.1 Broj posetilaca

Tabela 109. Broj i struktura turista i ostvarenih turističkih noćenja, 2008.

		Opština	Okrug	Srbija
Broj turista	ukupno	33,506	71,576	2,306,558
	domaći	26,055	61,781	1,610,513
	strani	7,451	9,795	696,045
Broj noćenja	ukupno	123,122	304,096	7,328,692
	domaći	106,362	280,189	5,853,017
	strani	16,760	23,907	1,475,675
Prosečan broj noćenja	ukupno	3.67	4.25	3.18
	domaći	4.10	4.50	3.60
	strani	2,2	2.40	2.10

10.2 Smeštajni kapaciteti

Tabela 110. Smeštajni kapaciteti, 2009.

Destinacija	Broj smeštajnih objekata	Broj kreveta	Iskorišćenost kapaciteta (%)
Čačak	11	534	33
Ovčar banja	9	244	59
Gornja Trepča	12	1.130	22
UKUPNO	33	1.908	38

11 Kvalitet života

11.1 Javni sadržaji i rekreativni programi

Grad Čačak je izuzetno bogat sportskim događajima i sportskim sadržajima. U gradu funkcioniše preko 120 sportskih društava, klubova, udruženja i asocijacija u skoro svim sportskim disciplinama. Neki od njih su klubovi sa vrhunskim sportskim dostignućima – Biciklistički klub Borac (višestruki šampion države), Stonoteniski klub "Borac" (višestruki šampion države), Košarkaški klub Borac (jedan od najboljih klubova u istoriji Srbije i bivše Jugoslavije), Fudbalski klub Borac (jedan od najboljih klubova u istoriji Srbije i bivše Jugoslavije).

Većina klubova ima škole za obučavanje dece i mlađih u svim uzrastima i kategorijama. Poznate su škole fudbala i košarke u Čačku, kao i škola tenisa, šaha i planinarstva.

11.1.1 Sportski sadržaji (tereni, sportske dvorane, centri za rekreaciju, stadioni)

Sportski klubovi Čačka:

Košarka

Čačak je grad košarke i grad iz kog su potekle mnoge košarkaške zvezde. Najpoznatiji košarkaški klubovi su „KK Borac” i „KK Železničar”. U Čačku postoje i dva ženska košarkaška kluba „KK Gradac” i KK „Moravac”.

Fudbal:

Jedan od najstarijih fudbalskih klubova u Srbiji i bivšoj Jugoslaviji je FK Borac. Pored „Borca” u Čačku postoje i fudbalski klubovi: „Sloboda”, „Remont”, „Autoprevoz” i „Polet”. Zanimljivo je da se fudbal igra i u svim čačanskim selima. Naime, gotovo svako selo ima svoj fudbalski klub.

Stoni tenis

Čačanski prvoligaš Stonoteniski klub „Borac” beleži izuzetno značajne rezultate na državnom nivou.

Ostali sportski klubovi:

- Konjički klub
- Planinarsko društvo
- Aero klub,
- Paraglajding klub,
- Kajak klub,
- Klub za moto sport,
- Biciklistički klub

Čačak je poznat i po izuzetnim svetskim imenima iz sveta atletike, bicikлизma i karatea.

U Čačku postoje:

- Sportski centar „Mladost” – bazeni, atletski stadion, klizalište, teren za mini golf, staza zdravlja, teniski tereni, tereni za američki fudbal, tereni za rukomet i mali fudbal, tereni za košarku, odbojku, i drugi tereni.
- Sportska hala „Mladost” – višefunkcionalna
- Sportska hala „Kraj Morave” – višefunkcionalna
- Fudbalski stadion Borca kraj Morave
- Stadioni na Alvacžinici
- Stadion Poleta u Ljubiću,

- Slobodino igralište u Velikoj Koloniji
- Košarkaški tereni KK Železničar u Železničkoj koloniji,
- Teniski tereni „Sloboda” – na ovim terenima se organizuje teniski turnir za mlade „Čačak open”

11.1.2 Rekreativni programi, sportske i predškolske aktivnosti

Bogat sportsko-rekreativni program se odvija na velikom broju razlicitih terena koji nude izuzetne sadržaje:

- Teniski tereni
- Paint Ball
- Trim staza
- Bazeni na otvorenom
- Mali tereni za sportove na otvorenom
- Atletska staza sa travnatim terenom u sredini i dva mala terena jedan taratan podloga a drugi beton
- Plaza, kupaliste
- Teren za sportove na pesku
- Fudbalski tereni
- Košarkaški tereni
- Klizalište

Postoje i razne vrste sportskih takmičenja u školskim ustanovama. Predškolci su uključeni i u veliki broj obrazovnih aktivnosti iz oblasti poštovanja saobraćajnih propisa, zaštite životne sredine, i sl.

11.2 Crkve i hramovi

U okolini Čačka se nalaze crkve i manastiri koji su kulturno-istorijski spomenici od velikog značaja. Posebnu vrednost imaju manastiri Ovčarsko-Kablarske klisure koji kao kulturno-istorijska celina potiču iz srednjeg veka i predstavljaju posebnost naše kulturne i umetničke baštine stvarane vekovima. Priča o manastirima, Ovčarsko-Kablarskoj klisuri, događajima iz života srpskog naroda, motiv je mnogobrojnih turista da dođu i upoznaju se sa ovim osobenim spomeničkim nasleđem i uživaju u miru i lepoti prirodnog okruženja.

Manastir Blagoveštenje

Nalazi se na blagoj uzvišici iznad sadašnjeg naselja Ovčar Banje. Ovo je jedan od retkih manastira u Ovčarsko-Kablarskoj klisuri za koji se tačno zna kada je podignut i ko su bili ktitori. Natpis iznad ulaza u crkvu, govori da je hram podignut 1601/02. Hram je izgrađen u raškom graditeljskom stilu i svojom arhitekturom je posle manastira Sv. Trojica, najlepši manastir u Ovčarsko-Kablarskoj klisuri.

Crkva Svetog Save – Savinje

Do ovog svetog mesta dolazi se strmom pešačkom stazom koja vodi od železničke stanice. Podno najstrmijih litica Kablara, u kamenom udubljenju, izvire voda i pravi rezervoar od 2 do 3 litra. Veruje se da voda, nazvana Savinom, leči vid i glavobolju. U blizini izvora 1938. godine, podignuta je mala crkva pod stenom. U njoj o praznicima, bogosluženje vrše monasi iz manastira Preobraženje.

Kađenica

Na desnoj obali Zapadne Morave, kilometar uzvodno od Ovčar Banje, nalazi se pećina Kađenica. Prilaz pećini je uređen, a glavna dvorana, sa naznakom pećinskog nakita, istovremeno je i sakralno-spomenički prostor.

Dva kamena sarkofaga i Hristovo raspeće obeležavaju nemio događaj iz vremena Hadži-Prodanove bune 1814. godine. U pećinu se u tim krvavim vremenima, sakrio zbog naroda iz okolnih sela. Turci su zbog otkrili, na ulaz nagomilali granje i slamu i zapalili. Sav narod se ugušio kadom, tj. dimom. Od tada se ovo mesto zove Kađenica.

Kosti su ležale po pećini prekrivene prahom i pepelom do 1940. godine, kada su sahranjene u kamene sarkofage. Ponovno uređivanje pećine i pristupa do nje, izvršeno je 1991. godine.

Manastir Nikolje

Manastir Nikolje, najstarija crkva među Ovčarsko-Kablarskim manastirima, podignut je na padinama Kablara, na levoj obali zapadne Morave. Na osnovu arhitektonskih karakteristika, pretpostavlja se da potiče iz srednjeg veka, najverovatnije kraja XIV, odnosno početka XVII veka. Za istraživanje prošlosti manastira Nikolje od neprocenjive su važnosti zapisi o rukopisima o njemu, njegovoj istoriji i znamenitim starešinama manastira. Najznačajniji je i najstariji rukopis pisan na pergamentu i to je čuveno Nikolsko jevanđelje.

Manastir Uspenje

Na uzvišenju iznad manastira Jovanje, nalazi se manastir Uspenje koji je vidljiv sa svih strana klisure. U turskim izvorima pominje se 1536.godine. Kada je Vuk Karadžić posetio klisuru 1820. godine, zabeležio je tadašnje stanje ostatka kule na uzvišenju i predanje koje je vezano za ovaj objekat: "Više manastira na brijezu imaju zidine od nekakve kule, koje sad zovu Gradina i pripovjeda se, da je Jovanje nekada bilo lavra, iz koje se zapovjedalo i sudilo svima ostalim manastirima oko Kablara i Ovčara, a na ovoj kuli da im je bila opšta zvonara pod zvonarom pisarnica (gde su knjige pisate) a pod pisnicom tavanica".

Crkva manastira Uspenja ima veoma mali broj prozora uskog pravougaonog oblika, bez ikakvih ukrasa. Crkva nikada nije bila živopisana.

Manastir Jovanje

Nalazi se na levoj obali reke Zapadne Morave, na njenom najvećem meandru. Posvećen je rođenju Sv. Jovana Krstitelja. Na osnovu stilskih karakteristika crkve pretpostavlja se da manastir potiče iz XVI veka. I ovaj manastir je pretrpeo rušenja tokom svoje istorije, jedno vreme je bio nenastanjen. Lepota ostataka hrama, njegove razmere, kao i ruševine mnogih konaka oko manastirske crkve govorili su o velikoj i snažnoj monaškoj zajednici.

Manastir Sv. Trojice

Crkva manastira Sv. Trojice je po svojoj arhitekturi najlepši hram u Ovčarsko-Kablarskoj klisuri, smešten na jugozapadnim šumovitim padinama Ovčara. Nije utvrđeno ko je podigao manastir, ni kada se to desilo. Na osnovu dosadašnjih saznanja koji se oslanjaju na turske popise, ovaj manastir potiče iz druge polovine XVI veka. I ovaj manastir je pretrpeo stradanja krajem XVII veka, kao i ostali manastiri u Srbiji.

Crkva manastira Sv. Trojice je jednobrodna građevina sa pravougaonim pevnicama i kupolom iznad središnjeg dela crkve, razvijenim oltarskim prostorom na istočnoj i pripratom na zapadnoj strani, dozidanom posle izgradnje naosa. Ona svojim opštim sklopm i proporcijama predstavlja ne samo najznačajniji arhitektonski spomenik u Ovčarsko-kablarskoj klisuri, već je jedno od najlepših graditeljskih ostvarenja sa kraja XVI veka u Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Manastir Preobraženje

Manastir Preobraženje danas se nalazi sa desne strane Zapadne Morave, na severnim obroncima Ovčara. Naspram manastira, preko reke, smeštena je železnička stanica u Ovčar Banji, gde se nekada nalazio manastir, ispod litica Kablara. Prvi pomen manastira Preobraženja u pisanim izvorima, vezan je za 1525. godinu. Stari manastir Preobraženje je porušen, odobrenjem vladike žičkog Save, kako bi se izgradila železnička pruga prema Užicu. Postoje brojni zapisi o tome kakve su posledice imali ljudi koji su odobrili i naredili rušenje ovog manastira. Episkop Nikolaj Velimirović je 1938. godine pokrenuo inicijativu za izgradnju novog manastira Preobraženje. Sada je to građevina kvadratne osnove sa plitkom oltarskom apsidom.

Manastir Sretenje

Manastir Sretenje se nalazi u izuzetnom prirodnom okruženju, na zaravni ispod vrha Ovčara. Nedostatak pouzdanih dokaza podstaklo je ljudi na stvaranje legendi o nastanku ovog manastira. Na osnovu dosadašnjih istraživanja veruje se da je manastir nastao u XVI veku, kada se prvi put i pominje, ali prvi pisani pomen pomera izgradnju Sretenja na nekoliko decenija, pa možda i čitav vek unazad. Sačuvani arhitektonski oblici hrama upućuju na stil gradnje sa kraja XVI veka. Manastir je u više navrata tokom prošlih vremena bio rušen i spaljivan. Obnovljen je tek u XIX veku, zahvaljujući monahu, a kasnije i vladici Nikiforu Maksimoviću.

Manastir Vaznesenje

Podignut je na severnim padinama Ovčara. Zbog svog položaja u klisuri nije dostupan pogledima putnika koji prolaze ovim područjem. Može se samo pretpostaviti da je manastir izgrađen na temeljima stare manastirske crkve, ali o tome nema preciznijih podataka. Zahvaljujući jednom rukopisnom jevanđelju, koje je napisano u Vaznesenju 1570. godine, sigurni smo da je manastir postojao u XVI veku. Manastir je najverovatnije stradao, kao i većina drugih manastira u klisuri, za vreme Velike seobe 1690. godine. Nakon više neuspešnih pokušaja obnavljanja, tek je tridesetih godina XX veka, episkop Nikolaj Velimirović krenuo u obnovu ovog manastira.

Manastir Vavedenje

Manastir je podignut na samom početku klisure. Stilske karakteristike originalnih delova hrama govore da je ovaj manastir nastao u XVI veku. Prema predanju na koje se oslanjaju Vuk Karadžić i putopisac Joakim Vujić, manastir Vavedenje su podigli Sveti Sava i njegov otac Simeon. Feliks Kanic je 1860. godine proputovao kroz ovaj kraj i zabeležio da su naspram crkve ruševine utvrđenja. "Naspram crkve vide se ruševine nekog srednjevekovnog grada, o čijem imenu i graditelju sadašnje generacije ne znaju ništa, a sagrađen je najverovatnije na temeljima rimskog kastela".

Manastir Vujan

Nalazi se na padinama planine Vujan, na oko 6 km udaljenosti od Čačka. Posvećen je svetom Arhangelu Mihajlu. Manastir Vujan nalazi se u selu Prislonici, na šumovitim padinama planine Vujan. Svojim izgledom dominira živopisnom okolinom. Prema mišljenju istoričara manastir potiče iz srednjeg veka, s tim što je njegov prvobitni naziv bio Obrovina. Manastir je porušen 1597. godine, a 1805. godine obnovio ga je Nikola Milićević-Lunjevica. U priprati manastira sahranjeni su legendarni junaci ovog kraja i neumorni ratnici protiv Turaka u Prvom i Drugom srpskom ustanku, vojvode Lazar Mutap i Nikola Lunjevica. U crkvi manastira Vujna čuva se ikona sv. Arhangela Mihaila iz 1808. godine. Spada u retke i vredne primerke, zbog čega je pod zaštitom države. Pored nje vredna je i ikona koja predstavlja Isusa Hrista, iz XIX veka.

Manastir Ježevica

Nalazi se u istoimenom mestu u okolini Čačka. Hram je posvećen Svetom Nikoli i po predanju zadužbina je kralja Milutina. Prema lokalnim izvorima, manastir je osnovan za vreme vladavine cara Dušana. U arhitektonskom smislu crkva ima osnovu krsta. Centralni deo hrama islikan je živopisom iz 1609. godine koji prikazuje scene iz života svetog Nikole. Barokni zvonik dozidan je u XIX veku, kao i priprata 1846. godine. Očuvane su freske o životu Svetitelja, Bogorodice i stradanju Isusa Hrista. U periodu od 1950. do 1951. godine preduzeti su konzervatorski radovi na popravci crkve i krova. Hramu je vraćen prvobitni izgled iz 1846. godine. Zanimljivo je da freske potiču iz 1609. i 1637. godine i da na sasvim poseban način podržavaju srpsku i pravoslavnu tradiciju.

Manastir Trnava

Ovaj zanimljiv hram se nalazi u selu Trnava, na vrelu istoimene reke na obroncima planine Jelica. Posvećen je Blagoveštenju. Stari manastir na čijim je temeljima izgrađen ovaj hram osnovali su Nemanjići u srednjem veku. Obnova hrama izvršena je 1554. godine. U istorijskom smislu ovaj hram je izuzetno značajan jer je u njemu podignuta 1814. godine čuvena Hadži-Prodanova buna u kojoj su aktivno učestvovali i monasi. Novija obnova izvršena je 1837. godine. Konzervacijom hrama otkriveni su samo fragmenti živopisa.

Bogorodica Gradačka u Čačku – Hram vaznesenja Hristovog

Crkva se nalazi u samom centru Čačka. Ktitor je knez Stracimir, brat velikog Župana Stefana Nemanje. Hram je građen od 1180. do 1190. godine. Osnova crkva je pravougaona, dužine 29,75 m. Po arhitekturi, to je veoma prostran hram sa trodelnim oltarskim prostorom na istočnoj strani, sa zvonicima i visokom središnjom kupolom čiji je raspon skoro 12 metara.

Turci su crkvu delimično rušili i od nje pravili islamsku bogomolju, no Srbi su je uporno obnavljali. Prva obnova izvršena je 1834. godine, a druga znatno obimnija, 1856. godine. Radikalno je promenjen spoljašnji izgled hrama. Uverenje da barokni stil ne odgovara staroj čačanskoj crkvi, pokrenulo je novu restauraciju da bi joj se vratio srednjevekovni oblik. Uzorci su traženi u starim raškim hramovima. Ovde su nađena stara zvona zakopana u zemlji. Na jednom od njih otkriven je natpis na staroslovenskom, koji kaže da je zvono poklonio gradački mitropolit Nikifor, a na drugom da je zvono dar Presvetoj Bogorodici Gradačkoj iz 1454. godine. Zvono je jedno od najstarijih u Srbiji.

U riznici čačanske crkve nalazi se više starih rukopisnih knjiga. Najznačajnije je četvorovojevanđelje, poznato u nauci kao "čačansko". U zbirci ikona najznačajnija je Bogorodica Odigitrija sa Hristom. To je rad nepoznatog slikara iz XVI veka, sa lepim ramom. Velika reprezentativna celina ikonostasa svoju dekorativnost duguje sposobnom majstoru drvorescu Nikoli Jankoviću. To je bogatstvo rezbarenih biljnih frizova sa srebrnim i zlatnim folijama.

Prema sadašnjim saznanjima, centralni deo hrama imao je standardnu kvadratnu osnovu i tradicionalnu prostornu strukturu: upisani krst. Neobična prostorna unutrašnjost i velike razmere dozvoljavaju da se poredi samo sa najvelelepnejšim crkvama tog doba.

11.3 Lokalni centri za okupljanje

U Čačku postoji veliki broj centara u kojima se okuplja stanovništvo različitih opredeljenja, sklonosti, uzrasta.

11.3.1 Biblioteke

Najznačajnije biblioteke u Čačku su Gradska biblioteka i biblioteka Vladislav Petković DIS. Osim navedenih, postoje i biblioteke u osnovnim i srednjim školama, kao i na fakultetima.

11.3.2 Parkovi

Najznačajniji u Čačku je Gradski park bogat zelenim površinama i povezan sa Gradskim bedemom i parkom oko Zapadne Morave. Mnogi Čačani misle da je to najlepši deo grada Čačka. U blizini se nalazi i otrvo Suva Morava koja predstavlja rezervat sa preko 130 vrsta ptica. Jedan od značajnijih je Spomen park koji se nalazi na ulazu u Čačak iz pravca Guče, zatim skver kod autobuske i železničke stanice i ostali skverovi u Čačku. Postoje i sredjene zelene površine u Ovčar Banji i banji Gornja Trepča.

11.3.3 Lokalni društveni centri

Gradske čitaonice, galerija, Narodni muzej u Čačku, čitaonice na fakultetima i domovima, Gradski dom kulture, seoski domovi kulture su samo od nekih društvenih centara u Čačku.

11.3.4 Kulturni centri

Čačak je jedan od najrazvijenijih kulturnih centara Srbije. Kolevka je istaknutih stvaralaca, kakvi su slikari Nadežda Petrović i Bogić Risimović Risim, ili pesnici Vladislav Petković Dis, Danica Marković, Dragoslav Grbić, Branko V. Radičević, Aleksandar Ristović, Branislav Petrović... U gradu živi i stvara dvadesetak članova Udruženja književnika Srbije i Udruženja likovnih umetnika Srbije.

USTANOVE KULTURE

Narodni muzej Čačak

Umetnička galerija "Nadežda Petrović", Čačak, ulica Cara Dušana 4: pored slika začetnika i najmarkantnije ličnosti modernog srpskog slikarstva Nadežde Petrović, u stalnoj postavci ima najnadahnutijih ostvarenja savremenih slikara Balkana. U posebnom objektu (Gospodar Jovanova ulica) je Spomen – zbirka istaknutog srpskog slikara, Čačanina poreklom, Bogića Risimovića – Risima. Ustanova organizuje reprezentativne izložbe i Memorijal Nadežde Petrović (bijenale savremenog jugoslovenskog slikarstva).

Gradska biblioteka, Čačak, uži gradski centar: raspolaže sa preko 120.000 naslova knjiga i časopisa, ali i bogatom zbirkom pisane i štampane dokumentacije o Čačku i okolini, kao i bogatom zbirkom rukopisa zavičajnih stvaralaca. Organizuje književne večeri i pesničku manifestaciju Disovo proleće (sredinom maja svake godine), na kojoj su glavni gosti najeminentniji savremeni jugoslovenski pesnici.

Međuopštinski istorijski arhiv, Čačak, ulica Gospodar Jovanova: sređuje, čuva, štiti i publikuje arhivsku građu koja svedoči slojevitu ekonomsku, političku i kulturnu prošlost Čačka i okoline. Izdavač je zbornika arhivske građe "Izvornik". Organizuje izložbe pisanih svedočanstava prošlosti.

Dom kulture, Čačak, na gradskom trgu: organizuje pozorišne, muzičke i druge priredbe masovnog karaktera, likovne izložbe i književne večeri. Neguje i amatersko stvaralaštvo. U okviru Doma kulture posluje i **Kulturno – prosvetna zajednica** koja objedinjuje rad svih ustanova kulture u gradu i potiče stvaralaštvo kulturno-umetničkih društava, klubova i sekcija.

"**Čačak film**", u dva gradska bioskopa "Prag" i "Sutjeska" organizuje projekcije ostvarenja sedme umetnosti. Čuva filmove o Čačku i okolini.

Salon fotografije, prostorije Međuopštinskog istorijskog arhiva u Gospodar Jovanovoj ulici: organizuje, u kontinuitetu, izložbe ostvarenja majstora umetničke fotografije iz zemlje i inostranstva i školu fotografije.

Čačak ima više privatnih umetničkih galerija. Pored izložbi, organizuju prodaju slika, crteža, grafika i skulptura istaknutih jugoslovenskih savremenih umetnika.

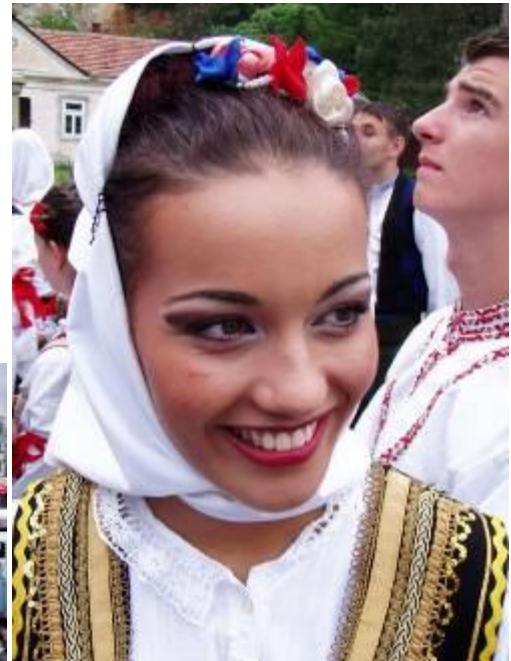
Od 2006. godine u Čačku se organizuje manifestacija **Kulturno lato** na kojoj učestvuju sve ustanove kulture u gradu.

11.3.5 Pozorišta

Čačak ima Kulturno – umetničku pozornicu u selu Mrčajevci. Pozorišne predstave se odvijaju u Domu kulture. U planu je izgradnja pozorišta.

11.3.6 Muzeji

Jedna od najznačajnijih kulturnih ustanova u Čačku, **Narodni muzej Čačak** (ulica Cara Dušana 1) u više postavki nudi poklonicima spomeničke baštine predmete koji svedoče burnu prošlost ovog dela Srbije. Postavka u konaku (iz 1835. godine) gospodara Jovana Obrenovića sadrži nalaze iz praistorijskog i rimskog doba, Prvog i Drugog srpskog ustanka i oslobođilačkih ratova srpskog naroda u 19-tom i 20-tom veku. Ustanova organizuje naučne skupove i objavljuje svoj godišnjak - Zbornik radova.

11.4 Aktivnosti u kulturi

(kulturne manifestacije, proslave, festivali, koncerti)

Kulturne manifestacije Čačka:

DATUM I MESTO	PRIREDBA	ORGANIZATOR
19. januar, Čačak, gradска plaža na Zapadnoj Moravi	Vađenje zaledenog krsta na Bogojavljenje iz Morave.	SO Čačak, crkva Sv. Vaznesenja, Narodni muzej i SC «Mladost» 032/344-632; 032/222-169
27. januar, Banja Gornja Trepča	Svetosavski šahovski turnir Brzopotezni šahovski turnir na kome učestvuje veliki broj poznatih šahista.	MZ Gornja Trepča, TO Čačak 032/822-413; 032/342-360
30. januar – 15. februar, Čačak	«Štampana reč» Izložba izdavačko štamparske delatnosti u Čačku za prethodnu godinu sa pratećim kulturno – umetničkim programom.	Gradska biblioteka «Vladislav Petković Dis» Čačak 032/223-608; 032/222-098
Prva polovina aprila, Čačak	Međunarodni šampionat «Zlatni pojас» Najveće i najkvalitetnije takmičenje u karate sportu kod nas.	Karate klub «Borac» , Čačak; Tel: 032/222-626; 032/221-740
10.mart – 23. maj, Čačak	Pesnička manifestacija «Disovo proleće» Manifestacija u čast Vladislava Petkovića Disa.	Gradska biblioteka «Vladislav Petković Dis», Čačak, Tel: 032/223-608; 032/222-098
16.maj – 5.jun, Čačak	«Prolećno analе», likovna izložba Prateća manifestacija «Disovog proleća» selektorskog karaktera.	Dom kulture, Čačak 032/225-073
17.maj, Beograd – Čačak	Biciklistička trka «Čačak Classic» Jednodnevna biciklistička trka koja startuje u Beogradu, a završava se Čačku.	Biciklistički klub «Borac» 032/341-666; 032/263-305
20.maj-30.jun, Narodni muzej, Čačak	»Dečji majska salon» Tradicionalna izložba dečjih radova učenika od V do VIII razreda osnovnih škola.	Narodni muzej Čačak, 032/222-169, 032/349-317
5 - 6 jun Čačak	Privredna izložba srednjih i malih preduzeća i preduzetništva	Regionalna privredna komora Kraljevo
7.jun, Čačak	«Čačak open», Karate turnir Tradicionalni međunarodni karate turnir.	Karate klub «Sloboda» , Čačak; 032/262-911; 064/6412783
7.jun, Međuvršje, Ovčarsko – Kablarska klisura	«Memorijal Slavica Simović» Takmičenje sportskih ribolovaca na jezeru Međuvršje.	Udruženje sportskih ribolovaca «Gradac» , 032/373-700, 064/1911958
21.jun, Čačak	Moravska regata, Regata «Niz Moravske brzake» gumenim plovilima bez motora, sa ciljem okupljanja, rekreacije, zabave.	PD «Kablar» , TO Čačka, SC «Mladost» 032/227-393, 032/371-416, 032/342-360
23. – 29. jun, Čačak	«Čačak open», Međunarodni teniski turnir za dečake i devojčice u kategoriji do 14 godina na	TK «Sloboda» , Čačak,

	kome učestvuju najuspešniji evropski teniseri tog uzrasta.	032/334-098
Jun-jul, Čačak	Basket turnir «Predrag Vučićević Prevo» Tradicionalni basket turnir posvećen dugogodišnjem treneru i direktoru KK «Železničar» Predragu Vučićeviću Prevu.	KK «Železničar» 032/224-004
Jul, Ovčar Banja	Ovčarsko – Kablarska regata Obilazak, razgledanje i uživanje u najlepšem delu Ovčarsko – Kablarske klisure plovilima sa i bez motora od Međuvršja do Ovčar banje (9km).	PD «Kablar» 032/371-416 TO Čačak 032/342-360, 032/343-721
Polovina jula, Čačak	«Umetnost i papir» Međunarodni simpozijum – kolonija (Kanada, Grčka, Bugarska, Mađarska, Jermenija...).	Organizator: Centar za vizuelna istraživanja „Krug“ Suorganizatori: Društvo likovnih umetnika «Risim», Fabrika hartije, preduzeće «Diva», MZ G. Trepča, MZ D.Trepča 032/343-071
Jul – avgust, Ovčar Banja	«Letnji dani kulture» Ovčar Banja Raznovrsni kulturno – umetnički programi u porti manastira Blagoveštenje i drugim mestima.	Dom kulture Čačak MZ Ovčar Banja 032/225-068, 032/225-071 032/496-250
Jul, avgust, septembar Gornja Trepča	«Letnji dani kulture» Banja G. Trepča Raznovrsni kulturno – umetnički programi.	TO Čačak 032/342-360 032-343-721
Jul, Čačak	Dani fotografije u Srbiji Republička izložba fotografija, izložba 10 najaktivnijih autora u prethodnoj godini, predavanja, seminari, foto safari...	Foto kino klub Čačak 063/7350436
Jul Prisonica, Čačak	Sabor frulaša Srbije «Oj, Moravo» Takmičenje najboljih frulaša Srbije, mlađih frulaša i dueta u kategoriji izvornog i savremenog muziciranja.	TO Čačka 032/342-360; 032/343-721
Jul – avgust, Čačak	Čačanski WRR reli Šampionat Srbije i Crne Gore u šest klasa: A5, A6, N1, N2, N3 i N4 koji se svake godine vozi u Čačku i okolini, pod pokroviteljstvom grada.	AMSK «WRR» Čačak 032/357-332
Avgust, tereni SC «Mladost», Čačak	Zlatni kotlić Čačka Tradicionalna manifestacija u takmičenju kuvanja riblje čorbe.	Udruženje sportskih ribolovaca «Gradac» 064/1911958, 032/373-700
2. avgust, Ovčar Banja	Plivački maraton «Ovčarsko – Kablarska klisura» Plivački maraton sa puno pratećih sadržaja i raznovrsnih programa.	TO Čačka, SC «Mladost», 032/342-360 032/371-416
Septembar Zablaće, Čačak	«Plodovi Zapadnog Pomoravlja» Berza hrane, izložba i takmičenje u pripremanju gastronomskih specijaliteta: pečenje, jela od paprike i sataraš.	«Udruženje povrtara» Zablaće, Centar za razvoj sela Zablaće, TO Čačka, Regionalna privredna komora Kraljevo, organizaciona jedinica Čačak 032/813-404, 032/342-360, 032/343-085
Septembar Gradski trg u Čačku	Sajam meda, voća i cveća Prodajna izložba meda i drugih pčelarskih proizvoda, edukacija i popularizacija pčelarstva.	TO Čačka Društvo pčelara «Čačanska pčela» 032/342-360
Drugi vikend u septembru Mrčajevci, Čačak	„Kupusijada“ Takmičenje u pripremanju kupusa iz zemljjanog lonca, izložba ručnih radova, poljoprivredna izložba...	TO Čačka 032/342-360 032/343-721
20. – 21. septembar, Gornja Trepča	«Dani zdravlja» Stručni skupovi, prezentacije i predavanja kulturno – umetnički program.	TO Čačka, Prirodno lečilište, MZ G. Trepča 032/342-360, 032/ 822 063
21. septembar, MZ Gornja Trepča	«Šumadijska kraljica» Prezentacija i izbor najbolje rakije u porti crkve Sv. Bogorodice.	MZ Gornja Trepča TO Čačka; 032/342-360
Septembar Čačak, Ovčar Banja	«Velika planinska trka» Učesnici u takmičenju: ljubitelji prirode, planinari, atletičari, maratonci, biciklisti, rekreativci.	PD «Kablar» 032/227-393, 032/371-416 Suorganizator: TO Čačka, Tel: 032/342/360
Novembar Čačak	«Pitijada» Takmičenje u pripremanju tradicionalnih pita, na kome učestvuju restorani, društva, pojedinci, uz bogat prateći program.	TO Čačka 032/342-360, 032/343-371

11.5 Zabava i usluge

11.5.1 Restorani

Čačak ima veliki broj restorana, kafića, kafana. Mi ćemo navesti samo neke od njih.

Restorani u Čačku: Belvi, Padrone, Rimini, Romansa, Lovac, Palma, Kole, City Pub, Trojka, Brvnara, Kalimero, rajičić, Šamanović, Radovanje, Babić, Lazić, Fleks, ...

Kafane: Takovo, Car Lazar, Mladost, Tri bagrema, Tanasko Rajić, Palilulac, Trešnjev top, Proleter, Moravica, Stara kafana, i dr.

Kafići: M, Proleće, House bar, Diva, Ekskalibur, Montana...

Picerije: Tema, Gradska rupa, Galija, Korzo, Dolce Vita, Dessert, Srce...

11.5.2 Bioskopi

Tabela 111. Broj bioskopa, bioskopskih sedišta, projekcija i posetilaca, 2008.

	Opština	Okrug	Srbija
Broj bioskopa	3	6	138
Broj sedišta u bioskopskim salama	1.417	2.335	53.909
Broj projekcija	984	1.140	66.350
Broj posetilaca	41.000	48.000	2.298.000
Iskorišćenost bioskopskih sala (%)	11	12	9
Broj posetilaca na 1000 stanovnika	370	230	328

11.5.3 Šoping zone i maloprodajni centri

U centru grada su dva najveća tržna centra u gradu, Partizanka i Ineks, nalaze se u platou blizu gradskog trga.

U Čačku postojie 2 hiper marketa – Interex i Merkator, 2 megamarketa – Čačanka i Maxi, Veliki broj dragstora i piljara.

U centru grada se nalazi veliki broj butika u kojima se prodaje ekskluzivna roba, kao i roba srednjeg i nižeg kvaliteta.

Roba srednjeg i nižeg kvaliteta može se nabaviti na robnoj pijaci u Ljubiću (Sajmište). Postoje i zelena pijaca u centru grada na kojoj se mogu razni proizvodi. Posebnu specijalnost Čačka čine stočne pijace u Ljubiću i Mrčajevcima.

12 Lokalni razvoj u relaciji sa regionalnim i državnim strateškim dokumentima

Na nivou grada Čačka usvojeno je 5 strateških i planskih dokumenta:

1. Strategija razvoja opštine Čačak
2. Program kapitalnih investicija
3. Strategija razvoja sistema socijalne zaštite opštine Čačak
4. LEAP (Lokalni ekološki akcioni plan)
5. Dugoročni plan toplifikacije i gasifikacije

Neke od realizovanih aktivnosti planiranih u navedenim strategijama su sledeće:

- Započeo je sa radom Centar za primarnu selekciju KČO (komunalnog čvrstog otpada)
- Osnovan Centar za završnu selekciju otpada
- Osnovan je funkcionalni Info centar za mala i srednja preduzeća
- Otvorena su tri centra za razvoj sela

Strateški prioriteti u lokalnim stragijama i planovima su isti kao u državnim strategijama, a posebno u oblastima koje se odnose na: razvoj poljoprivrede, razvoj turizma, osnivanje i revitalizaciju industrijskih zona, zapošljavanje, razvoj formalnog i neformalnog obrazovanja, razvoj informacionog društva, i td. Integralni pristup razvoju lokalne zajednice u lokalnim strateškim dokumentima je sličan sa metodološkim pristupom u državnim strateškim dokumentima.

„Strategija razvoja opštine Čačak“ se posebno bavi regionalnim aspektom i ima poseban akcenat na regionalnim i medjuopštinskim projektima, kao na primer: Sistem vodosnabdevanja Rzav i Izgradnja deponije Duboko za 9 opština. Takođe, u planu je realizacija međuopštinskih projekata: Pretvaranje vojnog aerodroma u Ladjevcima kod Kraljeva u aerodrom za civilni i kargo saobraćaj, Otvaranje Distributivnog centara za poljoprivredne proizvode regionalnog tipa, Osnivanje regionalne razvojne agencije sa sedištem u Kraljevu, Osnivanje regionalnog Biznis inovativnog centra sa sedištem u Čačku.

GRAD ČAČAK
Gradska uprava za lokalni ekonomski razvoj
Župana Stracimira 2
32 000 Čačak
Tel: 032/309-019; Fax: 032/343-701
E-mail: socacak@eunet.rs
www.cacak.org.rs